سەقامگیری بەسکی برسی نابێت … نەوزاد جەمال

سەرەتاییترین پێدوایستی مرۆڤ بریتییە لەنان و ئاسایش. بەترازانی هەریەکێکیان، ئەویتریشیان دەکەوێت. بەتایبەت، لەم سەردەمەدا ناکرێت نان و سەقامگیری لێکجیابکرێتەوە. خراپبوونی بژێوی تا ئاستی هێڵی هەژاری، راستەوخۆ دەبێتە زەمینەی یاریدەدەر بۆ پشێوی و تێکچوونی باری ئاسایشی وڵات. ئەمە، راستییەکە نەپسپۆڕیی زانستی و نەشارەزایی زۆری دەوێت، تامرۆڤ لێی تێبگات.
لەئێستەدا ئەگەرەکانی تەقینەوەی جەماوەری کە لەڕێدایە، تەنها لەفۆرمی خۆپیشاندانی رێکخراودا نییە. بەڵکو، لەبچڕانی شیرازەی کۆمەڵایەتی و ئابوری و ئاسایشدا خۆی دەردەخات. لەداتەپینی دامەزراوەکاندا دەردەکەوێت کە فەرمانبەر ئەگەر بشڕواتەوە سەرکارو مانیش نەگرێت، کارەکانی وەکخۆی ناکات. جا ئەمە پۆلیسە، مامۆستایە، فەرمانبەرە کەرتەخزمەتگوزاری و پیشەییەکان و هتدە… لەبەرئەوە، دەکرێت جۆری ناڕەزایی و خۆپیشاندانەکان بێنە ناو هەناوی فەرمانگەکانەوە. واتە، لەوەوە ببنە کارتی فشار لەڕێی بەڕێکرنەکردن و رانەپەڕاندنی ئەرک و فەرمانەکان. ئەگەر سەرنجی فەرمانگەکان بدەین، راپەڕاندنی کارەکان ئەوەندە سست و بەرەڵایە، هەستدەکەیت کە چاودێری و لێپرسینەوە تەواو نەماوە. بەش بەحاڵی خۆم، لەشێوازی هاتوچۆی شۆفێرەکاندا، ئەوە تێدەگەم کە هیچ سیستم و رێسایەک بەهای نەماوە. توڕەیی، خێرایی و پێکدادان و شەڕەنگێزیی ئاماژەیی سەرەتایی داوەشانەکانن لەم هەرێمەدا. مانایەکی راستەوخۆیە کەکەس حساب بۆ کەس ناکات، هەرکەسەو بەخۆی و بەپێی میزاجەلەڕە و شێواوەکان!
لەبەرامبەردا، لاوازترین میکانیزمی حکومەت نەرمییە نواندنە لەچوونەسەرکاری فەرمانبەر. راهێنانی فەرمانبەر لەوەی لەهەفتەیەکدا یەکدوو رۆژ بڕواتە سەرکارو چاوپۆشیش لەنیوەدەوامەکیش. دواجار، دەکاتە ئەوەی بەبێ مانگرتن کەس نەڕواتەوە سەرکارەکەی. هەڵبەت، لەو ئاسانکارییەدا، ئامادەکردنی فەرمانبەرانە بۆ وازهێنان و دوورکەوتنەوە. بەدەربڕینێکیتر، حکومەت بەو میکانیزمەی ‘مانگرتنێکی نەرمی’ سازکردووە کە دواجار دەبێتە فاکت و راستییەک. واتە، بۆئەوەی مانگرتن و توڕەیی راگرێت، بەشێوازیکیتر ئەو ئامانجەیان بە دەستەبەردەکات!
دیارە، بەخوێندنەوەی ئاماژە جیاوازەکان، رەفتاری پیشخواردووی

خەڵک، ئەمجارە تەنها لە ناڕەزایی و توڕەیی و هەڵچوونێکدا ناوەستێتەوە، بەڵکو لەشەڕەنگێزی و ئامادەیی تێکدان و تۆڵەکردنەوەو پەلاماردانـدا خۆی دەبینێتەوە. مەرجیش نییە ئەم توندوتیژییە لەیەکڕۆژدا بێتەدی، بەڵکو هەموو زەمینەکانی تەقینەوەی گشتی ئامادەن بۆ هەڵچوون و هەژانی قوڵ. ئەمجارە، وەک هەڤدەی شوبات نییە کە ناڕەزاییەکان فۆرمێکی سیاسی و گوتارێکی ئۆپۆزسیۆنیان پێوەدیاربوو. نەخێر، ئەمجارە هەژانەکان لەسەرپشتی برسێتی تاودەسێنێت. چونکە، لەهەناوی کۆمەڵێک قەناعەتی خەڵکییەوە دەبزوێت کە قەیرانی دارای مانای نەبوونی پارە نییە، بەڵکو ئەنجامی ململانێی حزبی و سزادانی یەکترو دەستبەسەراگرتنی سەرچاوەکانە. خەڵکی باوەڕی وایە، کراوەتە دەستکەلاو قوربانی ململانێی بەرژەوەندی قازانجپەرستانە بەرپرسەکان. کەی مەینەتییەکان ئەنجامی شکستی بەڕێوەبردنی وڵات و بەرژەوەندییە گشتییەکانە لەپێناو چینیکی دەسەڵاتداردا.

ئێستە، خەڵکی لەوباوەڕەدایە کە سیاسەت دژ بەبژێویی و گوزەرانی ئەو دەجوڵێتەوە تا ئەوڕادەی وێنەیەک لای خەڵک درووستبووە؛ بارودۆخی هەرێم بەرەو کۆتایی خۆی دەڕوات. بەرپرسەکانیش لەخەمی کۆکردنەوەی سامانەکانیان بۆ دەرچوون لەوڵات ئامادەکردووە. دەشێت، تەقینەوەی هاوڵاتیان بەجۆرێکیش بێت کە هەڵکوتانە سەرماڵی بەرپرس و سامانداریەکان و تاڵانیان دەکەن. جگەلەوەی ئەمە نازانین چ بکەرو هێزێکی هەلپەرست لەم دۆخەدا بەڕێوەیە یا لەئەنجامی بەسەروبەرییەکاندا لەدایک دەبێت.

بێدەرامەتی و گرانی و شێوانی سیستمی پەروەردەو خوێندنی باڵاو تەندروستی، شتێک نییە وابەئاسانی لەلایەن هاوڵاتیانەوە پەسەندبکرێت. چونکە، شادەماری بژێوین. ئیدی، نەبوونی دەرامەتی پێویست راستەوخۆ زەبرەکە لەخێزان و هەڕەشەیەکی بوونەکیی و ژینەکییە کە پشتگوێناخرێت لەلایەن هیچ هاوڵاتییەکەوە.

کەواتە، ئەگەرچی کاربەدەستان، بێدنگی خەڵک وەک جۆرێک لەسەقامیگیری دەخوێننەوە، بەهەڵە تێدەگەن کە تێکچوونی زۆر ئاسانە. چونکە، شیرازەی کۆمەڵایەتی و ئابوری و ئاسایشی سیاسی و نیشتمانی ئەمڕۆ لەسەر زەوییەکی فشەڵە. ئەگەر، هۆکاری دەرەکی نەیڕوخێنێت، لەناوخۆدا بەهەزارلادا دەکەوێت.

تیر□ربەرهەمی فکری توند□ەوی یە!!□ … عبدالرحمن رسول

تیر□ریزم بزوتنەوەیەکی کونەپەرستانەودژبەسەرجەم جوانییەکانی مر□ڤایەتییە,تیر□ر ه□□قو□اوی ف□لس□ف□وئایین وبیروباو□□ی توند□□وی و□□جحیی□,تیر□ریزم دژبەعەق□ وگەشەی عەق□ وسەرجەم بەهرەوتوانامر□ڤایەتییەکانە,تیر□ریزم هەمووپلان وهەنگاو□کی ک□نەپەرستانەودژبەمر□ڤایەتی دەن□ت ب□□□گری ولەمپەردانان لەگەشەی ئازادی □ادەرب□ین وئازادی سەماوهە□پەرک□ وشایی وگ□رانی وشان□وگەشەی هونەری ش□وەکاری وپەیکەرتاشی وهونەروەرزشە ج□راوج□رەکان کە خ□شی وئاسوودەیی وسوود بەمر□ڤەکان دەبەخشن,تیر□ریزم لەگە□ گەشەکردنی لەهەرشو□ن وناوچەوو□ات□کدائەمانە هەمووی لەناودەبات,هەموو هەو□□کدەدات تیر□ریزم ب□شکستهێنان بەگەشەودەرکەوتنی هەرجو□ەوگەشەیەکی عیلمانیەت وشارستانیەت لەک□مە□گاکاندا,پلانی ج□راوج□ر□□کد□خات ب□ل□ناوبردنی ک□لتووروسوون□ت ودابونەریتی پ□ک□و□گونجاندن وب□رنام□□□ژی د□کات ب□ل□ناوبردنی ئاشتی پ□ک□و□ژیانی خ□□کانی خاو□ن ئایین و ن□ت□و□و□گ□ز□جیاواز□کان.ئەگەرب□ی بکر□ت ئەم جیهانە دەکاتە جیهان□ك ئاو□تە بەک□نەپەرستی و□ەجحی وگە□انەوەی ک□مە□گاب□سەدەتاریکەکانی ناوە□است وب□رب□ر□ت وک□یلای□تی,کەهەرچی جیاوازی فکری وئایینی وفەلسەفەی زانست وزانیاری وبیروباوە□وب□چونەجیاوازییەکانە ناه□ل□ت تەنهایاساودەستووری ک□نەپەرستی ودژەبەشەری ئایینی بەز□ر بەب□ گە□انەوەوپرسکردن ب□□اوب□چوونی خە□ك ئەم ه□زەک□نەپەرستە ئەودەستوورەک□نەپەرستەبەز□ر دەسەپ□نن خە□کی ک□مە□گا□اپ□چی چەوسانەوەوسوکایەتی ج□راوج□ردەکەن.کەواتە تیر□ر وبزوتنەوەی تیر□ریزم تەنها سوودلەتوند□ەوی وەرناگر□ت بە□کوبەش□کی کاریگەرودانەب□اوی توند□ەوییە,سەرچاوەی فەلسەفەی توند□ەوی لەگە□ا تیر□روبزوتنەوەی تیر□ریەك سەرچاوەویەك بناغەی فکری وفەلسەفییە ئەویش لەناوبزوتنەوەی ئایینی وناسی□نالیستی داج□گیربووە و□ەگی داکوتراوە,هەرب□یەشە دەو□ەتەفاشی ودیکتات□رەکان وه□زوحیزب وگروپە ج□راوج□رەکان لەژ□رپ□وپاگەندەی پیر□زی ئایینی ونەتەوەییدا وز□رجار تەیافەگەری وعەشائیریدا دەرگاکانی توند□ەوی ودژەبەشەری بەرەو□ووی ک□مە□گای خ□یان ک□مە□گاکانی تری جیهان دەکەنەوە,هەمووهەو□□ك ئەنجام دەدەن س□ لەهیچ هەنگاو□ك ناکەنەوە

هەتاوەکو بەپێی قۆناغەکان بۆئامانجەتوندڕەوی وکۆنەپەرستی ودواکەوتوەکان
هەنگاوبنێن,دووبارەوچەندەها بارەفکروبۆچوونەدواکەوتوودژەئینسانییە کان ئارایشت دەدرێت ودەمەزەنددەکرێتەوە.بزوتنەوەی کۆنەپەرستی هەرگیز ناتوانن خۆیان داببڕن لە توندڕەوی چونکە هەمووکات و هەمووقۆناغێك وهەمووسەردەمێك بەهەرەۆکاروبیانوێکەوەبێت توندڕەوی وفەلسەفەی توندڕەوی وبۆچون وبیروباوەڕی توندڕەوەی وهەڵسوکەوتی توندڕەوی وگفتوگۆی توندڕەوی وهەڕەشەی کوشتن یان هەڕەشەی …وجنێووپێچەوانەی تەواوەبە مرۆڤایەتی ومرۆڤدۆستی وخۆشەویستی وئازادی وژیانێکی سیکۆلاروشارەستانی ویاساکانی دیموکراسی ومەدەنی وسەردەمی یە.لەمێژوویی مرۆڤایەتی چەندین نمونەی جۆراوجۆری توندڕەوی لەدژی مرۆڤایەتی ئەنجامدراوە نەك بەرامبەرمرۆڤەکان بەڵکوئەوەندە ڕەجی ودواکەوتوبون تەنانەت دژی بەرهەمەعەقڵی یەکان وزانستی یەکانیش نەك توندوتیژبوون بەڵکو سەرجەمیان سووتاندن ولەناوبردوون ,ڕۆژی 10ی شوبات مەغۆلەکان بەسەرکردایەتی هۆلاکۆ لەساڵی 1258زایینی کاتێك شاری بەغدادیان داگیرکرد,گەورەترین ناوەندی شارەستانی مرۆڤایەتییان لەوسەردەمەدا سووتاندو وێرانکرد,چەندین ڕۆژ گەرماوەکانی بەغدادیان پێ گەرم کردن,مێژوونوسی فەرەنسی لۆمباردۆ لەباسی بەربەریەتی مەغۆلەکاندا نووسی وێتی کەڕەنگی ڕووباری دیجلەلەلایەك سووربووبەخوێنی مرۆڤەکان ولەلایەکیش ڕەش بووبوولەڕەنگی مەرەکەبی ئەو کتێبانەی فڕێدرابوونەڕووباری دیجلەوە.لەسەردەمی قۆناغی ئێستاشدا ئەوەی کە ڕێکخراوی تیرۆریستی ئیسلامی داعش دەی کات لەم سەردەمەدازۆر خەراپترە لەمەغۆلەکان ,لەدوایی وەرگرتنی دەسەلات لە شاری موسڵ وچەندناوچەیەکی تری عێراق و سووریا بەخەراپترین جۆروشێوازمرۆڤەکانی چەوساندنەوەومافەسەرەتایی وبنەڕەتیەکانی مرۆڤی پێشێلکردوئەوانەی کە خاوەن ئایینی جیاوازبوون وئیسلام نەبوون بەشێکی زۆریان بەئاشکراسەردەبڕین وئازاردەدان,بەشێکی زۆرلەژنان کچان دەکرانەجارییە وخزمەتکاری خۆیان ,بەبێ گەڕانەوەبۆخواستی کچەیان ژنەکە کاری جنسی وسێکسیان لەگەڵ ئەنجام دەدان یاخودکڕین وفرۆشتنیان پێدەکردن,بەشێوازی جۆراوجۆرئازاریان دەدان ودەیان دەچەسانەوە,پیاوان وگەنجانیان سەربڕیون یان ئەندامی نێرینەیان بڕیون کاتێك پێیان گووتن وەرن ببن بەموسوڵمان ئەوانیش ڕەتیان کردۆتەوە,هەرچی شوێنی پیرۆزی یەزیدی ومەسحی و دیینەکانی جیاوازلەئیسلام هەیە هەموویان وێران کرد وڕووخاند,مۆزەخانە وشوێنەهونەری وشانۆوپەیکەرتاش ووێنە هونەری یەکان سەرجەمیان شکێندران وسووتان ووێرانکاران,□□زانە لەژێردەسەڵاتی

کونەپەرستانەی داعش خەڵك گوللەباران کراوسەربڕدرا,ڕێکخراوی تیرۆریستی داعش لەئایدیاوفکروفەلسەفەی ئیدارەیدابەڕایخێیان پشت بەسەرچاوەکانی ئیسلام دەبەستن وسەرچاوەی بنەڕەتیشیان قورئانە,ئەوجۆرەڕێکخراووگرووپ وحیزبانە لەهەرشوێنێك گەشەبکەن ئەو ناوچەوکۆمەڵگایە نەك بەرەودواوەدەگێڕنەوەبەڵکوهەرچی بنەمایی ئینسانی جوان وشارەستانی ومرۆڤایەتییە لەناودەبەن,ئەوەی لەئاکاروئەفکاری ڕێکخراوی تیرۆریستی داعیشیش نزیکە کە دەوڵەتی ئیسلامی ئێرانەکە بەهەمان شێوەوجۆر بەدەستووروویاساکۆنەپەرستەکانی بەڕاوبۆچوونی بەرپرسانی ڕژێمی سێدارەی ئیسلامی ئێران بێدەستووروویاساکان سەرچاوەی بنەڕەتی وسەرەکییان قورئانە ودەوڵەتەکەیان ئیسلامییە هەربۆیە هیچ ڕاوبۆچون وتێڕوانینی ترقبوڵناکرێت,هەربۆیە هاوشێوەی مەغۆلەکان وڕێکخراوی داعش,مرۆڤەکان دەچەوسێنێتەوەوئازاردەدات ومافەکانی مرۆڤ پێشێل دەکات,ڕژێمی کۆنەپەرستی ئیسلامی ئێرانە لەبەرامبەر خەڵکی ئێران بەگشتی وکۆمۆنیست وئازادیخوازویەکسانیخوازان و ژنان و گەنجان ولاوان بەتایبەتی زۆرخەراپترە لەمەغۆل وڕێکخراوی تیرۆریستی داعشی ئیسلامی کە ڕۆژانە گەنجان ولاوان وژنان وڕۆژنامەنووسان وئازادیخوازویەکسانیخوازان بەبیانوی جۆراوجۆر لەسێدارەدەدات,هەمووساڵێك ئەوڕژێمەدژەبەشەرییە بەپێی ڕاگەیاندن و ڕێکخراوەکانی مافی مرۆڤ وڕێکخراوەمەدەنییەکان لەپێشەوەی سەرجەم ئەو ولاتانەیە کەیاسای کۆنەپەرستانەودژی بەشەری لەسێدارەدانی تێدابەڕێوەدەچێت,کەواتە ڕژێمی سێدارەی ئیسلامی ئێران یەکەمین ولاتە بێسەرکوتی ئازادییەکان وئازادی ڕادەربڕین ومافەئینسانییەکان,ئەوڕژێمە پڕاوپڕەلەیاسای کۆنەپەرستانەی توندوتیژی کەڕۆژانەبەرامبەرخەڵکی زەحمەتکێش وکرێکاروژنان وکچانی عاشقی ئازادی وهونەرمەندوشانۆکاروڕۆژنامەنووس وخوێندکارومامۆستاوفەرمانبەروئازادیخوازویەکسانیخوازان بەکاردەهێنێت وزۆربێڕەحمانەئازاریان دەداودەیان چەوسێنێتەوەیان بەرەوزیندانەکان وپەتی سێدارەڕاپێچیان دەکات بەئاشکرالەسێدارەیان دەدات.ڕژێمی کۆنەپەرستی تورکیاکەماوەی چەندین ساڵەحیزبێکی ئیسلامی بەناوی پارتی دادوگەشەپێدانی تورکیادەوڵەتی تورکیائیدارەدەدات وبەڕێوەدەبات,ڕۆژانەمافەمەدەنی وئینسانییەکان وئازادی ڕادەربڕین وئازادی ڕاگەیاندن لەپاشەکشەدان لەئێستاڕۆژانەهەواڵی داخستنی تەلەفیزیۆن وڕادیۆوڕۆژنامەوگۆڤارێك ئەبیسترێت,تەنانەت تەلەفیزیۆنی مناڵانیش دادەخات کەبەزمانی کوردی پەخشی بەرنامەکانی خۆی بڵاوەکردەوە,ڕۆژانەسوپاوپۆلیس دەچەنەسەرماڵی کەسانی سیاسی وڕۆشنبیروئازادیخوازویەکسانیخوازبەبیانوی جۆراوجۆرڕاپێچی

زیندانەکانیان دەکات وئەشکەنجەوئازاریان دەدات,دەوڵەتی تورکیایی ئیسلامی ڕۆژانە هێرش دەکاتەسەرناوچەکوردنشینەکان وگوندوشاروشارۆچکەکانیان بۆمبباران دەکات وێراندەکات کەزۆرجارچەندین ژن ومنداڵ دەبنەقوربانی یان کەم ئەندام دەبن وبریندارده‌بن,لەژێرسایەی ئەودەسەڵاتەئیسلامی یە کۆمەڵگای تورکیاڕۆژانە لەپاشەکشەدایەلەپرۆسەی بەمەدەنی کردن وشارەستانی کردن ودیموکراسی کردندا ,یاساسیکۆلاروشارەستانییەکان بەپێی پلان وبەرنامە کاری لەسەردەکرێت بۆپاشەکشەپێکردن وگۆڕینیان بەیاسای کۆنەپەرستانەی دژە بەشەری نادیموکراسییانەوفاشییانە بەکورتی لەتورکیادا ڕۆژانەخەڵك توندوتیژی بەرامبەرئەنجام دەدرێت.کۆمەڵگای عێراق بەدرێژایی چەندین ساڵە بەهۆی هەبوونی دەسەڵات وسیستەمێکی ناسیکۆلار ونامەدەنی,بەهۆی هەبوونی سیستەمێکی کۆنەپەرست ودواکەوتوانە ڕووبەڕووی توندوتیژی بۆتەوە,سیستەم ودەستووری عێراق سیستەم ودەستوورێکە زۆر نیزیکە لەئێران,هەی مەنە وکاریگەری دەسەڵاتی ئێران زۆربەباشی هەستی پێدەکرێت زۆرجار وادەزانیت لەژێردەسەڵاتی دەوڵەت ویاساکانی ڕژێمی ئێران دایە کۆمەڵگای عێراق,هەربۆیە لەعێراقدا ناتوانێت هیچ هەنگاوێکی شارەستانی ودیموکراسی بەرەوپێشەوەبچێت,بەگشتی سیاسییەکانی عێراق لەڕووی سیاسی وئایدۆلۆژییەوەسەربەخۆنین سەرجەم هێزوحیزبەکانی ناودەسەڵات سەربەخۆنین وناتوانن سەربەخۆیانە هەنگاوی ئایندەی دیاری بکەن,هەربۆیەش ناتوانن زاڵبن بەسەرکێشەوقەیرانەئەمنی وئاسایشی وئابووری و.... هیتد پاش چەندین هەڵبژاردن تائێستانەتواندراوە ئەمنێتی وئاسایشی شاری بەغداد کەپایتەختی عێراق وچەندین شاروشارۆچکەوگوندودێهات بپارێزرێت سەرەڕای هەبوونی سووپاوپۆلیس وئاسایش وچەکداری جۆراوجۆر لەژێرناوی جۆراوجۆردا,ڕۆژانە تەقینەوە وکۆمەڵکوژی لەناوبازاروشوێنەگشتی یەکانی خەڵك بەردەوامەکە هاوڵاتی عێراق دەبنەقوربانی.بەدرێژایی دەسەڵاتی حیزبی بەعس خەڵکی عێراق کرایە قوربانی سیاسەتە قەومی وناسیونالیستی یەفاشی یەکەی حیزبی بەعسی کە بەهەزاران کەس بوونەقوربانی وفشاری جۆراوجۆر وتوندوتیژی وجۆراوجۆربەرامبەرنەتەوەی غەیرەعەرەب وئایینی غەیرەئیسلام ,واتە وانەی خاوەن ئایین نەتەوەی جیاوازبوون هەمیشە دەچەوسانەوە وسوکایەتییان پێدەکرا,لەخەڵکی کوردزمان بەهەزاران کەس ئەنفالکرا وبەهەزاران گوندوشارۆچکەی,خەڵکی ئازادیخوازویەکسانیخوازلەسەردەمی ڕژێمی بەعس زیندانی دەکران یاخود لەسێدارە وگوللەباران دەکران,بەکورتی لەسەردەمی 35ی ساڵەی فەرمانڕەوای حیزبی بەعس کۆمەڵگای عێراق زۆرترین توندوتیژی وکوشتنی تێدا ئەنجامدرا,لەدوای ڕووخانی ڕژێمی بەعس وهاتنەسەرکاری

حکومەتی تازە هەتاسەردەمی ئێستا بەهۆی خەراپی بەڕێوەبردنی عێراقەوە دیسان کۆمەڵگای عێراق ڕاپێچی شەڕوئاوارەیی ونائەمنێتی وکوشتن وتوندوتیژی جۆراوجۆر کراوەیە.لەباشووری کوردستان زیاترلە25ساڵ دەسەڵات وسیستەم لەلایەن حیزبەقەومی وئیسلامییەکانەوە بەڕێوەدەچێت,پاش چەندین هەڵبژاردن وبەڵێن دان بەخەڵك کەچی ڕۆژبەڕۆژلەپاشەکشەدایە لەڕووی کارگێڕی ئیداری ولەڕووی پاراستنی ئاسایش وئەمنێتی ڕۆژنامەنووسان وچالاکوانی سیاسی ومەدەنی,بەدرێژایی دەسەڵاتی یەکێتی وپارتی بەچەندین هەزارلەژنان وکچان ڕەشەکوژکران یان سووتان وخنکێندران بەشێکی زۆری تاوانباران هەردادگایش نەکران,لەهەرێمی باشووری کوردستان بەچەندەها ڕۆژنامەنووس وچالاکوانی سیاسی وهەڵسوڕاوی کۆمۆنیست وئازادیخوازویەکسانیخوازتیرۆرکران کەمترین کەسیش لەتاوانباران دادگایی نەکراو,لەهەرێمی باشوری کوردستان ڕۆژانەگەشەبەفەرهەنگ وفکروسونەتی کۆنەپەرستی دەدرێت کەبەئاشکرا هاندەرێکی کاریگەرەبۆگەشەی توندوتیژی وتوندڕەوی وتیرۆرلەگەڵ ئەوەشدا لەئێستاحکومەت وسیستەم لەقەیران وکێشەی گەورەیی بێکاری ونەبوونی خزمەتگوزاری گشتی وەکوپێویست ونەبوونی گەشەی بەرهەمهێنانی ناوخۆیی و..هیتدڕۆژبەڕۆژئەم قەیران وکێشانەی لەسەرکەڵەکەدەبێت,ناڕەزایی وبێزاری خەڵك لەوجۆرەسیستەمە دواکەوتوەزیاتردەبێت بەکورتی لەژێرسایەی دەسەڵات وسیستەم وحکومەتی باشووری کوردستان هەنگاوبەهەنگاو وسات دوای سات لەپاشەکشەدایەلەچەسپاندنی مافەکانی مرۆڤ وئازادی ڕادەربڕین ویاسامەدەنی وسیکۆلار ودیموکراس وشارەستانییەکاندا .لەسووریاش بەهۆی بەردەوامی سیستەمی دیکتاتۆری حیزبی بەعسی فاشی قەومی کەبۆتەهۆکارێك بۆبەردەوامی زیاتربوونی شەڕی ناخۆو تەقینەوەو کوشتن وئاوارەیی ونەپاراستنی ئەمنێت وئاسایشی خەڵك کۆمەڵگایی سووریا وێرانتردەبێت ورۆژانە گرووپ وڕێکخراوی کۆنەپەرستی توندڕەوسەرهەڵدەدات,توندوتیژی وکوشتن زیاتردەبێت,ئەوەی لەرۆژئاوای کوردستان دەگوزەرێت ژیانی خەڵك زۆرنالەبارە خەڵکی لەگەڵ ئەوەی دەبێت شانبەشانی ئازادیخوازان شەڕلەدژی تیرۆریستان بکات لەهەمانکاتدا دەبێت لەخەمی پەیداکردنی بژێوی رۆژانەوئاوەدانکردنەوەی شاروگوندەکانیانبن.کۆمەڵگای ئەردەن ویەمەن وبەحرێن وسعودیە وولاتانی تری ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست بەهەمان شێوەی وڵاتانی عێراق وتورکیاوئێران وسووریا بەهۆی هەبوونی سیستەمی قەومی وئایینی بەردەوام گیرۆدەی گەشەی توندوتیژی وسەپاندنی یاساکانی کۆیلەیی وچەوساندنەوەو دژەئینسانین هەربۆیە لەسەرجەم ئەووڵاتانەشدا هەروەك عێراق وباشووری کوردستان وسووریا

وتورکیا و…هیدمەجال وکارئاسانی گەشەی تیرۆریزم فەراهەم کراوە.ئەم دەوڵەتانەی کەلەڕۆژهەلاتی ناوەڕاست هەن وەکودەوڵەت ناتوانن دژی تیرۆروتیرۆریزم بن لەبەرئەوەی هەرخۆیان دەرگاکانی تیرۆریزم دەکەنەوە,سیستەم وجۆری دەوڵەتداری وئیدارەدانیان بەجۆرێکە کەبەشێکی زۆر کاریگەرن بۆگەشەی فەرهەنگ وبیروباوەڕوفکروفەلسەفەی تیرۆروتیرۆریزم,هەرگیزناتوانن پاشەکشەبکەن لەم جۆرەپابەندبوونەیان بەفکروسیستەم وئایدیای کۆنەپەرستی وڕەجحی تیرۆرەوە چونکەهەرکاتێك ئەودەوڵەتەکۆنەپەرستانەپاشەکشەبکەن لەمەبدەئوفەلسەفەی ئیداریی ئەم جۆرەی کەهەیانە ئەوابەدڵنیایەوەخۆیان تووشی رکودوهەرەسی ئیداری وحکومداری دەبن چونکە هەرلەسەرەتاوەبناغەی حکومداریان لەسەربنەماوفەلسەفەی دواکەوتووکۆنەپەرستی وتافەگەری ودژەئینسانی بووە هەرلەبەرئەوەشەهەرگیزئەوڕژێمەکۆنەپەرستەوفاشی یە قەومی ودینییانە لەناوەڕۆکدادژایەتی توندوتیژی وتیرۆرناکەن ئەوەی کەلەشێوازوڕاگەیاندنەکانیشداجارجارباسی دەکەن تەنهالەپێناوی بەرژەوەندییەتایبەتی ودەوڵەتی وحکومداری خۆیانە تەواودوورەلەبەرژەوەندییە ئینسانییەکان.لەلایەن ڕژێمی ئیسلامی ئێران ڕۆژانە گەنجان وژنان وڕۆژنامەنووسان وڕۆشنبیران لەسێدارە دەدرێن ئەی ئەمەتیرۆرنیە؟ڕۆژانە خەڵکی ناڕازی بەوڕژێمە سەرکوتگەرەبەبیانوی جۆراوجۆردەخرێتەزیندانەکانەوە لەسەرجەم مافەئینسانییەکانیش بێبەشدەکرێت وئەشکەنجە وئازاری جۆراوجۆردەدرێن ئەی ئەمە توندوتیژی نییە؟بێگومان بەبۆچوونی من هیچ جیاوازێك نییە لەنێوان ڕێکخراوی تیرۆریستی ئیسلامی داعش وسیستەمی کۆماری ئیسلامی سێدارەی ئێران هەردووکیان تیرۆریستن ڕژێمی کۆنەپەرستی ئیسلامی ئێران بەدرێژایی بەڕێوەبردنی دەسەڵاتی, بەهەزاران لەژنان وپیاوانی کۆمۆنیست وئازادیخوازویەکسانیخواز ولاوان وڕۆژنامەنووسان و ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانی لەناوخۆیی ئێران لەسێدارەداوە یاخودلەباشووری کوردستان وعێراق ودەوڵەتانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست وئەوروپا تیرۆرکردووە, بەشێکی زۆری ڕێکخراووحیزب وگرووپەئیسلامی یە توندڕەوتیرۆریستی یەکان لەلایەن ڕژێمی ئیسلامی ئێرانەوە هاوکاری کراوون وبەردەوام هاوکاری دەکرێن نموونە زۆرە ناردنی هاوکاری بۆئیسلامی توندڕەوەکانی عێراق و ئەفغانستان وپاکستان وبەحرێن ویەمەن وئەردەن و میسروتونس و…هیتدبۆیەناکرێت جیاوازی هەبێت لەگەڵ تیرۆریزم.دەوڵەتی تورکیا بەهۆی فەرمانڕەوایی ئیسلامی یەکانەوە وێڕایی ڕۆژانەدرێژەبەسەرکوت وئیستبدادوچەوسانەوەی خەڵکی دەدات لەهەمانکاتدالەپێناوی پاراستنی بەرژەوەندییەکۆنەپەرستەکانی دا

زۆرجارهاوكاری زۆرباشی ڕێكخراوی تیرۆریستی ئیسلامی داعش دەكات وهاوكاری هیزەتوندڕەوەكانی ناوچەكەدەكات بێگومان ئەوهەنگاوانەی توركیابەئاراستەی هاوكاریكردنی تیرۆریستان هێزەتوندڕەوەكان بەشێكی زۆرگاریگەرەبۆگەشەی وەعشیگەری ولۆمپۆلیزم وبەگەڕخستنی قەسپخانە لەڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست وپاشان لەوڵاتانی تری جیهان .هەربۆیە پێویستە لەگەڵ دژایەتی كردنی تیرۆروتیرۆریزمدا دژایەتی سەرجەم هەنگاوەكۆنەپەرست ودژەبەشەرییەكانی دەوڵەتانی ئێران وتوركیاوسیستەم ودەوڵەتانی تریش بكرێت ناكرێت بەهیچ شێوەیەك وبەهەربیانوێكەوەبێت چاوپۆشی لەهەرهەنگاوپیلانی كۆنەپەرستانەودژەئینسانی بكرێت كەبەهەرهۆوهۆكارێك بێت هاوكاروپشتیوانی گەشەی فكروفەلسەفەی توندڕەوی وتیرۆرن ئەمەش لەپێناوی بەرگرتن بەسەرجەم كۆمەڵكوژی وتەقینەوەوسەربڕین وكوشتن وسوكایەتییەكان بەئینسانەكان.بەپابەندبوون بەفەلسەفەوبیروباوەڕی ئینسانی وئازادیخوازی ویەكسانیخوازی وسیكۆلاریستی ومەدەنی وشارەستانی دەبێت یەكەمین هەنگاوەبۆدژایەتی كردنی توندوتیژی وتیرۆریزم,پێویست دەكات گەشە بەفەلسەفەی ئینسان دۆستی بدرێت ئێمەناكرێت تەنهالەڕووسەربازی وچەكداری دژایەتی تیرۆربكەین ووەسەركەوتوش نابین لەبەرئەوەلەداهاتوودائەگەری سەرهەڵدانەوەی ڕێكخراوی تیرۆریستی هەیەكاتێك كارنەكرێت وهەنگاونەدرێت بۆكەم كردنەوەولەناوبردنی بیروباوەڕی توندڕەوی,ئەبێت ئەوەبزاندرێت سەركەوتنەكانی سەربازی وچەكداری كاتین.دەبێت هەمووئینسانێك ئەوەباش بزانێت كەتەقینەوە وكوشتن وسەربڕین وئاوارەیی ووێرانكردنەكانی ئەمڕۆیی ڕێكخراوی تیرۆریستی ئیسلامی داعش بەرهەمی تازەنییەبۆمر□قایەتی كەهەرلەخۆیەوەدروست ببوێت وگەشەی كردبێت لەبەرئەوەی ڕێكخراوی تیرۆریستی ئیسلامی داعش بەرهەمی چەندین ساڵەی ڕابەران وپێشەوایانی مەلاوعناصروموبەلیخانی ئیسلامی بووە كەلە مزگەوت وزانكۆوپەیمانگا وخوێندنگاكان بەناوی كردنەوەی بەشی ئایینی وئیسلامی ولەكەناڵەجۆراوجۆرەكانی ڕاگەیاندنی بیستراو وبیندراوە وئازادانەدەرگایان بۆكراوەتەسەرپشت بۆبڵاوكردنەوەی تەبلیخاتی ژەهراوی توندڕەوی دژەبەشەری ودژەئینسانی دەوڵەت وحكومەتەكان خۆیان كارئاسانیان بۆكردوون ودامەزرێندراون وپارەومووچەی مانگانەیان بۆتەرخان كردوون بەشێكی زۆریش لەكۆمەڵگەدا كەگەنجان ولاوان خوێندنی زانكۆوپەیمانگاكان تەواودەكەن بەڵام بێكارن.ئەوەبەرهەمی دەوڵەتەقەومی وئیسلامی یەكانە وسەرمایەداری یە لەپێناوپاراستنی دەسەڵاتیان دەرگابۆفەلسەفەوبیروباوەڕی كۆنەپەرستی وڕەجی ودژئینسانی دەكەنەوە,ئەوەبەرهەمی ئەوكۆمەڵگایانەیەكەتائێستائایین لەدەوڵەت

جیانەکراوەتەوە,یان ئایین لەپەروەردەوخوێندن جیانەکراوەتەوە,مەلاوعناصرانی ئایینی بەردەوام کارئاسانیان بۆدەکرێت هەتاوەکو تەدەخول بکەن لەزۆرینەی بوارەکانی کۆمەڵگادا کەلەڕاستی دا بەگشتی سەرجەم بوارەکان ئەرکی سیستەمی حکومەتە کە بەرنامەڕێژی بکات بۆچارەسەروچالاککردنی سەرجەم بوارەکان بەپشت بەستن بەپسپۆڕی وکارگێری ئیداری پێشکەوتوو.

گەندەڵی و ستەم … بەختیار محەمەد

هەموو گەندەڵکارێك ستەمکارە و هەموو ستەمکارێکیش گەندەڵکارە؛ ئەگەر گەندەڵی نەبێ، ئەوە دۆخی ستەم و ستەمکاریش دروست نابێ (گەندەڵی و ستەم و ستەمکاریی تەواوکەری یەکترن).
هەموو دیموکراسیەتێکیش لە سایەی گەندەڵیدا، درۆیەکی یەکجار ((سەخیف)) و گەورەیە؛ وەك ئەو دیموکراسیەتەی، کە لە هەرێمی کوردستاندا هەیە: ناوەڕۆکی دیموکراسیەتی هەرێمی کوردستان (کە دەسەڵات شانازی پێوە دەکا) بریتییە لە نادادپەروەری و گەندەڵی و ستەم… ئەمە دیموکراسیەتی دەوڵەمەندەکانە (دەوڵەمەندە چەتە و مشەخۆرەکان، ئەوانەی لە دەزگای حزبی دەسەڵاتداردا بەرهەم هاتوون)، نەك دیموکراسیەتی زۆربەی خەڵکی ستەمدیدە و هەژار.

ئەگەر دیموکراسیەتێك دادپەروەری فەراهەم نەکرد و گەندەڵی لەناو نەبرد، ئەوە دیموکراسیەتێکی ساختە و ڕووکەشانەیە.
بۆ کورد دیموکراسیەت ئەرکێکی دیکەشی هەیە: خەباتی سەربەخۆیی و ئینتیمای نیشتیمانی لە لای تاکی کورد بەهێز بکا، کە ئەمەش – بە داخەوە – لە گوتاری سیاسی (حزبیانەی) دەسەڵاتی سیاسی ئێمەدا هەرگیز بوونی نەبووە؛ بەڵکو بە پێچەوانەوە، ئەوەی هەبووە کوشتنی ئەم ئینتیمایە بووە (کوشتنی ئینتیمایەك لە پێناو هەژموونی دەسەڵاتی حزبدا): ئێمە هەموومان بە نیشتیمانەوە – چارەگە سەدەیەکە – بووینەتە قوربانی ئەم هەژموونە چەپەڵە و ناشزانین لە ئایندەدا بەرە و کوێمان دەبا؟!
ئایا ئەمە تراژیدیای ژیانی سیاسی نەتەوەیەك نییە، کە دەسەڵاتی

حزب – بۆ باکانە – شەق لە نیشتیمان و گەلەکەی هەڵدەدا و لە ئاکامیشدا – وەك بینیمان – کاربەدەستانمان هێندەی دەبنە دۆستی داگیرکەرانی کورد (داگیرکەرانی خەڵکی کوردستان)، هێندە نابنە دۆستی گەلەکەیان (دۆستی خەڵکی کوردستان)؟

***

لە دوای 25 ساڵ، هەموو دەستەکەوتی حکوومەتی هەرێم (دەسەڵاتی پارتی و یەکیەتی) بۆ خەڵکی کوردستان، قەیرانی دارایی و بێ مووچەیی و زۆربوونی خۆکوشتنی هاووڵاتییەکانیەتی.

ئەوەی دەڵێن ئەمە و ئەوە دەستکەوتە باشەکانی حکوومەتی هەرێمە، تکایە با پێمانی بڵێن و بۆمانی بژمێرن! بەڵێ ئەوە ڕاستە، هەموو دەستکەوتە باشەکان تەنها بۆ خەڵکێکی (چین و توێژێکی) دیاریکراو بووە، بەڵام زۆربەی خەڵك، نەك هەر هیچ دەستکەوتێکی ئەوتۆیان نەبووە، بەڵکو زەرەر و زیانی ماددی و مەعنەوی زۆریشیان کردووە.

ڕاستییەکەی هیچ دەستکەوتێك بە شەرعی و بۆ خەڵکی شایستە لە سایەی گەندەڵی و نادادپەروەریدا نایێتە دی؛ بەڵکو ئەوەی دیتمان تەنها زۆربوونی قەیرانەکان و نائومێدی خەڵك بوو؛ هەژارکردن و برسی کردنی خەڵك بوو… ئێمە ئێستا نازانین شانازی بە چ شتێکی حکوومەتی هەرێمەوە (دەسەڵاتی سیاسی کوردییەوە) بکەین؟ بە گەندەڵییەکەی؟ یان بە حزبایەتییەکەی؟ بە دزیەکەی؟ یان بە ململانێ و شەڕە ناوخۆییەکەی؟ بە ستەمەکەی؟ یان بە دادپەروەرییەکەی؟ بە سیفەتە بنەماڵەییەکەی؟ یان بە سیفەتە نیشتیمانییەکەی؟ بە ڕۆحە خێڵەکییەکەی؟ یان بە ڕۆحە پێشکەوتووەکەی؟ بە ڕۆحە نەتەوەییەکەی؟ یان بە ڕۆحە ناوچەگەرییەکەی؟ بە زمانە کوردییە پێشکەوتووەکەی؟ یان بە زمانە کوردییە (ناکوردییە) تێکشکاوەکەی؟ بە حکوومەتە دوو ئیدارەییەکەی؟ یان بە حکوومەتە یەکگرتووە پەرلەمانییە هەڵبژێردراوەکەی؟…

ڕاستییەکەی هەرچەندەی سەر دێنم و دەبەم، حکوومەتی هەرێم (دەسەڵاتی کوردی) هیچ شتێکی (دەستکەوتێکی) ئەوتۆی نییە، تا وەك هاووڵاتییەکی کورد و کوردستانی شانازی پێوە بکەم؛ زۆر بە داخەوە ئەمە دەڵێم، پێم ناخۆشە، بەڵام چی بکەم؟ شتە ڕاستەکە بە لای منەوە ئەوەیە، کە لەم نووسینە کورتەدا باسم کرد... تۆ بڵێی بە هەڵەدا چووبم؟

کاریگەری شیعری فارسی لەسەر شیعری نوێی کوردی (فروغ و سوهراب)وەك نمونە

ئامادەکردنی تەوەر: شاخەوان سدیق

لە پاش ڕاپەڕینی بەهاری ساڵی (1991)ی خەڵکی کوردستان شەپۆلێکی وەرگێڕانی شیعری فارسی بەتایبەت هەردوو شاعیری دیاری ئیران(فروغی فروخ زاد و سوهراب سپهری) دەستی پێکرد، بەجۆرێك کە بەچەندین وەرگێڕانی جیاواز تا ئێستاش بە تیراژی زۆر چاپ دەکرێنەوە، ئەمەش ناڕاستەوخۆو هەندێك جاریش ڕاستەخۆکاریکردۆتە سەر ئاڕاستەی نوسینی شاعیران(بەتایبەت شاعیرانی گەنج) لە نوسینەکانیاندا، بەجۆرێك لەخوێندنەوەی زۆربەیاندا بە ئاشکرا تاموبۆنی دنیانینی ئەو دوو شاعیرە دەبینی، بۆ قسەردن دەربارەی ئەم بابەتەش بە پێویستمان زانی ئەم تەوەرە ئەنجام بدەین.
ئەم تەوەرە بۆ....؟

شاخەوان سدیق

ئەگەر بڕوامان بەوە هەبێت کە شیعری جوان دەبێت وەك میوە تام بکرێت، ئەوا دەبێت بڕواشمان بە جیاکردنەوەی (هەست وئیلهام) هەبێت لەمەعریفەی شیعریدا، هەروەك چۆن مەرج نییە هەموو هەستێکی جوان شعربێت، ئاواش مەرج نیە هەموو تێکستێکی شیعری لە هەناویدا خاوەنی هەستێکی جوانی شاراوەبێت، بۆیە بەبڕوای من ئەوەی زیندوێتی بە هەر تێکستێکی شیعری کە سەرچاوەکەی (لە دڵەوە بۆ دڵ بێت) دەبەخشێت. ڕاستگۆی خودی نوسەرەکەیەتی، یەکەم لەگەڵ خۆی و دووەم لەگەڵ خوێنەرەکانی نەك هیچ شتێی تر، لەماوەی ساڵانی ڕابردوشدا لە هەرێمی کوردستان ڕەنگە (شیعر)نوسین زیاتر بێت لە هەموو ئەو بابەتانەی تری ئەدەب کەنوسراون، بەتایبەت لای نوسەرانی تازە پێگەیشتووی گەنج، کە ئەگەر ناهەقی نەبێت زۆرێك لەم نوسراوانە بە ئاشکرا هەست بە شێوازو تامی شیعری ئەدەبیاتی تر تیایاندا دەکرێت، بەجۆرێك کە زۆرجاران هەست بەلێچوون و ئاوێزان بوون لەگەڵ شیعری

ئەو نەتەوانەی تردا دەکرێت، بەتایبەتیش شیعرو ئەدەبی (فارسی) و لەناو ئەو ئەدەبەشدا بەتایبەتر هەردوو شاعیری دیاری فارس(فروخ فرۆخ زادو) و (سوهراب سپهری) کە ئەم شاعیرانە نەك تەنها سەپك و شێوازەکانیان نزیکن لە (تقلید)و دوبارەکردنەوەوە، بەڵکو زۆرجار تەنها هەندێ لە وشەی ناوێستەکانیان گۆڕدراون، نەك هەر ئەمەش، بەڵکو ئەم سەرسامیە بەئەدەباتی ئەم دووشاعیرە گەیشتۆتە ئاستێك کە زۆر بە زووی بەشێکی زۆر لە تێکستەکانیان وەربگێردرێتە سەر زمانی کوردی و وەرگێڕانەکانیشیان بۆ چەندینجار چاپ بکرێنەوە. کە بەبڕوای من هۆگری بۆ ئە دوو شاعیرەش هۆکارەکەی دەگەڕێتەوە بۆ دووخاڵ.

یەکەم/ شیعری کوردی لە پێش ڕاپەڕین و لە دەیەی هەشتاکاندا بەزۆری تەنها شیعری شۆڕش و پیاهەڵدان بووە بە نیشتمان و ئازادیدا وکەمتر پەرژاوەتە سەر ئینسان وەك سەنتەرو ورد بونەوە لە جوانییە جوزئیان، کەبەبڕوای من ئەم لایەنە پانتاییەی گەورە لە شیعری (سوهراب) پێکدێنێت و هۆکاری پەیوەست بوونی زۆرێك لەگەنجانیش بەم شاعیرەوە پەیوەندی بەم خاڵەوە هەیە.

دووەم/ ڕۆحی یاخیبوون و نزیك بونەوە لە مۆدێلی جۆرێك لە نامۆبوون وتەنهای و عەبەس یەکێکە لە هۆکارە دیارەکان بۆ خوێندنەوەی شیعری(فروخ)و سەرسام بوون پێی،کە ئەمەش بەتایبەت لە شیعری خانمانی ئێمەدا بە ڕوونی ڕەنگیداوەتەوە. ئەویش بە هۆکاری نەبوونی ئازادی و ئەو هەموو کەبتەزۆرەی کەدنیای گەنجانی ئێمەی داپۆشیوە، بۆیە یاخیبوون لە (نەریت و خێزان و کۆمەڵگا) کە یەکێکن لە تێماکانی شیعرلای (فروخ) دەبنە قسەی گەرم و دڵخوازی گەنجان و نوسەرانی شیعری نوێی ئێمەو هۆکارن بۆ هەوڵدان لە دوبارەکردنەوەیان.

بەدڵنیاییەوە تەنها ئەم هۆکارانەش نین وڕەنگەچەندان هۆکاری تریش هەبن کەوایانکردووە شیعری (فارسی) بەوقوڵیە کار لە شیعری نوێی ئێمە بکات، هەر لەم سۆنگەیەشەوەو بەمەبەستی دروستکردنی دیالۆك و وەرگرتنی بۆچوونی جیاواز دەربارەی ئەم پرسە بە پێویستم زانی ئەم تەوەرە بوروژێنم وبەهیواشم هیچ کەس و شیعرنوسێکی ئەزیز زویرنەبێت و خوێنەوەی جیاوازی بێنەکرێت، چونکە نەمەبەستمان ناو ئەزمونی کەسەو نەلێدانەلە کەس تەنها ئامانج لەتەوەرە کە گفتوگۆ کردنە دەربارەی ناوەڕۆی ئەم بابەتە وبەهیوام لە ئایندەدا ئەم پرسە قسەو گفتوگۆی زیاتر بەدوای خۆیدا بهێنێت.

ئازاد بەرزنجی

ئەم کاریگەریانە هەم لایەنی ئەرێنیی هەبووە و هەم نەرێنی، بەڵام لە هەموو حاڵەتێکدا کاریگەرییە ئەرێنییەکانی زیاتر بوون.

کاریگەریی ئەدەبیاتی میللەتانی دونیا و کارلێکی کەلتوورەکان هەر لە کۆنەوە ڕاستییەکی حاشاهەڵنەگر بووە و هیچ کەلتوورێك نییە لە مێژووی مرۆڤایەتیدا خاڵی بێت لە کاریگەریی کەلتوورەکانی تر، ئیتر چ زۆر یان کەم. هەر لەم ڕوانگەیەشەوە، ئەدەبیاتی فارسی یەکێکە لەو ئەدەبیاتانەی کە لە ڕۆژگارێکی زووەوە کاریگەریی لەسەر کەلتووری میللەتەکانی تری جیهان هەبووە و ئەمەش دیاردەیەکی تەواو سروشتییە. هەر بۆ نموونە گەر چاوێك بە ئەدەبیاتی عەرەبی و تورکی و هیندی و تەنانەت ئەوروپی و ئەمەریکیشدا بخشێنین، ڕەنگدانەوەی دونیابینیی گەلێ لە شاعیرانی وەکو مەولانا و خەییام و حافز و سەعدی و فەریدەدین عەتتار و نیزامی و هتد… دەبینینەوە. هەڵبەت ئەم کارلێك و کاریگەرییە تا ئێستاش ئاسەواری بەردەوامە و ئەمەش گەر دەلالەت لە شتێك بکات، ئەوا دەلالەت لە زیندوویی و ڕەسەنایەتیی ئەدەب و بەتایبەتیش شیعری فارسی دەکات.

سەبارەت بە کاریگەرییەکانی شیعری فارسی لەسەر شیعری کوردی و بەتایبەتیش لەدوای ڕاپەڕینەوە، ئەوا دەبێ بەر لە هەموو شتێك ئەوە بڵێین کە ئەم کاریگەرییە هەم لایەنی ئەرێنیی هەبووە و هەم نەرێنی، بەڵام لە هەموو حاڵەتێکدا کاریگەرییە ئەرێنییەکانی زیاتر بوون.

بێگومان هەموو دەزانین کە پێش ڕاپەڕین بوارێکی ئەوتۆ نەبوو بۆ وەرگێڕانی ئەدەبیاتی فارسی و ئەو کارانەی لە فارسییەوە کراون بە

کوردی زۆر کەم بوون، هێکەشی بۆ ئەوە دەگەڕایەوە کە دەسەڵاتی فەرمانڕەوای ڕژێمی ئەو ڕۆژگارە، هەر بایەخدانێك بە ئەدەبی فارسییان بە بایەخدان بە کەلتووری دوژمن دەزانی. بەڵام لە دوای ڕاپەڕینەوە بوارێکی باش ڕەخسا بۆ بایەخدان بە کەلتووری بیانی و بەتایبەتیش فارسی، چونکە هەم نزیکترین بیانی بوون بە ئێمە و هەم زمانی فارسی و زمانی کوردی بە ڕەچەڵەك دەچنەوە سەر یەك خێزانی زمانەوانی، بۆیە نزیکایەتییەکی زۆر لەنێوانیاندا هەیە و ئەمەش پتر هانی ئەدیبان دەدات بۆ وەرگێڕان لە فارسییەوە، گەرچی لەسرێکی تریشەوە، بەهۆی کۆمەڵێك وەرگێڕ و وەرگێڕانی خراپەوە، بووەتە مایەی وێرانی لە کتێبخانەی کوردیدا. بەهەرحاڵ، وەرگێڕانی شیعری فارسی لەدوای راپەڕینەوە بۆ سەر زمانی کوردی و بەتایبەتیش شیعرەکانی فرووغی فەڕوخزاد و سوهراب سپهری، کاریگەرییەکی بەرچاوی لەسەر شاعیرە لاوەکان هەبووە و لە زۆربەی شیعرەکانیاندا فەزا و زمان و ڕوانینی ئەوان دەبینینەوە.من بۆ خۆم هۆکاری ئەم کاریگەرییە و شێوەی ڕەنگدانەوەکە بەمجۆرە دەبینم: پێشتر و لە هەشتاکان و سەرەتای نەوەدەکاندا، گوتاری شیعریی کوردی خۆی لە بەرەنگاری و حەماسی شۆڕشگێڕانە و نیشتمان و یاخیبوونی دەستەجەمعی و مەسەلەیەکدا دەبینییەوە، کە هەر شاعیرە و بە شێوەیەك گوزارشتی لێ دەکرد. بەڵام لە دوای هاتنەناوەوەی ئەو شیعرانەی سوهراب و فرووغ(کە من خۆم بەشێکی زۆریانم لێ وەرگێڕاون)، جۆرێك لە گەڕانەوە بۆ خود و بۆ یاخیبوونی فەردی و ڕامان و سروشت بەڵام بە دیدێکی ترەوە، لای ئەو شاعیرانە سەریهەڵدا. چییتر شۆڕش و موقاوەمەت و شیعری بۆنە ئەو سیحر و ئەفسوونەی نەما و لەبری ئەوە گەڕانێك دەستی پێ کرد بەدوای زمانێکی شیعریی وادا کە گوزارشت لە وێرانبوونەکانی دوای شۆڕش و نائومێدی و لەبارچوونی خەونەکان و نامۆبوونی نەوەی دوای شەڕی ناوخۆ و تێکشکانەکان بکات.

سەبارەت بە کاریگەرییەکانی فرووغ، من پێم وایە زیاتر لە شیعری خانمە شاعیرەکانی دوای راپەڕیندا دەیبینینەوە و ئەم کاریگەرییەش خۆی لە یاخیبوون دژ بە پەتریارکییەت و دەربڕینی حەز وخۆزگە و غەمی ژنانە و جۆرێك لە پێکۆشی لە زماندا دەیبینین. سەبارەت بە سوهرابیش، دەرچوون لە ئایدیۆلۆجیا و گەڕانەوە بۆ ساتە پاکیزەکان و بۆ عاڵەتە ڕۆحییەکان.لەڕاستیدا قسەکردن لەسەر ئەو کاریگەرییان خۆی لە خۆیدا پێویەتی بە باس و لێکۆڵینەوەی درێژ و سەربەخۆیە و ئەوەی وتمان بەتەنها ئاماژەیەك و هیچی تر.

ڕێبوار سیوەیلی

پێگەی شاعێرێتی لە کولتووری ئێرانیدا پێگەیەکی بەرزە و ئەمەش دەبووە هاندەر کە گەنجانی نوسەر و شاعیری ئەمدیو، خەون بەوەوە ببینن وەك ئەوانیان لێبێت

دەیەی هەشتاکان دەیەی سەرەتاکانی جوڵەی کورد بوو لە شارەوە بۆ وڵاتانی دراوسێ، بە تایبەتی بۆ ئێران. نەوەیەك لە ئەنجامی هەڵاتن لە شەڕەوە، کەوتنە داوی شیعری فارسییەوە، کە داوێکی خۆش و بەسوود بوو. ئەم نەوەیە سیاسەتیان نەدەکرد و لە ڕێگەی خوودانە ئەدەبیی کلاسیك و هاوچەرخی فارسییەوە، جیهانێکی نوێیان دۆزییەوە. هەڵبەت پێشتریش کەسانێکی وەك مامۆستا عەبدوڵا تاهیر بەرزنجی لە سلێمانی و مامۆستا گوشاد حەمەسەعید لە هەولێر هەبوون، کە جاروبار ئەدەبیاتی فارسییان دەکردە کوردی، بەڵام بە بەردەوامیی جەنگی نێوان عێراق و ئێران، نەوەیەك ئاوارەی ئێران بوون و ئەوانەش کەوتنە ژێر کاریگەریی شاعیرانی جۆربەجۆری فارسی نووسەوە. لەناو ئەو شاعیرانەدا، نیما، شاملو، فەرووغزاد، سپێهری و گەلێکیتر. لەگەڵ سەرەتای شۆڕشی گەلانیی ئێرانیشدا کە ئەنجامەکەی کەوتە باوەشی کۆماریی ئیسلامییەوە، بزووتنەوەیەکی چاپەنی لە ئارادابوو، کە بەردەوام بەرهەمی ئەم شاعیرانەی چاپ و بڵاو دەکردەوە. لەوەش زیاتر، بزووتنەوەیەکی ڕاڤە و خوێندنەوەی ڕەخنەگرانە، لەسەر دەستی دکتۆر محمدرچا شەفیعی کدکنی، د. ڕەزا براهنی و محمدی حقوقی و محمدعلی سپانلوو و چەندانیتر لە ئارادابوو، کە جەختیان لەسەر پێلێنکردنی شاعیران و بابەتی شیعرییان دەکردەوە. ئەمە جگە لە گرنگیی و کاریگەریی گۆڤارەکانی وەك ئادینە و کلك و چەندانیتر، کە بەردەوام ڕەواجیان بە شیعر دادەیەوە. ئەو کوردانەی چوونە ئێران، لە هەمان کاتدا خۆیان لەبەردەم چەندین کەناڵدا بینینەوە کە هەموویان دەیانبردنەوە سەر شیعر و ئەدەبیات.. ئەمە جگە لەو

جمووجووڵ و چالاکیانەش کە ڕۆشنبیرانی کوردی شارەکانی خۆرهەڵاتی کوردستان ئەنجامیان دەدان و ئەمەش دەبووە هاندەر بۆ ئەوەی نووسەرانی کوردی ئەمدیو، زوو خۆیان فێری زمانی فارسی بکەن و لێی سوودمەند بن..

شیعری فارسی لە دوای (نیمایۆشیج)ەوە، بە تێپەڕین بە شاملوو، ئەخەوان سالس و فروغزاد و سپێهری و ئەوانیتر، چ وەك بابەت و چ وەك فۆرم بۆ کوردەکان تازەبوو. هەڵبەت پێشئەوەی کوردی باشوور بە دەقی شیعریی فارسیی ئاشنا بێت، ئاشنای گۆرانی و مۆزیکی فارسی بوو. زۆر پێشئەوەی شیعری فارسی وەربگێڕدرێت، داریووش و سەتار و گووگووش، حمیرا، هایدە، مەهەستی و ئیرەج و هەندێکیتر، چوارچێوەی زەوقی باشووریان بەلای موزیك و شیعری فارسیدا کێش کردبوو، بەتایبەتیش کە بەشێکی شیعری ئەم دەنگبێژانەیان دەگوتەوە. ئەوەش پەنجەرەیەکی نوێ بوو بۆ ئەوەی لێوەی بڕوانیتە ئەودیو زیندانە گەورەکەی بەعس لە شیعری هاوچەرخی فارسیدا، شتگەلێکی جوان هەبوو کەسەرنجیان ڕادەکێشا. یەکەم هەر یەکە لە شاعیرانی بەناو، خاوەنی ستایل و شێوازی شیعریی خۆیان بوون. سیما و سەرووکەللەی شاعیرە فارسەکانیش سەرنجڕاکێش بوو، خودی پێگەی شاعیرێتی لە کولتووری ئێرانیدا پێگەیەکی بەرزە و ئەمەش دەبووە هاندەر کە گەنجانی نوسەر و شاعیری ئەمدیو، خەون بەوەوە ببینن وەك ئەوانیان لێبێت. ئەمەش شتێکی ئاساییە. زمانی شیعری شاعیرە هاوچەرخەکانی ئێران، جگە لە ئەحمەدی شاملوو، جگە لە یەدوڵڵای ڕوئیایی و کەمێکیش نیما خۆی، زمانێکی ئاسان و شیاوی ئاسان تێگەیشتنە. فەرووغزاد، سپێهری زمانێکی خۆشیان هەیە، سادە لە دەربڕین و دەوڵەمەند لە میتافۆر و وێنەدا. ئەمە جگە لەوەی بابەتی شیعری فەرووغ بۆ ئێمە جیهانێکی نوێی زۆر تازە بوو. لە فەرووغەوە تێگەیشتین کە دەنگی ژن لە شیعردا هەمان شیعر نیە کە پیاو بۆ ژنی دەنووسێت. لەوێدا ژنێك لە خۆی دەدوێ وەکئەوەی کە هەیە. ئیرادەیەك بۆ بەردەوامی و هەستێك لە شکستدا بەرجەستە دەکات. هەندێ پێتانشێ، یان توانایی لە تاکەکەسدا بە خۆی ئاشنا دەکاتەوە، کە ویستی نوێ و جیهانبینینی نوێی بۆ دەهێننە پێش. ئەمەش ئەو شتەیە کە ڕەخنەی ئەدەبیی پێیدەڵێت: چوونە جیهانێکی دیکەوە. ئەمەش ئەو شتەیە کە خوێنەر و شاعیران بەدوایدا دەگەڕێن. بە هەمان شێوە سوهراب نوێ بوو، چ لە زماندا و چ لە وێنەسازیی و چ لە جیهانبینیدا. سوهراب وێنەیەکی ئێستاتیکیانەی عیرفان و گەردوونگەرایی لە شیعردا بەرجەستە دەکات، کە پتر ئینسانیە تا ئێرانی و فارسیانە. خوێندنەوەی شیعری سوهراب ڕەژووێك لە ناخی مرۆڤدا دەگەشێنێتەوە کە هەمیشە هەیە. ستایلێك لە ژیان و بیرکردنەوە لە دەرەوەی توندوتیژیی و ڕق. بە شیعریکردنی

توێکڵی هەنار و جلشتنی ڕەعنا و خۆشاردنەوەی خودا لەو دیو درەختەکانەوە. سادەیی و شەففافییەت بەشێکی گرنگی شیعری سپێهرییە، ئەمەش لە واقیعێکدا کە ئاڵۆزیی و تاریکی باڵادەستە، گرنگیی خۆی بۆ ڕۆحیی مرۆڤ هەیە. ئەم شاعیرانە پردێك بوون شاعیرە کوردەکانیان پەڕاندەوە بۆ ئەو دیو بیرکردنەوە تەقلیدیەکان لە شیعر و زمان. ئاسۆی خەیاڵ و چنینی زمانی شیعریی ئێمەیان گۆڕی. سۆژەی ئەزموونکەر لە واقیعی کوردیدا چیتر نەیدەتوانی بە زمانی باوی شیعری کوردی، خۆی دەربڕێت، بۆیە ئەم ستایلە لە شیعری فارسی وەك فەریادڕەسێك هەندێ کەسی لە دووبارەکردنەوە ڕزگار کرد، هەندێکیانی وەك لاساییکەرەوە و چەندێکیشی وەك ڕاگوێزەرەوەیەکی ناشیی بە ئێمە ناساند. بەڵام بەشێوەیەکی گشتی، تێڕوانینی من بۆ ئەم کاریگەربوونە بە شیعری فارسی، خراپ نیە. کاریگەریی بەشێکە لە سرووشتی شیعرنووسی و شاعیرانە بیرکردنەوە. شیعرە گەورەکان شیعرگەلێکن نمونە بەرزەکانی شیعرمان بیردەخەنەوە. لەگەڵ ئەوەشدا نمونەی نائومێدکەر لە کاریگەریی و لاساییکردنەوەمان زۆرە. کۆمەڵگای کوردیش کۆمەڵگایەکی بێ کاراکتەر و تایبەتمەندییە، بۆیە شوێنکەوتەیی، لاساییکردنەوە، خۆبەئەویترزانین، مۆدەبازیی و فیزلێدان شتێکی ئاساییە تیایدا. مرۆڤ کە بۆخۆی کاراکتەر و شوناسی تایبەتی خۆی نەبوو، شوناسی ئەوانیتر دەکاتە بەری خۆی بۆ ئەوەی سوودمەند بێت لەو پرستیژ و پیاهەڵدانەی لەناو کۆمەڵگا، یان دەستە و تاقمێکدا بە نسیبی دەبێت و لە ڕێگەیەوە پێگەیەك بۆخۆی بەدەستدەهێنێت. ئەمە بۆ شاعیرانیش هەر ڕاستە.

مەریوان هەڵەبجەیی

کاتێك گۆتە کاریگەر لە حافز وەرگرێت و بۆرخیس لە خەیام، بۆ کورد لە ئەدەبی فارسی کەلەپەنایداو لە ڕوی کولتوورییەوە زۆر نزیك ترو کاریگەر ترە سودی لێوەر نەگرێت.
پێش هەمووشتێك دەبێت ئەوە بڵێم زۆرسروشتی یە شاعیران شیعری وڵاتانی تربخوێننەوەو بکەونە ژێر کاریگەرییانەوەو ئەمە نیشانەی زیرەکی وردی شاعیرانی کوردەو هیچ شاعیریانوسەرێکی سەرکەوتونییە بتوانێ لە جوغزی داخرانی خۆیدا بمێنێتەوەو سەرکەوتوبیت .بەتایبەت شیعرفارسی کە لە دنیادا ناسراوەو کاریگەری گەورەی خۆی داناوە بە هی ئاستی باڵاو لایەنی هونەری بەگشتی و بەتایبەت دونیابینی قوڵ و ئینسانیی یانەوە، پێمەوە نەك هەر نەوەی نەوە دەکان بگرە نەوەی دوای دو هەزارو ژمارەیەك لەو گەنجانەی ئێستا دەنوسن جگە لەفروغ و سوهراب کاریگەری شەمس لەنگرودی و گەروس عەبدول مەلکیان و ڕەسول

یێـــان و شـــاعیرانی نـــەوەی نـــوێی ئێرانیـــان لەســـەرە.ئەمەش یارمەتیدەرێکی باشە بۆ گەش و کاژفێڵدانی فەزای شیعری ئێمەو دروستبونی جیاوازی گۆڕانکاری و بە دڵنیاییەوە لە ئایندە دا زیـاترو جۆراو جۆرتـر جیـوازتر رەنگـدانەوەی ئـەم کاریگەریـیـانە دەبینین، دەبێت ئەوەش بڵێم لە هەموو کەسەکان نییەو ئەوە شی کەهەیە بە یەك ئاست و وەك یەك نییە و ئاستە کان جیاوازە، کاتێك گێتە کاریگەر لە حافز وەرگرێت و بۆرخیس لە خەیام بۆ کورد لە ئەدەبی فارسی لەپەنایداو لە ڕوی کولتوورییەوە زۆر نزیك ترو کاریگەر ترە سودی لێوەر نەگرێت.

ساڵح سووزەنی

چی گوتنی سوهراب و زمانی گفتی فروغ ئێستە بەشێکی حاشاهەڵنەگری ئەدەبی کوردین بە تایبەت لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان

دوای دەنگە مەزنەکانی شێعری کوردی لە باشوور هەست بە بۆشاییەك بۆ بەرەو پێش چوون و گەشە نوێگەری دەکرا. هەر بۆیە ئاساییە ئەگەر پەل بکێشی بۆ زمانێکی دیکە و هەوڵ بدەی رەوتە نوێیەکانی ئەو زمانانە بقۆزیتەوە. فارسی و عەرەبی و تورکی نیزیك ترین و زۆرترین ئاڵ و گۆڕیان لە گەڵ زمانی کوردی هەیە، ئاساییە کە سەرەتا گەنجان بەرەو لای خۆیان ڕابکێشن بە هۆی تێکەڵاوی زمانی فارسی و کوردی. شێعری فارسی زۆر ترین بەردەنگی بە رێژەی زمانەکانی دیکە لە ناو کوردا هەیە و یەکەم ئەگەری کاریگەرییە لەسەر شێعری کوردی دوای راپەڕین زمانی عەرەبی لای گەنجان ئیتر بڕەوی نەما کەوایە ئاساییە ئەگەر لەم پێوەندییە دا دەقی شاعیرانێك زێدەتر تەشەنەدەکا کە

زمانێ ساکارتریان، به رۆژەی شاعیرانی دیکه، هەیه و خۆراتر دێتەفام کرن… له شێعری فارسیدا دەقی سوهراب و فروغ زیدەتر کەڵك له زمانی رۆژانه وەر دەگرن و لەو شاعیرانەن که زۆرترین کاریان لەسەر شێعری “گفت” کردوه/گفتار/ و هەر بۆیه له خوێندنەوه و وەرگێڕان دا خۆش فام و خۆش دەست ترن… تایبەتمەندی وەرگێرانیش به تایبەت بۆ شیعر هەڵبژاردنی دەقی ئەو شاعیرانەیه که زمانێکی ئالۆز و پێ کارکردیی زمانییان نیه… بۆیه کەس ناچێ شێعری بەراهەنی یان باباچاهی و فەلاح وەرگێڕێ بۆ زمانی کوردی … که وایه باشترین دەق بۆ زووتێگەیشتن و خێرا وەرگێران دەقی کەسانێکی وەك سوهراب و فروغ و سەی عەلی ساڵحی و شەمس لەنگروودی یه که به زمانی ئاسایی روژانه دەووسن. شاعیرانی گەنج لەو دیو زێدەتر له ژێر کاریگەری “چی گوتن”ی شێرکۆیی و پەشێوی و هەڵمەتی ..دان تا “چۆن گوتنی مەسیفی و سەڵاچ و ...... به گشتی فورمالیستەکانی هەولێر.. هەر بۆیه دێنه ژێر کاریگەری ئەو شاعیراەی که له شێعر دا “چی گوتن”یان لا گرینگه و ژنانەیی گوتنی فروغ و عرفانی گوتنی سوهراب سپێهریش دیاره نموونەیەکی باشه بۆ وەی وه دووی ئەوان کەون و ساکار بێژی ئەوان له بەرانبەر چۆن بێژی “ناو زمانی” شاعیرانی دیکەی فارس دا هەڵبژیرن. لەکۆتایی دا ئەمەوێ وەك رەخنەیەك، ئەمه ئاراسته بکەم که ؛ شێعری سەردەم بەدوای چی گوتن ەوه ناڕوا و بەدوای هاتنه ئارای خوێندنەوه نوێکانی سەردەم زمان ناسی.. نیشانه ناسی .. دیاردەناسی و هێرمنۆتیکی نوێ … فورمالیسم و پێکهاتەخوازی و دواتر پێکهاته هەڵوەشێنی و پاش مودێرن خوازیی… زێدەتر به لای “کارکرد و گەمەی زمانی .. ئایرونی .. پارۆدی . چەند دەنگی بوون و تیکەوتن له گەڵ دیکتاتۆریەتی زمان دا دەڕوا . تا چی گوتنی سوهراب و زمانی گفتی فروغ. نوێتر خوازیی ئێسته بەشێکی حاشاهەڵنەگری ئەدەبی کوردی به تایبەت له رۆژهەڵاتی کوردستانه و به ئاشکرا رەوتێکی رووله گەشەیه به پێی ئەو فورم و تێکنیکانەی له سەرەوه ئاماژەی پێکرا.و دەیان کتێب و وتار و وتویژ و چەندین سمیناری باشی بەرێوه بردوه و جێی خۆیەتی شاعیرانی گەنجی باشووریش لەو رەوتەوه له ئەدەبی کوردی بڕوانن نەوەك زمانی عیرفانیی پەنجا ساڵ لەمەوبەری سوهراب و چی گوتنی ژنانەیی فرووغ. چیمان پێ خۆشه لەسەر عیرفان و ژنانەیی دەتوانین به وتاریش ئاراستەی بکەین . بەلام زمانی شیعر زمانی فورم و تکنیك و ئانارشیزمی نوێخوازانەیه نه لاسایی کردنەوه.

ژاوێن شاڵی

لەئێستادا دەیان نوسەر و شاعیرمان هەن بەنەفەسی سپێهری و فەروخزاد و شاملۆوە دەنووسن و بەشێوەیەك كەوتونەتە ژێر كاریگەریی و دنیابینی و ئەوانەوە كە من لەپنتێكدا خۆیان نابینم

بۆ وەڵامی ئەو پرسیارە دەمەوێت بە وتە كۆن و بەناوبانگەكەی بارت دەست پێبكەم كە دەفەرموێت : “هیچ دەقێك بوونی نییە لە دەرەوەی كاریگەرییەكان”، پێموابێت ئەو تا ئەندازەیەك راستە، وەلێ جیاوازییەكی ریشەیی هەیە لەنێوان كاریگەریی و بەسێبەربوو یاخود پاشكۆبوونی كەسانی تردا، واتە لەناو ئەدەبدا بمانەوێت و نەمانەوێت بە ئاگایی بێت یاخود نائاگایی خۆمان سەرسام بوونمان بەو نوسەرانەی كە لای ئێمە پێشەنگ و دەیانخوێنینەوە و بەشوێن نوێترین بەرهەمەكانیاندا دەگەڕێین كاریگەریی خۆی لەسەر فكر و بۆچوون و هەروەها بەرهەكانیشمانەوە جێدێڵێت، وەلی نوسەری هۆشیار ئەو كەسەیە كە بەر لە هەركەس خوێنەر و رەخنەگری بەرهەمەكانی خۆی بێت و بەچاویلكەی رەخنەگرێكەوە نوسینەكانی خۆی بخوێنێتەوەو شرۆڤە بكات، ئەوكات لەهەر شوێنێك هەستی كرد ئەو كاریگەرییە نزیكە بەرەو بەپاشكۆ چوون و یاخود كۆپی بونی نوسەرانی تر بچێت دروست بە تێكستەكەیدا دەچێتەوە و لەوانەشە هەر بیسڕێتەوە و ئاخود شەوێنەواری ئەو كاریگەرییە بسڕێتەوەو بەرهەمێك لەخەیاڵ و هزر و ماریفەی خۆی بەرهەم بهێنێت. لەدوای راپەڕینەوە و دروستتر بڵێم بەر لە راپەڕینیش ئەدەبی كوردی كاریگەریی ئەدەبیاتی بێگانەی بەسەرەوە بووە و دوور لەناوهێنان ئەدیبگەلێكی بەناوو دەنگمان هەن

که لەهەندێك شوێندا كۆپی پەیستی شاعیر و نوسەرێكی عەرەب یان فارسیان كردووە بە توركیشەوە، بەڵام ئەوەی كە هەستی پێدەكرێت لەئەدەبیاتی كوردی پاش راپەڕین بەتایبەت نەوەدەكاندا تەوژمێك لە نوسین بەناوی شیعر و چیرۆكەوە بەرهەم هێنراون و هەندێكیشیان فاكتەر بوون لە بەناوبانگ بوونی نوسەرەكەیدا كە كاریگەرییەكی بەرچاوی ئەدەبیاتی فارسی بەسەرییەوە دەبینرێت، خاڵی هەرە ترسناك ئەوەیە كە ئەو تەوژمە پەرەی سەندووە و لەئێستادا دەیان نوسەر و شاعیرمان هەن بەنەفەسی سپێهری و فەروخزاد و شاملۆوە دەنووسن و بەشێوەیەك كەوتونەتە ژێر كاریگەریی و دنیابینی و گوزارشتی ئەوانەوە كە من لەپنتێكدا خۆیان نابینم. وەلێ كاری داهێنەرانەی نوسەر ئەوەیە كە بەرووتی خۆی و هزر و خەیاڵ و ئستاتیكای خۆیمان بخاتە بەردەم، وابكات لە چاویلكەی ئەوەوە روداو و بەسەرهات و چركەساتە شیعرییەكان بۆ منی خوێنەر بگوازرێتەوە، ئەمە زێدەتر لەشیعر دا دەبینرا وەلی ئێستا ئەم حاڵەتە لە چیرۆكیشدا بوونی هەیە و چیرۆكت پێدەڵێم هەر بە پەرەگراف بەراورد دەكەین كە سادقی هیدایەتی پەیست كردووە و لەچیرۆكێكی خۆیدا و لەزاری كاراكتەرێكییەوەو لەژێر ناوی خۆی بڵاوی كردۆتەوە، ئەمە بۆخۆی دەچێتە خانەی شتێكی ترەوە بەدەر لە كاریگەریی كە پێی دەوترێت (دزی ئەدەبی)

ئەزموون وەك ئاخاوتنێك لەناو ژیان … سەباح ڕەنجدەر

نوێبەخشی

لەناو كۆمەڵگای كوردیدا هیچ سەرچاوە و وزەیەكی ئەدەبی بە ئاستی شیعر نەبووەتە، بنەمای پەیوەندی و مایەی بەرهەمهێنانی بیركردنەوەی چالاك. واتە: ئەندێشەی چاك، كرداری چاك، گوتاری چاك. هەروەها بەو پایە كۆمەڵایەتی و ڕۆشنبیرییەش پەسند نەكراوە و نەدرەوشاوەتەوە.

گیانی زمانی دەربڕینی كوردیش، تا ئێستا هەر بە تەنیا لەناو پرۆژە شیعرییەكاندا زیندووە، كوردیش ویستی شیعر نووسین و هەستیاریی

شیعری زۆر بەهێزە، تواناکانی خۆی تێدا تاقی دەکاتەوە، هەڵکەوتە کۆمەڵایەتییەکەشی وەری دەگرێت و ڕەوایی بە بەردەوامبوون و پەرەسەندنی دەدات، داهێنان بە وەرگرتنی قووڵاییەکانی ژیان بەرهەم دێ، لەم بەرهەمهێنانەشیدا ژیان دەخاتە ناو پرۆژەی دۆزینەوەوە.

ئەگەر دەربڕینێکیش لە فۆرمی ئاستدار و تیشکۆی خۆماڵییەوە دانەچۆڕابێتە ناو بوون و زەمینەی تەواوی دەربڕینەوە، بەهیچ شێوە و کەشوهەوایەك ناتوانێت نوێبەخش بێت و بێتە ناو پرۆژەی دۆزینەوەوە.

بۆ شاعیری نوێبەخش وەرگرتنی قووڵاییەکانی ژیان زیندووبوونەوەی زمانە، زمانی دۆزینەوەش زمانێکی یەك ئاراستەیی نییە، بەپرسیاری زۆرەوە لە ئاستە هەمەچەشنەکانی خۆی دەکۆڵێتەوە، قووڵاییەکان هێزی وشە و ئەزموونی تێدا نووستووە، لە دەربڕیندا ئەم هێزە تاقی دەکرێتەوە و دێتە ناو پرۆژەی دۆزینەوەوە.

بەشێوەیەکی سەرەتایی نوێبەخشی لە ژیان و بیر و بیرکردنەوەی کۆمەڵگا دەرکەوتووە و هەنگاوی بۆ نراوە، بنەماکانی گۆڕان بەرەو پێداویستییە هاوچەرخەکان و هۆشیاری دەبێتە پێوەری دۆزینەوەی ئەدەبی، هەروەها نوێبەخشی هۆ و ئامانجە بۆ پەیوەندیکردن بە چالاکییەکانی ژیانەوە، بەشێکیش نییە لە ژیان. ڕاستەوخۆ ژیانە، مرۆڤ لەباری بەختەوەریدا وەك خوداوەند دەژێنێت، ئەفسوونێکی واشی تێدایە گیان و جەستە لە بێندی بحەوێنێتەوە.

بابەت وروژاندن و شێوازی شاعیر هەستکردنە بە جوانییەکانی ژیان و شۆڕبوونەوە بۆ ناو ناواخنی سروشت و لەدایکبوونی وەرزەکان و گونجان و تەبایی نێوانیان. واش بەرانبەر ڕابهێنێ هەست بەم شۆڕبوونەوە و گونجان و تەباییەی نێوانیان بکات.

هەستی نووسینیش بە ساتەوەختی زۆر ناسك، یان زۆر دژوار تێدەپەڕێ. تێڕوانینەکان ئاڵوگۆڕیان تێ دەکەوێ و دەڕسکێن.

شیعری ڕاستەقینەی خاوەن جیهانبینی، کە خودی مرۆڤ دابڕێژێتەوە، لە ژیریی و پەند و سۆز و خەونی ڕۆمانسیانە بەدەر نییە، ئەگەر شیعریش ڕووت کرایەوە لە ژیریی و پەند و سۆز و خەونی ڕۆمانسیانە بە هیچ جۆرێك ڕاستەقینە و خاوەن جیهانبینی نییە، کە خودی مرۆڤ دابڕێژێتەوە.

شاعیری نوێبەخش هیچ کاتێك چاوەڕوانی هاندان و ستایش ناکات، هەر کاتێکیش چاوەڕوانی هاندان و ستایشی کرد، ئەوە بڕوای بەوە نییە ئەوەی، کە نووسیویەتی خۆبوونی و داهێنان بێت. دەربڕینی نایاب بەهۆی کرداری گەیاندن و هۆشیاریی زمانەوە لە ئاستی ئاسایی دەپەڕێتەوە بۆ ئاستی ئێستێتیکا و خۆبوونی، دەبێتە خاوەن پرسیار

لە نێوان وریایی زمان و وریایی ئاخاوتن.

زمانی ئێستێتیکا، شێواز و ئەدگاری خۆی لە دەربڕینکردن و دەربڕینەوە وەردەگرێت. لە ئەزەلەوەش گیان، گیانی جەستەیەکە شێوەیەکی دیاریکراوی بۆ ژیان و نەشونما دۆزیوەتەوە، شێوازیش ناوەند و گیانی نووسەرە، هیچ گیانێکیش بۆ جەستەیەکی دیکە وەرناگیرێت.

شێواز و شیعرییەت و زمان، ئەزموون بۆ ئایندە پێشنیازیان دەکات، ئایندەش پەیوەندی بە هەموویانەوە هەیە، بەشدارین لە چالاککردن و بەڕێوەبردنی، پەیامی هونەریی مرۆڤگەلێکە، کە هەوڵی سڕینەوە و لەبەین بردنی ئەو شتانە نادات، کە ژیان دەخەنە بارێك بەرگری لە بە ژیانبوون و ئازاری خۆی دەکات.

ژیان و بوون و دنیاش لەناو شیعری نایاب و ئێستێتیکی و خۆبوونیدا نوێن، لەناو ڕۆشنبیریی کوردیدا نوێبەخشی هێشتان بە ڕوونی شوێنی شیاوی بۆ نەکراوەتەوە، ئاخاوتن لەبارەیەوە دەبێتە هەرا و زەنا، پێویستە ئەو بڕیارانەی لەم بارەیەوە بوونەتە مایەی سەرنج، بە ئاستێکی دیکەوە بخرێنە ناو ئاخاوتنەوە.

ئایە ئاخاوتنەکانمان لە خودی نوێبەخشیی دەقەوە دەرچوونە، یان لە دەرەوەی دەقەوە وەرگیراون و لە جەستەی تەنك و ناسکی دەق پراوەی پێ دەکەین، کە جەستەی تەنك و ناسکی دەق هیچ پراوەیەك وەرناگرێت جگە لە پراوەی گیان نەبێت.

نووسینێك گەیشتبێت بە ئاستی دەق، پەیوەندیی ئاستداری چارەنووسسازی بە ئێستێتیکا و خۆبوونییەوە هەیە، کە هەمیشە وەك سەرچاوەیەکی ڕوون، هێزێکە بۆ بەرهەمهێنانی سەرچاوەی دیکە، بەرەنجامی خودێکی هەژاو و هۆشمەند و وریایە. بەشێکیش لە خودی هەژاو و هۆشمەند و وریا گەیشتوون بەو هەقیقەتە، کە شیعر بگەڕێتەوە ناو سۆز و هەست و ڕوونی و ئاشکرایی لە دەربڕیندا، ئەمەش وەك دیاردەیەك پێویستە بخرێتە ناو ئاخاوتنەوە. زۆر جاران گۆڕانکارییە ڕەچاونەکراوەکان کاریگەریی ڕاستەوخۆیان لەسەر چۆنیەتیی بیرکردنەوەی کۆمەڵگا و بیر و دەربڕینی تاکی نووسەرەوە هەیە. دەبێتە بابەتی نووسینەکانیان، بەڵام نابێتە مانای ڕوون و دیار، بگرە لە چێژدا دەبێتە سرووشی مانا و چالاکیی وێنە، سرووشی مانا و چالاکیی وێنەش شاعیر لەوە نزیك دەخەنەوە بچێتە ناو جیهانبینی تەسەوفەوە.

زەبرێك هەیە ناوی مێژوو، هەموومان وەك شیر دەکوڵێنێت، بۆی دەردەکەوێت چەندمان هەوێن دەبین و چەندیشمان هەڵدەبزڕکێین.

جیایی

پانتایی جیاکارم لە بەرهەمەکانمدا خوڵقاندووە، لە پانتاییەکدا دەستنیشان ناکرێم. ئەرێ لە پانتاییە شیعرییەکاندا، دەچمەوە سەر چ پانتاییەکی خۆ تایبەتیکردن. تایبەتکار بۆی هەیە تەواوی هەبووەکانی، کە توانای کاریگەرییان تێدا دەرکەوتووە، ڕاکێشێتە ناو بیرکردنەوەی چالاکی، کە بەردەوام هێما و هێماپێکراو بەرهەم دەهێنێت. لە یەك کاتیش لەناو هەموو پانتاییەکاندا کار بکات و دەستیان بۆ ببات.
بەرانبەر بە ئاگایی خۆم جەنگاوەرێکی مەشقکردوو و ئەهلی زیندووێتی دڵ و یەکێتی ئەشقم، پانتایی ئێستێتیکا و ڕێبازی وردبوونەوەم لە ژیانمدا هەڵبژاردووە، دەمەوێت بە ڕاناوی نادیار زمانی تێدا هەستیار بکەم، هەستیاریی تەواوی زمانی کوردی لە شیعری کلاسیکیماندا تواوەتەوە و دەرکەوتووەتەوە. کاتێك شیعری کلاسیکی دەخوێنمەوە هەست دەکەم تەواوی زمانی کوردی ڕووبەڕووم وەستاوەتەوە. دەمباتە ناو جیهانێك، کە قسەی لەبارەی دۆزینەوە و بوون کردووە، نەك گێڕانەوە. خەون و ناوەندی وشە هەوڵدانن بۆ خۆناسین. لە ماڵی گەورەی شیعردا هەموومان پێکەوە داوای شیعرییەت دەکەین، ئەو داوایە وزەی گەشەکردنی جوانی و بەرزکردنەوەی ئاستی هەقیقەتی گیانی و دراماى ژیانە. جوانیی زمان لە جوانیی ئەو کەرەستەوە دێت، کە دەربڕینی لێ دەکات، زمان شانەیەکی زیندووی زۆر قووڵە لە جەستە و پێکهاتەی مرۆڤ لە گێڕانی دید و پەیوەندییەکاندا.
جیاییی تاقیکردنەوەی من ئەوەیە: جیهانی پارچە پارچە دەخوڵقێنم و پەیوەندیی هێما و هێماپێکراویش دەپچڕێنم و دەستنیشانیان ناکەم. سەرچاوەکانی نووسین و ئاستەکانی دەنگ و تێبینیکردن و سەرنجدانم لە جوانیی بێگەرد و بێ هاوتای ژیان وەردەگرم، دەگمەن و تاقانە دەبن بە هێما و هێماپێکراو.
شیعر چەند بچێتە ناو ژیان و دنیای خودایی و هەقیقەتی ڕۆژگار، هێندەی دیکە گیانی تا هەتایە پەروەردە دەکا و دەیپارێزێت و ئەفسانە لەخودی خۆیەوە برەو پێدەدا.
شتێك لە نووسین، کە وەك ئەزموونێك پێشکێشم کردبێت، بەکاربردنی زمانی خەونە بۆ زمانی نووسین و ڕاچەناندن و چالاککردنی ناخی پڕ توانایی و یادەوەری. دواجار تواندنەوەی چالاکییەکانی بیر لە هەستیاریی نووسیندا.
چامەی درێژی فرە دەنگ و ئاستدار، پڕۆژەیەکی کامڵە و لەسەر ئاستی بوون و کرانەوەی بەردەوام ڕادەوەستێت، سروشتی دایکی هەستەکانمە، ئاسۆیەکی ئەفسانە ئاساییە، ناتوانم لێی دەربازبم بە کامڵترین فۆرمی شیعریی دەزانم و پەیڕەوی دەکەم، لە ڕایەڵی ڕستەکانیدا

توانای جووڵاندنی فرە دەنگی و فرە پەیوەندی دەڕسكێت. مانا و زمان دەگەڕێتەوە ئەو ئاستدارییەی هێزی نووسین ئاشکرای دەکات و دەیهێنێتە گۆڕێ. واتە: قووڵبوونەوە بە ناخی بیندراو و شەپۆلی شوێن و سیمای بوون.
زەبرێك هەیە ناوی مێژوو، هەموومان وەك شیر دەکوڵێنێت، بۆی دەردەکەوێت چەندمان هەوێن دەبین و چەندیشمان هەڵدەبزڕكێین.

فرە دەنگی

ڕوانینی گەردوونی بار و بوار بۆ گەشەسەندنی شیعر دەڕەخسێنێت، ببڕای ببڕ پەیوەندیی بە شۆڕشی گەیاندن و فۆرمەکانییەوە نییە. خەیاڵ و ئەو ئاسۆیەی جیهانی بەهۆیەوە وێنا دەکەیت، لە دەرەوەی کەناڵەکانی ڕاگەیاندن کاری شیعرییەت بەڕێوە دەبەن، لە کەڵك وەرگرتن: دەست واڵا و دیموکراسین، سەرسامیی خۆشیان بە نەشونمای نوێبەخشیی گیانی ژیان ناشارنەوە.
دەتوانین لەوە دڵنیابین، کە شیعر هەموو سەنگایی ساتە وردەکانی بە تەنیا خستە سەر هەڵقوڵانی خەیاڵ، وەك بەرزایی و ناوەندی کاریگەر چووە ناوی و کرۆکی ژیانی بە هۆیەوە وێنا کرد. بێگومان لەبارێك نزیك دەبینەوە، شیعری تاك دەنگی دەبێتە خۆنیشاندانێك و دەربڕین لەو بارە بێهێزەدا.
دەکرێ لە بچووکبوونەوەی دنیا لە بینینی شاشەدا، یان هەر فۆرمەکی گەیاندنەوە، شیعری فرە دەنگ لە چنین و ڕایەڵی توند و تۆڵی ببێتە جێگرەوەی خەیاڵ وەك بەرزایی و ناوەندی کاریگەر.
لە شیعری فرە دەنگیدا خەیاڵ ڕەگەزی سوودبینینە، بەرزایی و ناوەندی کاریگەر نییە. نیشاندانی باوەڕ و گیانی کراوە و دەوڵەمەندیی ئەم شێوازە، بەئەندازەیەك لە چیرۆك و شانۆنامە و ڕۆمان و ئەدەبی پەخشاندا بە ئاشکرایی دەگاتە لووتکەی بینین و تێگەیشتنی ڕوون.
لە شیعری درامیدا گفتوگۆ لەگەڵ هەست و ئەقڵی خوێنەر و شاکەس و کەسایەتییە جۆراوجۆرەکان دادەمەزرێنێت، هاوتاییەك دەدۆزێتەوە لەباری نووسیندا پەیڕەوی دەکات. لە پێکهاتە و بنەمای منی شیعریدا پێکدێت و دەبیندرێت، خۆی لە منی تاکە کەسی شاعیر دەکشێتەوە، ڕۆڵ و ئاستی شاکەس و کەسایەتییە جۆرا و جۆرەکان و چێژێك دەگەیەنن، چێژی ئاراستەکراوی شاکەس و کەسایەتییە جۆراوجۆرەکان و واتاناسی.
زۆرێك لە شیعری ئیمڕۆمان لەسەر سیستمی تاکدەنگی منی شاعیر وەك ڕەگەزێکی کارپێکەر بەڕێوە دەچێت، ئەم شێوازەش وەك هونەر هەرچی پێبوو بەخشی، چاوەڕوان ناکرێت هونەرێکی کاریگەریی پێ مابێت بۆ بەخشین و سەرسامی، چونکە هیچ شتێك ڕوونادات قسەکەر یەك قسەکەرە و

پانتایی نووسینەکەی داگیرکردووە، هەروەها بوونی شیعریش وەك شێواز و شێوە دەخاتە مەترسییەوە. لە کارایی و زیندوویی و هێز دووری دەخاتەوە، کە کارایی و زیندوویی و هێز بارێکن هەمیشە زیندوومان دەکەنەوە و سەرچاوەی سەرسوڕهێنەرن.
یەکەمین کردەی هەستیارکردنی زمانە، ڕستەکان درێژ دەکاتەوە بە مەبەستی گەیشتن بە چاوگە دەنگییەکان، چاوگە دەنگییەکانیش هەمیشە ئاگایی زمان تێیدا دەبێتە باری ڕاستەقینەی نووسین و وزەی ترپە و ئاواز، لەم بارەیەوە ڕوو دەدات. چەند ترپە و ئاوازێکی لێ دەبێتەوە، جۆراوجۆریی ترپە و ئاواز: خەسڵەت و مۆرك و ئاماژەی ناسینی ئەم ژانرەن، پشت بە وێنەهێنانەوەی یەك لە دوای یەکیش نابەستێت، زیاتر گۆڕانەوە دەکاتە خۆبووژانەوە و دەرکەوتن و ئاراستە وەرگرتن.
زەبرێك هەیە ناوی مێژوو، هەموومان وەك شیر دەکوڵێنێت، بۆی دەردەکەوێت چەندمان هەوڵن دەبین و چەندیشمان هەڵدەبزڕکێین.

دەستکاریکردن

دەقەکانم، ئەوانەی چاپم کردوون و ئەوانەی چاپیشم نەکردوون، هەمیشە لەسەر مێزی کارکردن دەستیان بۆ دەبەم، هەر چەند ڕستەیەکیان دەستکاری دەکەم و چەند لاپەڕەیەکیان دەخەمە سەر و چەند لاپەڕەیەکیشیان لێ لادەدەم. تا ئێستاش نەگەیشتووم بەدوا داڕشتنیان.
ئەو هونەر و دڵەڕاوکێیەی دەستکاریکردنەش لە کارکردنی بۆ وچانی کاتژمێر، گواسترایەوە ناو باری دەروونیی شاعیریەتیی من.
کاتژمێر تەکان دەدا بەرەو ناو دەقی کات. دەقی کاتیش هەمیشە ئەو چرکەیەی جوانە تێیدا چاوەڕوانیت، کە هێز دەخاتە ئەو چرکەیەی بۆی دەڕوات، ڕۆیشتنی منیش هەمیشە بەرەو دەقی شیعرییە. هەموو شتەکانی کاریگەرییان بە نەشونمای ژیانەوە هەیە. لە زەینمدا ئامادەیان دەکەم و دەیانکەم بە بەشێك لە چالاکییەکانی بیرکردنەوەم.
دەستکاریی بەردەوامیش کارێکی دروستە بۆ نووسەری پڕ توانای پەیڕینەوە، بۆ ناو پرسیارەکانی، کە بوون بەیەك جۆر دەستنیشان ناکەن، بەرگری و دەربڕین لە داهێنان دەکەن، چونکە هەر جارێك، کە دەستکاریی دەکات، بەو نیازە بە تەواوی ژیان لەناو دەقەکەیدا ببینێت، یان ژیان بە تەواوی بهێنێتە ناو دەقەکەیەوە و بیگەیەنێت بە ئاستی خەونی نووسین. ئەویش یەك لە مەحاڵەکانی نووسینە، نووسین هەوڵدەدات بۆ مەحاڵ، مانەوەش لەناو ئەو مەحاڵە سووربوونی نووسەرە بۆ بینینی ژیان بە تەواوی لەناو دەقی بێگەرددا.
زەبرێك هەیە ناوی مێژوو، هەموومان وەك شیر دەکوڵێنێت، بۆی دەردەکەوێت چەندمان هەوڵن دەبین و چەندیشمان هەڵدەبزڕکێین.

شاعیر
شاعیر، سەر گەرمییەکانی خۆی لە سنووری بیرکردنەوە و جیهانبینییەوە دەست پێدەکات و گیانی چالاکە بەگشت جوانییە هاوبەشەکان. ئاراستەی ئاڵۆزکردنی جوانییە هاوبەشەکان نییە. سادەکردنەوەیەتی، بەرپرسە بەرانبەر بەرزبوونەوە و ڕسکاندنی ڕوانینی پێ شیعرییەت و جووڵەی ئاخاوتن لە زماندا، پەیوەستیشە بەوەی پەیوەندییەکانی نێوان جوانی و فۆرمەکانی کۆمەڵگا وەك پرۆژەیەکی پەرەپێدان وەربگرێت.
کاری گوتار دامەزراندنیش لە پەیوەندییەکانەوە بکاتە وێنەیەکی ڕاستەقینەی ئەزموونکراوی هەقیقەتی مرۆڤ. لە هەمان کاتدا لە تواناکانی دەربڕیندا بەرزیان بکاتەوە ناو ڕایەڵ و تانوپۆی ڕستە و ترپە و ئاوازی ویژدانیان، لێیەوە وەك نیشان و نیشانە پیشانیان بدات، هەروەها دەسەڵاتی هەستیاریشی بەسەر ئاشکراکردنی چارەنووسی جوانی لە شێوازی نادیاردا پاڵپشت لە بەرزبوونەوەکەی بکات.
تەوەرەکانی هەست و سۆز و خەون بخاتە گەڕ بۆ هێشتنەوەی بەردەوامیی چێژی گیانی. جوانی وەك ڕەگەزێکی چالاك و بنیادنەر لە پێکهاتەی دەقدا بکاتە ناوەندی بە یەکگەیشتنی پەیوەندییەکان و باوەڕهێنان بە هەقیقەت و تواناکانی ژیان. بۆ واتای ڕاستەقینەی لەناو دەوروبەرێکی بێ هێز لە هۆشیاریی فیکریدا، ئاکار دابڕێژێت.
بەدواداچوونی مێژووی گیان و ئەوانی دیکە و چاونەترسیش بەرەو ڕووی ئەم ئاکار داڕشتنە بکاتە ماڵی هەر هەموومان و گەوهەر و ناوکی هونەری مانا دەرنەکەوتووەکان هەڵداتەوە.
کردەی نووسین وەك سەرەتایەکی هەمیشەیی و خاڵە یەکتربڕەکانی کات بپارێزێت. بە فراوانییەکی ئاستدار و کاریگەریش بانگەوازی لایەنداریی تەواوی ڕابگەیەنێت، دواجار بە ئاستی بەهای مرۆڤ بیناسێنێت، بپرسێت ئەرێ ئاستدارییەکانی شیعر و مرۆڤ چین، لە واقیعدا جێبەجێیان بکات و جێی پەسندی بن. تا چەند توانیویەتی جوانی و هونەر بگەیەنێتە ئاستی ژیان و درکاندن.
زەبرێك هەیە ناوی مێژوو، هەموومان وەك شیر دەکوڵێنێت، بۆی دەردەکەوێت چەندمان هەوێن دەبین و چەندیشمان هەڵدەبزڕکێین.

فەرهەنگ
وشە لەناو فەرهەنگدا بە یەك مانایی سنووردارە، لەسەر ئاستێکی جێگیر و نەگۆڕیش پەیوەندی بۆ دەستنیشان کراوە. واتە: لەناو ژیان و بزووتنەوەی بەرەو پێشچوون کار و چالاکیی لێ وەرگیراوەتەوە و خانەنشین و لا کەنارە.
شیعر، هێز لە خودی زمان وەردەگرێت، بەزمانی ناو ژیانیش شیعرییەتی

دەڕژێتێ و پەیوەندییەکانی بە جیهان دەبەستێتەوە، کار و چالاکیی وشە گەرمەکانی ناو ژیان، وشە بۆ هێزەکانی ناو فەرهەنگیان لە خەیاڵگەی نووسەری خود وریا دەربەدەر کردووە. هەست بە نائومێدییەکی ترسناك دەکەم لەو وشانەی لەناو فەرهەنگاندا وەنەوز دەدەن. دوای گواستنەوەیان بۆ ناو ڕستەی شیعریی کتوپڕ خەوی دووبارەکردنەوەی لێ دەکەوێت. لەباری دووبارەکردنەوەشیاندا، بچووکتر دەبنەوە. دەستەواژە لەناو فەرهەنگدا خۆشاوەن و بێ ئومێدە، بەیەك مانایی دڵی داکەوتووە و فۆرمەکانی کۆتایی پێهێناوە.
شاعیریش لەناو فەرهەنگدا سڕ دەبێت، نەك سەرسام. لە وشەکانی بەردەست و زەینی خۆیەوە دەست پێدەکات. ڕۆشنبیرانی ئەکادیمی و فەرهەنگنووس و زمانەوان لە وشەکانی ناو فەرهەنگدا کار و چالاکییەکانیان بەرهەم دێنن. لە فەرهەنگدا ئاستی جیاکاری زمان نییە. هەموو داهێنانێکی زمان لە ئەدەبدا لە دەرەوەی فەرهەنگ ڕوودەدات، دەقی نایابیش لە کرۆکدا لە پەیوەندیی زمانەوە سەرکەوتن وەردەگرێت.
لەناو مێژووی ئەدەبدا، ئەدەبێك نییە لە وشەکانی ناو فەرهەنگەوە سەرکەوتنی بە دەست هێنابێت، بۆیە فەرهەنگ لای من بووە تەلیسمێکی بکوژ، زوو خۆم لە قەڵەمڕەوی دەسەڵاتی دەرهێنا. ژیان فەرهەنگی شیعرە، هەر شاعیرێکیش هانا بۆ وشەکانی ناو فەرهەنگ ببات، نامۆیی و دەستەپاچەی خۆی بە شیعر ئاشکرا دەکات. مامەڵەی لەگەڵ وشەی ئامادەکراوە، بایەخی ساتە هۆشیارییەکانی ناوەوەی خۆی لە دەست داوە، ئەگەر نووسینێکی ئەدەبیش ساتە هۆشیارییەکانی ناوەوەی نووسەر، خرۆشانی تواناکان و چالاکیی نەبووبێت. دەقێکی بەتاڵە لە ئەفسوون و هۆشیاریی نووسین.
زەبرێك هەیە ناوی مێژوو، هەموومان وەك شیر دەکوڕێنێت، بۆی دەردەکەوێت چەندمان هەوڵ دەبین و چەندیشمان هەڵدەبزڕکێین.

مانیفێست

وەك پرۆژەیەك مانیفێستی شیعریی خۆم ڕاگەیاند، بۆ ئەوەی ئەم ڕاگەیاندنە ببێتە پاڵپشت و تیشکێ بۆ ئەزموونی شیعریم. مانیفێست و خۆڕوونکردنەوە، پەنجەمۆر و ڕوانینی تایبەتیی نووسەرن، بە کەرەستەیەکی خەمڵیو و ئەزموونێکی ڕاستەقینە بەرانبەر نووسین. بۆ نووسین و گەڵاڵەکردنی، بە قووڵی سەرجەم دەقەکانی خۆم بە توانای گۆڕان لە ژیان و هونەر هێنایەوە ناو زەینم. لە مەودای خاڵی لاوازی، تا خاڵە سەرسوڕهێنەکانی ئەزموونم وەرگرت، بەوپەڕی هۆشمەندی جیاکاریی هەستکردن لە مەوداکانی مامەوە و تێ فکریم، تا

بووە پرۆژەی باش بیرکردنەوە و گفتوگۆیەکی ڕۆشن. بنەماکانیم لە شەوق و کاکڵە و ناخی ئەو مەودایانە دۆزییەوە، کە لە واقیعی نووسیندا هێناومەتە گۆڕێ. ئەو واقیعەی چۆنیشی بیر لێ دەکەمەوە و دەیجووڵێنم.

پێش نووسین بیر لە مانا ناکەمەوە، دوای نووسین مانا دەدۆزرێتەوە، هەروەها بیر و ڕاکانی ڕامگەیاندوون، هەموویان لە دەقەکاندا شوێنی ژیربێژی و ئەو ئاماژە و نیشانانەی تێیدا بەرهەم هاتوون، ئاشکران. چارەسەری هەندێك لە هەستە ڕۆمانسییە سەرەتاییەکانیشم کردوون، هێڵم بە ژێر دڵڕِە لاواز و سەرسوڕهێنەکانی کێشاون. خەونم کردووە بە فۆرمی دەستپێکردن و دووبارە گەڕانەوە بۆ واقیعێکی دامەزراوی خەونی.

زەبرێك هەیە ناوی مێژوو، هەموومان وەك شیر دەکوڵێنێت، بۆی دەردەکەوێت چەندمان هەوێن دەبین و چەندیشمان هەڵدەبزڕکێین.

قۆناخ

شیعر وەك درێژبووەوەی قۆناخی پێشتری وەرناگیرێت، لە هەندێك ڕەگەز یەك دەگرنەوە، لە زۆر ڕەگەزیش تەواو ئاستیان دەکەوێتە نێوان، دژی قۆناخ و ڕێباز و قوتابخانە و دابەشکردنم، دەقی داهێندراو بەسەر تەواوی ژیاندا دابەش دەبێت.

ژیان و خوێندنەوەی ڕووداو و دیاردەکان بەیەك ئاراستە نایەن، بە جیاکاری بیری یاخی و کەرەستەکانی شیعری لە کەشی شێوە گۆڕیندان، ئاستیش بەرەو گۆڕان و تێکەڵاوبوون وەردەگرن. هیچ قۆناخێکیش ناتوانێت قۆناخی پێشەخۆی تەواو لەناو خۆیدا ون بکات، داهێنانەکانی لە گۆشەیەکی تەنگەبەر گەمارۆ بدات. جیاکارییەکان سروشتین. جیاکارییەکانی ئەو قۆناخ و ئەزموونانەی لە داهاتووشدا دەبنە هۆ و مایەی گفتوگۆی گۆڕانکاری هەمدیس هەر سروشتی دەبن.

شیعر لە زماندا ڕەونەقی شیعرییەت بەدەست دەهێنێت، زمانیش بە ئاراستەی هاتنی، ئاستی گۆڕان و تێکەڵاوبوون وەردەگرێت.

ئایە زمانی قۆناخەکانی ژیان درێژەپێدەر و دووبارەکردنەوەی یەکن. بە جیاکاریی ئەو دەستکەوتە هونەرییانەی لە ئاکامی پەرەسەندنی بیر و پێویستییە کۆمەڵایەتی و شارستانییەکان ئەزموون کراون و دامەزراون، یان بابەت و مەبەستەکان شێوازیان دەگۆڕێن و نیشانەکانی هەست پێدەکرێن. زمانی شیعر، شیعرییەت لە زمانی قۆناخێکی دیاریکراو وەرناگرێت. واتە: زمانی شاعیرێك، لە زمانی شاعیرێکی ترەوە دەستپێناکان، هەموو سەردەم و مەوداکان ڕادەکێشێتە ناو بازنەی بەڕێوەچوونی خۆی، هێز دەڕژێنێتە ناو تەکانەکانی بۆ بەکاربردن و ئاماژە ژیربێژییەکان.

هیچ قۆناخێك نابیندرێت، داهێنان تاجی لەسەر هێمایەکی دلێری نەنابێت و ئەستێرەیەکی بەرهەم نەهێنابێت. نموونە: قۆناخی کلاسیکی تاجی داهێنانی خستە سەری (نالی). قۆناخی یەکەمی نوێبەخشی، تاجی داهێنانی خستە سەری (گۆران). لە قۆناخی دووەمی نوێبەخشیدا، ئاستێکی تر دێتە گۆڕێ و ناتواندرێت داهێنەرێك وەك تاك و ئەستێرە دەستنیشان بکرێت و هەموو هونەرەکانی تێدا کۆببووبێتەوە.

نموونە: هەندێك فۆرم و شێواز و گوتاری شیعریی لای: (لەتیف هەڵمەت) هەیە. لای: (ئەنوەر قادر محەمەد) نییە. هەندێك فۆرم و شێواز و گوتاری شیعرییش لای: (شێرکۆ بێکەس) هەیە. لای ئەوانی تر نییە، یان هەندێك فۆرم و شێواز و گوتاری شیعریی لای : (فەرهاد شاکەلی) هەیە. لای هیچێکیان نییە. کەواتە: لەم قۆناغەدا فۆرم و شێواز و گوتاری شیعریی پەرەی سەندووە و ئاستی کۆی وەرگرتووە، تاك وەك ئەستێرە و هێمایەك وەرناگیرێت. فرە هێمایی هاتووەتە ناو داهێنانی شیعری کوردییەوە، بەڵام لە قۆناخی کلاسیکی و قۆناخی یەکەمی نوێبەخشیدا، هەموو هونەرەکان لە هەریەك لە (نالی و گۆران)دا کۆببوونەوە. بۆیە تواندرا وەك تاك و ئەستێرە دەستنیشان بکرێن. لەگەڵ ئەمەش قوتابخانە و قۆناخ و ڕێباز و تەوژم....تاد، لەناو دەچن. تەنیا شیعر، شیعری بێگەرد. بە پلەی یەکەم دەمێنێتەوە. درێژەپێدان و مێژوویی نین. هەندێ باری قووڵی سەرسامی تەسەوف لە شیعری ئەمڕۆ دەبیندرێن و دەڕبڕین لە ژیان دەکەن.

سیماکانی لە قۆناخی کلاسیکی ڕەونەقیان بیندراوە، وەك پێویستییەك لەمڕۆدا ئەزموون دەکرێنەوە، ئەو پێویستییە ونبوونی نوێبەخشی نییە لەناو کلاسیکدا، ئەو شتانەی لە ڕۆژ و ڕۆژگاری خۆیاندا بەرەو بە ئەدەببوون دەچن، شتەکانی لەناو کۆمەڵگادا ئەدەبن و ئەوانی تواناشیان تێدایە ببنە ئەدەب، دەقئاوێزان بە جیاکاریی، بنیادی دامەزراندنە. هێڵی ڕوونی ڕوانینەکان بخاتە باری قووڵبوونەوە و سیما هاوبەشەکان بناسێنێت. زمانی جیاکار، ترپە و ئاوازی جیاکاری لێ دەبێتەوە. شێوەکانی دەربڕینیش لە ترپە و ئاواز وەردەگرێت. وەك فۆرم و پێکهاتەی ڕستە بەندیش جیاکارییەکان بەرەو چەندان ئاراستەی جیاکار ڕامانەدەکێشن و بە کارامەیی بە گەڕمان دەخەنەوە بۆ دوانەخستنی ژیان، کە ژیان خۆی کردەیەکی دواخراوە. خاوەن فۆرم و توانایەکی سەرسوڕهێنیشە.

زەبرێك هەیە ناوی مێژوو، هەموومان وەك شیر دەکوڵێنێت، بۆی دەردەکەوێت چەندمان هەوڵن دەبین و چەندیشمان هەڵدەبزرکێین.

پێویستی

من چێژ لە سەردەمی خۆم. واتە: ئێستا وەردەگرم و بە ئاسۆ و

دووریيەکی گەرم و ئاسوودەی دەزانم، خۆم فریو نادەم بە ڕابردوو و داهاتووەوە، ئەمە منی دوورخستەوە لەوەی شیعری خۆسوورکردنەوە و هەڵوێستی دروستکراو بنووسم. ئەدەبێکی بە کاکڵ و زیندوو لە گومانی ناڕوونی ڕابردوو و داهاتووەوە بەرهەم نایەت. لەم لێوردبوونەوەوە هەستم بۆ ژیان و هەڵبژاردنی شتەکانی دەوروبەر هەڵوێستی وەرگرت. شەپۆلی هۆشیاری لە ناخمدا خۆی هەڵاوێشت و بەڵگەی ئەوەی پیشان دا، لە ناختدا پەیامبەرێك خوڵقاوە پێویستی بە دەربڕین و نووسینی کتێبێکە بۆ هەمووان.

لەو خرۆشانەی خەون و واقیع و ژیان داوایان لە گیانم کرد، پێویستە کۆمان بکەیتەوە، خاڵی بەیەکگەیشتنمان شیعرە. فەزای زیندووی پەیامبەریەتی لە بوونم ڕسکا. گڕکانێکی ڕیشەیی لە ڕوانینە سەرەتاییەکانم بەرپا بوو، بەڵام لە ڕووبەڕووبوونەوەیەکی گیانیی یەکەمین ئامادەبوونی نووسین لە سەلیقە و چێژمدا چەخماخەی دا. خۆی وەك کاتێکی بەرجەستە لە بینین و نووسین پیشان دا. ژیان و مەرگم لەناودا کردە سەرمەشقی پایەداربوون.

سروشتی دەربڕینیش دەگۆڕێن، هەندێ جار واقیع و ژیان جێدەهێڵم و دەچمە ناو خەون. هەندێ جاری دیکەش خەون جێدەهێڵم و دەچمە ناو جوانییەکانی واقیع و ژیان. ئەم جێگۆڕکێکردنە بیرکردنەوە و گفتوگۆ و بینین و دەروونم ئازاد دەکەن و دەچمە ناو کەشی نووسین. واتە: دۆزینەوەی واقیعی نووسین. نووسینیش لە هەموو شوێنێکدا هەیە. تا لە بۆشاییەکانیش پێویستە شاعیربم، لە مردنیشدا وەڵامی پێداویستییە شیعرییەکان بدەمەوە. سوپاس بۆ خودا چارەنووسی لەدایکبوونم لە وڵاتێکدا بووە، شیعری تێدا خۆشەویستە.

زەبرێك هەیە ناوی مێژوو، هەموومان وەك شیر دەکوڵێنێت، بۆی دەردەکەوێت چەندمان هەوێن دەبین و چەندیشمان هەڵدەبزڕکێین.

ڕەخنە

نووسین لەبارەی دەقەکانم ڕێکخراون، ئایە بوونەتە هۆیەك لە دید و دیدگایانەوە بە خۆمدا بچمەوە، ڕەخنە ئامرازێکە بۆ باش تێگەیشتن لە ئەدەب، جۆرە سەرلێشێوانێك بۆ خوێنەر بەدی ناهێنێت. سەربەخۆیی دەق و خوێنەر گرینگە، کردەیەکی شارستانی و زانستییە، ڕۆشنبیر سەداسەد خۆشحاڵە پێی، بەڵام لەو ڕەخنانەی وەك مەبەست ڕایدەکێشمە ناو ئەو نووسینەوە یەکێکیانم بۆ دەستنیشان نەکرا پسپۆڕانە لەناو دەقێکم بە پرۆگرامێکی ئەکادیمی، یان خەیاڵێکی داهێنەرانە کاری کردبێت و بەشێك لە کردەی ڕەخنەییی لەناو خۆیدا هەڵگرتبێت. کەم ئەزموونی و کەم و کورتیی دەقی منی خستبێتە بەردەم کۆمەڵێك نیشانە، یان خوێنەری خستبێتە خوێندنەوەیەکی تایبەتییەوە، کە پشت

بە میتۆدەکانی ڕەخنەگر ببەستێت.
ئەو دیاردانە وامان لێ دەکەن بپرسین، ئەرێ ئەم نووسینانە بۆ ڕێکدەخرێن. هەقیقەت لە کوێیە. ئایە هیچ لەو نووسەرانەی، کە ڕۆشنبیریی خۆیان ئامادەیی لە نووسینە ڕێکخراوەکەدا نەبینیوە، توانیویانە پەیوەندییەکانی نێوان دەقەکانم بخوێننەوە و خۆیان تێیدا ئامادە بکەن بۆ کارێکی زانستییانە، کە توانای مانەوەی هەبێت، خاڵێك، یان چەند خاڵێکی قەناعەت پێکەر بخاتە ناو گفتوگۆوە، کە مەترسی بێت بۆ ئەو بیروڕا هونەرییانەی من پێشکێشم کردوون، ئاراستە و بڕوای ئەدەبی منیان پێکهێناوە.
ڕەخنەگرانی ئەکادیمی و خەیاڵ ساغیش، توانیویانە پانتاییەکی هەمیشە ئامادەی ئەزموونم پیشان بدەن. هەستیارییەکی قووڵی تێدا بێت لەناوی ئاسوودە بیر بکەمەوە و پەیوەست بم بە خەونی نووسین. هەمیشە بڕوایەکی پتەویشم بە جیهانی منداڵییەوە هەیە. ئەو هەستە پاکەی لە گیانی منداڵیەتی پەروەردە کراوە. هەمان هەستی پاکیش لە سروشتدا دەجووڵێت. منداڵی و سروشت ناوەندێکن لە هەموو لایەکەوە بۆیان دەچم.
لە پەیوەندییە برادەرییەکانم بە هەموو هەستەکانمەوە ڕێز لەبەرانبەر دەگرم، کەچی زوو لەوە حاڵی دەبم بەرانبەر پێویستە وەك گوێزێکی پووچ لە لێژاییدا فڕێ بدرێت. چۆلەکە پشت و پێش و تەنیشتی خۆی دەبینێت. خاوەنی بینین و مەودایەکی بێشوماریشە. بە پێچەوانەی چۆلەکە یەك ئاراستەی بینینم بۆ ژیان هەیە. ئاراستەی بینینی هەقیقەت و بەرزایی ڕۆشنبیری و داهێنان، پەیڕەویشی دەکەم. چ زیانێکیش بەو هۆیەوە پێم بگات پێی زەرەرمەند نابم.
دیاردەی بێزراو لە ئەزموونی شاعیریەتیی من بیندراوە، هەبووە بە نووسینێك بردوومیەتە کەشکەڵان، دوای ماوەیەکی ئێجگار کورتیش هەر خودی هەمان کەسی خاوەن ئاراستەی کەشکەڵان، بوونی ئەدەبیمی ڕەت کردووەتەوە، کە ئەو ماوە ئێجگار کورتە ناتواندرێت وەك گۆڕان و ئەزموون لە دید و دیدگا تەماشا بکرێت.
ئەگەر نووسەر خۆی لە ئەنجامی ئەزموون و کارکردنی لەناو ئاماژە ئەدەبییەکاندا گەیشتبێت بەو دوو ئاراستەیەی کارکردنە و هاتبێتە سەر ڕۆشنایی باوەڕێك، وەك ئاکامی وەرچەرخانێك بیر لە ئاستەکان دەکەمەوە و پێی خۆشحاڵ دەبم. ئەگەر مایەی سوودوەرگرتن بێت، سوودیشی لێ وەردەگرم، بەڵام ئەگەر لەژێر چاوڕوونی و ڕازیکردنی دژەکانم ئەو هەڵگەڕانەوەیەی کردبێتە داو و هێڵێك و کردەی نووسینی بەدوادا ببات، لەوانەیە بتوانێت لە ماوەیەکی ئێجگار کورتدا بە چەند ئاراستەیەکی دیکەشدا کێش و نیشانە و ئاراستەکردن وەربگرێت.
کاری ڕەخنەگر لەسەر ئەم پایە دەوەستێت سەنگی ئەدەب لە ڕۆشنبیریی

کوردیدا دەربخات. هەندێك نووسین لە ئاستی هەرە بەرز ڕایانگرتووم. بێگومان ئەمەیان زێدەڕۆیی تێدایە. هەشە بە شێوەیەك دایپڵۆسیوم لە نزمترین ئاستی ئەدەبی دیاریکراوی کردووم. ئەمەشیان بێگومان ونکردنی ڕۆشنبیریی تێدایە.

خۆشم لەو دوو بەرەی دژ بەیەکە باش حاڵیم، داهێنان لەو پاداشتە نییە، کە لە ڕەخنەگر، یان هێزی باڵادەستی سیاسی وەردەگیرێت. خورپەی دڵ فەرمانڕەوایی بەردەوامیی داهێنانە. دیارییەکە خودا و زمان ئەو خورپەی دڵەمان دەدەنێ و ئاشکرای دەکەن.

هیچ ڕستەیەك لەبارەی نووسینێك نامدرەوشێنێتەوە، ئەگەر هەست و دەروونی نووسەرەکەی تێیدا ئازاد نەبێت تا سەر ئێسکان گیر بخوات لە خۆڕقاندنی دوو دیوی و کلکایەتی، لەگەڵ هەموو نووسینێکدام، تەنیا لەگەڵ ئەو نووسینەدا نیم ڕێك و بوغز و تاکتیکی سیاسەت تێیدا دەستەڕاتدار بێت. ئەو نووسینانە هۆشیاریی ڕەخنەیان تێدا بەکار نایەت. زیاتر چاودێری نووسین و هەڵکووتانە سەر و پەلاماردانن. ئەمجۆرە ڕەتکردنەوانەش تەنیا شکست بۆ خاوەنەکەی تۆمار دەکەن. شکستییەکەش دەبێتە بابەتی لادانی ڕەخنە لە میتۆدە ڕەخنەییەکان و ئەم و ئەو ڕازیکردن لەسەر ڕەنجی ئەو دەقانەی خاوەنی هەقیقیترین بنەمای شیعرییەتن.

هەندێك لە نووسینی بژێراو بە شێوەیەکی گاڵتەجاڕانە ئاماژەیان بەو وێنە شیعرییە: (شەمەندەفەر گوڵەبەڕۆژەی مێژوو دەکرتێنێت) داوە.

لە ئایندەشدا گاڵتەکردن بە ئەزموونی سەرکێشان بەردەوام دەبێت. پێش منیش گاڵتە بە ئەزموونی سەرکێشانی دی کراون، دواتریش بوونەتە هێمایەکی ڕوون و زۆر درەوشاوە. نموونە: گۆران، کە توانیویەتی سیمای داهێنانی تاقانەی خۆی دەربخات، چووەتە ناو هەندێك کێڵ و کۆمەڵ، نیمچە ڕۆشنبیری کەم ئەزموون و ناڕۆشن بە: (هەلوور بەلوور تەکامە- زەرد و سوور و شەمامە) تانەیان لێداوە. لەبەر ئەوەی شیعری لە دەرەوەی ژیان دەرهێنا و کردی بە ژیان، ئاسۆ و دووری و پانتاییەکیشی بۆ خوێنەری نموونەیی جێهێشت. ئەم دەربڕینەیان وەك بەهانەیەك دەهێنایەوە، کە لەسەر ئەم کێشە خۆماڵییە سیماکانی شیعری کوردی دەرخستووە و بە کارامەیی و وردی هەوڵی تێگەیشتنی کێشە خۆماڵییەکانی داوە، من لێرەدا سەرنجەکانم دەرخستووە و لێم نەکۆڵیوەتەوە. واتە: ئەم دەڕبڕینەم تەنیا بۆ ڕوونکردنەوەیە . بەهەرحاڵ ئەرێ ئەو ڕێزدارانە کێ بوون و لە مێژوودا چییان پێ کرا. لەمڕۆدا ئێمەمانان چەندیان دەناسین، وەك ڕەگ و سەرچاوەی چێژبەخش پەیوەندییە نادیارەکانی خەیاڵکردن و بیرکردنەوەمان لێك ئاشکرا بکەن. لە لێکجیابوونەوە و پێکەوەبوونیانیش هاوگونجانێك نیشان بدەن، یان لە پانۆرامای داهێنان لە کوێندەر دەستنیشانیان بکەین.

ئەوانەی هەقیقەتی داهێنانی مەزنیان زانیوە ئەوە دەزانن، کە (گۆران) توانی دیوانی نوێبەخشی شیعری کوردی بنووسێت، لەگەڵ تێپەڕینی ڕۆژگار پێگە و ناوبانگ و شاعیرییەتی زیاتر بدرەوشێتەوە لەوەی، کە خۆی لە ژیاندا مابوو، هەیبوو. کەواتە: بەرهەمهێنانی شیعری بێگەرد ئەفسوونی هەموو سەردەمەکان و بەگەڵخەری هێزی ژیانە. لێکدانەوەی شیعر، یەك لەو گوناهانەیە، کە لێخۆشبوونی بۆ نییە، لە لەدەستدانی ئەزموونی ئێستێتیکای بەشێك لە نووسینی کوردی، لە لێکدانەوەی ئەم وێنە شیعرییەم داوای بووردن لە گیانی بەهێزی ئەم گوناهە دەکەم، ڕەنگە خوێنەر هەندێك جار تێگەیشتنی بۆ دەق بگاتە ئاستی تێگەیشتنی نووسەرەکە و قووڵتریش بچێت.

دەقی من کەم تا زۆرێك هۆشیارییەکی جیاکاری هێناوەتە گۆڕێ و لەناو کولتووری کوردییەوە هاتووەتە بەرهەم، ڕەنگە هۆیەکەشی ئەوەبێت ویستبێتم لەناو ئەم کولتوورەدا هەوڵ بۆ خۆبوونی خۆم بدەم. ئەم وێنەیەش بەرهەمی بیری گەرمی منە، خەیاڵی شاعیرییەتیم لە هێنانە پێشەوەی منداڵی تاقی کردووەتەوە.

یەك لە جەژنەکانی هەفتایەکان، جەژنانەکانم پەنجا فلس بوو، لەگەڵ یەك لە کوڕەکانی مامم چووین پەنجا فلسەکەمان خستە سەر هێڵی ئاسنینی شەمەندەفەر بەو نیازەی، کە بەسەریدا بڕوات پەنجا فلسەکە گەورە دەبێت و فۆرمی سەد فلسی وەردەگرێت. بە ئەنجامی ئەو کردارە دەتوانین چێژ زیاتر لە جەژن وەربگرین. کەچی بە شێوەیەکی وا هەردوو دیوی پەنجا فلسەکەی سڕییەوە شوێنەواری پارەی پێوە دیار نەما. جا شەمەندەفەر لە چێژی جەژنێك بێبەشی کردووم و چێژی ساتێك لە منداڵیی کوشتووم و نەفەسبڕ دنیای ئەفسووناوی دەستکاری کردم.

لەم وێنەیەدا سڕینەوەکەم وەك کاردانەوەیەك کار پێکردووە و جووڵاندوومە. بەلای زۆرێك شەمەندەفەر هۆی گەیاندن و گەشت و خۆشحاڵیی و بڕاچەی ئاواتە، بەڵام لە دید و دیدگای ئەو کاتی من وەك دڕندەیەکی ترسناك تەماشا دەکرا، هەروەها وەك وێنەیەکی ڕووبەڕووبوونەوە و گرژبوون بەکار براوە. شەمەندەفەر هاوتا کراوە بە کەسایەتیی دیکتاتۆر و جووڵێندراوە، کە هۆی نەشونماکردنی ژیان و زمان و نیشانە دەسڕێتەوە و دەوروبەرێکی نالەبار و بەربەستە بۆ گەشەکردن و پێشکەوتن.

هێزی خود لەم وێنەیەدا دەسەڵاتدارە، دەقئاوێزانییەکی نیشانە ناسیشم لە نێوان هێزی نووسین و هۆشمەندیی کۆمەڵگادا دۆزیوەتەوە. دۆزینەوەی ئەم دەقئاوێزانییە لە کۆشی ڕەخنەنووسێك نییە، کە خاوەنی پڕۆژەی دۆزینەوە نەبێت.

شوێن و هێما و هێزی خودی چالاك لە دەربڕینەکانمدا وێنەیان زۆرە، بەڵام تا بڵێی پڕ سرووشی هەمەچەشنی مرۆڤ و شێوە و شێوازی

تەقینەوەی خۆرا.

لەبارخراپیی کێشە و گرفتی ڕەخنەی ئەدەبی کوردیدا، هەندێك لە نەوەی پێش خۆم و نەوەی دوای خۆمی گوێڕایەڵیان، بەهەوڵی گرووپێکی لێك نزيك، نووسینم لەبارە ڕێکدەخەن. بە ئاشکراش کار بۆ ئەم هاوکارییەیان دەکەن. گرووپ دووبارەکردنەوەی ڕەفتاری خێڵایەتییە، بەهەمان جۆر و دەستووری سەلەفییانە بەڕێوە دەچێت. هەر خەوندیدەیەك ئەفسانە و ناوەندێکی زاڵ و کاریگەرە لە نووسیندا، ئەو ئەقڵییەتە کۆنخوازانەی بڕوایان بە بیرکردنەوەی ئەوی دی نییە. ترسی هەڵوەشانەوە وەك عەلیشیشی گیقبووەوە دەیانباتەوە ناو قەبارەی سروشتیی خۆیان. کەواتە: دژایەتیکردنەکە بە سروشتی و تێمارکردنی ناکۆکیی ئەوی دی وەردەگرم. نووسەر بینینی ژیان و سەیری دنیاکردنی، بووە کۆنترۆڵکردنی ئەوی دی، لەگەڵ دەروون و بیرکردنەوەی خۆی گەییوەتە کۆتاییەکی بێزراو. نووسەرێکیش لەگەڵ خودی خۆی گەیشتە کۆتایی، گوێنەتەڵە و مردێخە، پێویستە بچێت داوا بکات لە خانەی پیر و پەککەوتووەکان ناونووس بکرێت. بگرەوبەردەم لەگەڵ ئەوی دی نییە، بینینی ژیان و سەیری دنیاکردنم لەگەڵ دەروون و بیرکردنەوەی خۆمدا، هەمیشە لە ئەزموون و نیشانە ناسیدایە. گرووپ دەستکردی دەسەڵات و هێزی باڵا دەستی سیاسییە. کار پێکردنیشی بە نیازی ڕێ پێ بزرکردن و دووچاری گرفتکردنی ئەوی دی، خۆی ترسێکی کەمەرشکێنە لە ئەزموونی پێ شایەن بە ئاماژە، باوەڕ پتەویشم بەهێزی خەونبینینیم بۆ نوێبەخشی، وا دەبینم یەك یەك دەگلێن و ڕووبەڕووی داهێنان شەرمەزار و چاو بەرەوژێر دەبن. خاوەن پرۆژەش دەبێت بە خاوەنی ئەو سەروەرییە بێدەنگەی کە دەقە، هەروەها جیاکاریی نەوە جیاکارەکانیش بە دیاردەیەکی تەندروست دەزانم و ڕێزی لێ دەنێم، بەڵام بێز لەو بارە ناسروشتییە دەکەمەوە لەسەر بنیادی ڕوانین دروستی ناکەن و ئیرەیی و حوکمی پێشینەی بۆ سوود بەڕێوەی دەبات. بە هیچ جۆرێکیش بیرم لەوە نەکردووەتەوە هێڵی هاوبەشی خۆم لە شیعری کوردیدا جیا بکەمەوە، بەڵام هەردەم ئەو بیرکردنەوەیە دەمخواتەوە، کە هەنگاوێکی چوست و بنچینەیی دیکەبم لە ئەزموونی قەناعەت پێهاتووی خۆم. لە هەموو ناوەندێکی بە گێچەڵیش دوور دەکەومەوە، سەرگەرمی بەدیهێنانی خەونی نووسین دەبم، جۆشێکی خۆڕسك و لەخۆوە و باشم بۆ خوێندنەوە و نووسین لا پەیدا بووە. لەگەڵ ئەمەش: سەرجەم ئەزموونی هیچ شاعیرێکی کوردم بەدڵ نەبووە، بەڵام شیعری تاك تاك و هەڵبژاردەم بەدڵ بووە و ماچم کردووە. ئەم بارەی خۆم بۆ ئەزموونی ئەوانی دی، بەهەمان چەشنیش لای ئەوانی دی بۆ ئەزموونی خۆم بە ڕەوا دەزانم.

لە سەرجەم دەقەکانیشدا ئاراستەیەکی خەونیم دەربڕیوە، خەون سرووش

و سروشتی پێغەمبەرانە خودا دەیدات بە کەسی پەیامدار. من وەك کەسایەتی، خەونێکم لە شیعرەوە بەرهەمهاتووم، خەونیش ڕادەگەیەنم. نادیارییەك لە خەوندا هەموو گەمارۆکانی شکاندووە، نووسین ڕاوی ئەو نادیارییەیە. خەون درەوشانەوەی واقیعە، زمان لە دەقی خەونیدا ئامرازی گەیاندن نییە، ئامرازی سرووش و چالاکیی وێنە و ناسینی ڕەنگەکانە. ئاسانە بگەیت بە ئەوی دی، بەڵام ئاسان نییە بگەیت بە خودی وریای خۆت، کە گەیشتی بە خودی وریای خۆت، دەرەوە و ئەوی دی بەلاتەوە دەبنە شتێکی لاوەکی، یان زۆر لاوەکی. گەیشتووم بەو قەناعەتە ڕەهایە، تەمەن و کات هەر هێندە بار و بوار و ماوەم دەدەن بزانم من چیم لە ژیان دەوێت، بە گرینگیشی نازانم، بزانم دەرەوە و ئەوی دی چییان لە من دەوێت.

ئیلتیزامم بە بڕوا هونەرییەکانی خۆمەوە هەیە، کولتووری تایبەت بە خۆشم هەڵبژاردووە و کاری پێدەکەم. هەستیش دەکەم کۆمەڵگای ئێمە چووەتە ناو نەریت و ڕابردووەوە، پێویستە دەربهێندرێت، مانەوەی توانای هەڵدەبزڕکێنێت و زیان بە گەشەسەندنی دەگەیەنێ و خەمڵینی دوا دەخات.

زەبرێك هەیە ناوی مێژوو، هەموومان وەك شیر دەکوڵێنێت، بۆی دەردەکەوێت چەندمان هەوێن دەبین و چەندیشمان هەڵدەبزڕکێین.

خوێندنەوە

شێوازی خوێندنەوە بەشێك لە بەهای چێژی لەناو خۆیدا هەڵگرتووە، سەرەنجام ئەم گواستنەوەی چێژەش دەبێتە بەشێك لە ڕۆشنبیریی گوێگر.

شیعر وەك دەق، شیعر وەك شێوازی خوێندنەوە. دوو یەکەن لە یەك سەرچاوەوە پەرەیان نەگرتووە.

وەك دەق دەسەڵاتی جوانی و بیرکردنەوە لە چێژدا دروست دەکات.

وەك شێوازی خوێندنەوەش، دەنگ و جووڵە و هێماکانی دەست و ڕوخسار ڕۆڵی جوانی و بیرکردنەوە دەگێڕن و دروستی دەکەن.

ئەزموونی شیعر خوێندنەوەی ناو هۆڵ و بەر میکرۆفۆنم هەیە، بەڵام شێوازی خوێندنەوە و دەنگ و جووڵە و هێماکانی دەست و ڕوخسارم پەیوەندیی خۆی لەگەڵ گوێگر نادۆزێتەوە، نەتوانینی گواستنەوەی مانا و جوانی لە نائاگاییم دەجووڵێت و مەوداکانی بیرکردنەوەی خۆم لەگەڵ مەوداکانی چێژی گوێگر سەرچاوەکانیان تا ڕادە و ئاستی ڕزانە ناویەك لێك نزیك نابێتەوە.

شیعر شوێنی ڕاستەقینەی گرتووە. چێبوونەوەی چێژی کۆمەڵگای کوردیش لە شیعردا بووەتە ناوەند. هیچ هونەرێکی دی هێندەی ئەم بەشە پەروەردەی چێژی کۆمەڵگای نەکردووە. هەندێك خورپەی بزربووی ناخ هەن، ڕەگەزەکانی دیکەی ئەدەبی نایدۆزنەوە. تەنیا شیعر لەباری

درەوشانەوەیدا دەتوانێت بیاندۆزێتەوە. نووسین و هونەر ئاراستەیان بەرەو ژیان و چێژە، بەڵام کردەی داهێنانی پەتی، ستایشی ژیان نییە لە پێناوی چێژدا، تێڕوانینی نوێ لەبارەی ژیان و چێژ دەخوڵقێنێ و دەیکاتە قەناعەتی مرۆڤ، مرۆڤی نوێبەخش و بەخشندەش ڕازەکان دەدۆزێتەوە.

زەبرێک هەیە ناوی مێژوو، هەموومان وەک شیر دەکوڵێنێت، بۆی دەردەکەوێت چەندمان هەوێن دەبین و چەندیشمان هەڵدەبزڕکێین.

تێپەڕاندن

بە هیچ شێوەیەک بڕوام بە تێپەڕاندن نییە، بگرە بڕوام بەگۆڕان و جیهانبینیی جیاکار هەیە. تا ئێستاش نەمتوانیوە بڕوا بەوە بهێنم (نالی)، (باباتاهیر)ی تێپەڕ کردووە، هەروەها (گۆران) جەستەی شیعری کلاسیکی بەتەواوی جێ هێڵاوە. ئێمەمانیش خاڵی جیابوونەوەی ڕەهامان لەگەڵ نەوەی پێش خۆماندا نابێت. دەقئاوێزانییەکی بەهێز لە نێوان هەموو نەوەکاندا ئاشکرایە و لەوانەی دوای ئێمەمانیش بەردەوامی دەمێنێت. وا دەبینم هەر ڕۆژ و ڕۆژگارێک جیهانبینیی خۆی بەسەر کەسی خاوەن جیهانبینیی ڕۆشنکەر و هێمای هەمەچەشن دەسەپێنێ. وەک چۆن هەموو وەرزێک بە فراوانی سەیری ئاو و هەوای تایبەت بەخۆی دەکات و دەیسەپێنێتیش، ئەم ئاو و هەوایەش کەم و زۆرێک کاریگەری بە بارستی خۆی بەسەر نەشونمای درەختەکان جێ دەهێڵێت. ئەوەی تێبینیم کردووە نەوەی پێش ئێمە ستوونی ژیانیان هێنایە ناو شیعر و ئەزموونیان کرد. ئێمە ستوونی و ئاسۆیی و بازنەیی ژیان و خەیاڵ و خەونمان هێنایە ناو شیعر و فراوانتر ئەزموونمان کرد و درەوشاوە و دەوڵەمەندتر ناساندمان.

نەوەی دوای ئێمەش کۆمەڵێک جیهانبینیی زیاد دەکەنە سەر قۆناخی شیعری ئێمە. ئەمە یاسای ژیانە و دەبێت قبووڵمان بێت. قبووڵکردنی ئەم هەقیقەتە ناوەندێکی چەسپاوە لە بڕوابەخۆبوون و هەقیقەت بینین و دیاردەکانی پەیوەندیدار بە چییەتی بوونەوە.

پڕۆژەی تێپەڕاندنم نییە، زیاتر خەوندیدەی پێکهێنانی هێڵ و هێماکانی خۆمم، شیعریەت سیمای ڕوونی گشت نەوەکانە و شانەیەکی زیندووی زۆر قووڵە لە جەستە و پێکهاتەی مرۆڤدا.

دەقئاوێزانی دەتگەیەنێت بە فۆرمی ڕۆشنبیری و بیرکردنەوەی چالاک و دەتدرەوشێنێتەوە. ئەگەر ڕۆشنبیرییەک دەقئاوێزانی لەگەڵ گیانی بەهێزی ڕۆشنبیریی دنیا نەهێنێتە ئاستی هەست پێکردن، نەیتوانیوە لە پەیوەندی و گفتوگۆ و بیرکردنەوەی ئەوانی دیکەدا، ببێتە کەسایەتییەک بتوانێت زانستی ژیان کۆ بکاتەوە. ڕۆشنبیرییەکیش نەتوانێت ببێتە کەسایەتییەک. زانستی ژیان کۆ بکاتەوە، لەناو

ڕۆشنبیریی دنیا خەیاڵی باش بەڕێوە نەچووە.
لە بەرزبوونەوەی هێڵی هونەری دەتوانێت لەناو ڕۆشنبیریی دنیا نیشتەجێ بێت و لە گەڵان بێ بنەڕەتیش چالاك و بەرهەمدار بێت، خەسڵەت و ئاسۆی خۆبوونی بدۆزێتەوە. چرکەساتی ئاسۆی خۆبوونیش، چرکەساتێکی گەرم و ئاسوودە و چڕە لە ژیاندا.
زەبرێك هەیە ناوی مێژوو، هەموومان وەك شیر دەکوڵێنێت، بۆی دەردەکەوێت چەندمان هەوێن دەبین و چەندیشمان هەڵدەبزڕکێین.

بەهرە

لە دامێنی هەر دەقێکم، مێژوویەك تۆمارکراوە، بۆیە بڕوام بەوە هەبێت نووسین هەڵچوون و کاتی تایبەتییە، یان بەهرە و سرووش ماوەیەکی دوور و درێژ بەردەوام بەشدار و هاوکارم بن لە نووسینی بەشە پێکهێنەرەکانی دەق. لەو تەمەنەی نووسینمدا، کە نزیکە چارەگە سەدەیەکە بەکامی دڵ لەناو سنوورەکانی لە هاتوچۆدام. ڕاوی چەند دەقێکم کردوون، ئەوانەی نووسیویشمن هێشتان لە نووسینیان تەواو نەبوویمە و نەگەیشتووم بەدوا داڕشتنیان. بڕواشم وایە بەهرە و سرووش کار لە ئامادەبوونی نووسەر دەکەن بۆ کەشی خرۆشان، بەڵام وەك هاندەر و خورپەیەکی شاراوە نەك شتێکی بنەڕەتی و تەواوکەری بنیادی بەردەوامیی نووسین، لە نووسیندا زیاتر تێڕامان و خەون و ئێستێتیکای ویژدانی بە پلەی یەکەم کاریگەری و بەشداریی بەردەوامیم دەدەنێ. ناخی وریام ئامادەی بنیادی بەردەوامیی نووسین دەکەن.
سەرەتاکانی نووسین لە هۆشیاری و یاداشت و خەونمدا ئامادە دەبێت. چاوەڕوانی کەشی نووسین دەکات. لەوانەیە ئەم کەشە چێژبەخشە شکۆ و بەهرە و سرووشی نووسین بێت و بنەماکانی بەڕێوە ببات. تا ڕادەیەکی زۆر باش نووسین پێویستی بە ژیری هەیە، تا دەستت بەسەر ئامرازە هونەرییەکاندا بشکێت و ئەفسوونی نووسین بەهۆی بەهرەیەکی پەروەردەکراودا بەجێ بهێنێت.
زەبرێك هەیە ناوی مێژوو، هەموومان وەك شیر دەکوڵێنێت، بۆی دەردەکەوێت چەندمان هەوێن دەبین و چەندیشمان هەڵدەبزڕکێین.

خوێنەر

لەناوەوەی خۆم بە بۆچوون و تێگەیشتنی زاهیدێك ژیانم هەڵبژاردووە و بە چاوی دەمار و خوێن و پشت سەیری شیعری کوردی دەکەم و شیعری: زمان و ئێستێتیکی و مرۆڤدۆستانەشم خۆشدەوێت، شیعر هەڵگری وزەی ژیانە. لەناو شیعریشدا ژیان دووچاری نەسرەوتن و هەندێك جەنگی پێویستی کردووم. بوێرییەکانی ڕووبەڕووبوونەوە بەرانبەر ئەو

مەترسییانەی لە لەناوچووندا دەبن بە هەست، کتێبی دەگمەنن هەوڵ دەدەم تێیان بگەم، دواجاریش بیانینووسمەوە، ئەو ژیانەم لا جوان و پەسندە، هەست و خەون لەناو دەقی شیعریدا دەیكەنە ئاماژە و ئاخاوتن. لە ئاخاوتنندا لە خاڵی هاوبەش نزیك دەبینەوە، یان دەگەین بە وەڵامێك بۆ ئاخاوتن. خەون و یادەوەری لە سێبەریدا بە یەکتری دەگەن و دەبن بە واقیعێك لە واقیعەکانی بوون. لە نێوان پەسندکردن و ڕەتکردنەوەی خوێنەرانی هۆشیار و خوێنەرانی ئاساییدا نووسین لەکوێ خۆی دەدۆزێتەوە. جیاکاریی نێوان خوێنەری زۆر و جەماوەر ئاشکرایە. قۆناخی شیعری کلاسیکی کوردی پڕ خوێنەرە، بەڵام جەماوەری نییە.

ئەو مشتومڕە لە نهێنیی ئەو دەقانەدا بە دەست دەکەوێت، وەك سەرچاوەی چێژبەخش پێویستمان بە خوێندنەوەیانە. پەیوەندییەکی دڵخۆشکەریان لەگەڵ مووچڕێك و تەزوو و خورپەی شاراوەی ناخ پێکهێناوە.

من یەك بەباری خۆم، کە پەستی دامدەگرێت و لە هەموو دنیا بێ ئومێد دەبم پەنا بۆ دیوانی: مەحوی، یان دیوانی: حاجی قادری کۆیی، یان دیوانی: گۆران، یان دیوانی: دیلان....تاد، دەبەم، ئامادەم دەکەنەوە بۆ گرینگیدان بە هەموو بوارەکانی ژیان، یان دەگەمە فۆرمی گەیشتن بە هەموو شتەکان و ناخی خۆم. هەر هەموو ئاستێکیش ڕێز لە ژیان دەنێت و هەوڵی بەرەو پێشەوەی و ئایندەی باشتر دەدات، هەریەکیش بە تێگەیشتنی خۆی چێژی لێ وەردەگرێت. نووسەریش لەسەر بنەما و فراوانبوونی مەوداکانی زمان و هێشتنەوەی بە زیندووێتی ئەو متمانەیەی دەبێتە خەونێکی بەدیهاتوو، لە خەونەوەش دەست پێدەکاتەوە. من خەونم هەیە، لە خەونەکانمدا دەست پێدەکەمەوە و دەچمە ناو مەوداکانی بیرکردنەوە و نووسین.

زەبرێك هەیە ناوی مێژوو، هەموومان وەك شیر دەکوڵێنێت، بۆی دەردەکەوێت چەندمان هەوڵن دەبین و چەندیشمان هەڵدەبزڕکێین.

وشە

وشەی: خەون و منداڵی و مردن، بێئاگاییم دەجووڵێنن و لام دووبارە دەبنەوە، دەبێت لە پەرەسەندنی خۆیاندا قسەم لەبارەیانەوە هەبێت و چوارچێوەیەکیان بۆ بگرم، فەزا و ڕەگەزی ئەم وشانە دیدگای منیان دیل نەکردووە، زیاتر بەلای خۆیاندا بەکێشیان کردووم. لەناو مندا ڕەگیان وریایە و بەگەشەکردنم ناساندوون، کەشوهەوان بۆ ئەزموونی خەونیم، لە شیعردا ئیلتیزامم بە فەزای بوونەوە هەیە، نەك فەزا و ڕەگەزی وشە. بوون لە دەقدا دەبێتە شەپۆلی مانا و جوانی و شیعرییەت. شیعری من مەبەستی مێژوویی تێدا نییە. داڕشتنێکی بوونی

و خەونییە. کار لەناو خەون دەکەم بۆ دروستکردنی جیهانبینی، خەون و منداڵی و مردن پرسیاری ئەزەلین، نەکراوە وەڵامێکی ڕەها بۆ پرسیارەکانی ئەزەلییەت بدرێنەوە، هەر وەڵامێکی دەبێتەوە کۆمەڵێك پرسیاری دیکە. دووبارە نیاز و کەڵکەڵەی گەڕان و دۆزینەوە گەرم دەکەنەوە، دەمانخاتە بەردەم ئازادیی دەربڕین، خەون و خەیاڵمان دەجووڵێنێت، دەکرێت ئەم پرسیارە دوابخرێت بۆ دوای کۆتایی زەوی، یان دوای دۆزینەوەی بزەی مۆنالیزا و بەختیاری تا هەتایی، بڕوا بە بەختیاری تا هەتایە، کاریگەرترین و بەپیتترین ناوەرۆکی مێژووی گیانی پێکهێناوە.
زەبرێك هەیە ناوی مێژوو، هەموومان وەك شیر دەکوڵێنێت، بۆی دەردەکەوێت چەندمان هەوێن دەبین و چەندیشمان هەڵدەبزڕکێین.

لایەنگر

بەلامەوە گرینگە هەموو ئاستێك ببێتە لایەنگری دەقەکانم، یان نا. بەهای سەربەستی شوێنی نووسینی لە جیهان دۆزیوەتەوە، بە تەواوی مانای سەربەستی، سەربەستیم لە جۆری بیرکردنەوە و هونەرە جوانەکان و چێژی نووسین بۆ خۆم دابین کردووە، سەربەستی لەناو هەستیاریی نووسین دەتوێنمەوە، کەسی دووەمیش بەهەمان سەربەستی بەڕێوە دەچێت. منی وەك نووسین بەلاوە گرینگە، یان نا. ئەو قەناعەتەشی لا وێنا دەکەم بە هەموو توانای گیانی و هێزی ئەقڵیمەوە ئاماژەکان بە دەربڕین و ناوەندی بەرهەمهێنان دەگەیەنم، بارێکی گیانیش لەناوەندی نووسین چێژی هاندانم دەگەیەنێتە پلەی توانەوە و تێکەڵاوبوون بە زۆرێك لە شتەکان. هەوڵیش دەدەم ژیانی چێژدار و بەجوانی پەیوەست بخزێنمە گیانی ئادەمیزادەوە. ئادەمیزادیش بگەڕێنمەوە باری یەکەمین فڕین. ئێستێتیکای هاوبەش و ڕۆشناییەکانی ناو دەق دەکەمە هونەری لێکدانەوە و تێگەیشتن بۆ پەخشکردنەوەی ڕۆشناییەکانی خەیاڵ و ئەندێشەی وەرگر. وابەستەی کولتووری پڕ چالاکیی کوردیم، ئەو کولتوورەی پەیوەندیی بەهەر هەموو کۆمەڵگاوە هەیە. بەرهەمی هۆشمەندییەتی، کەواتە ئێمە ناوەرۆکی گشتیی کولتوورین. تێکۆشانێکی سەخت دەکەم، ناوەرۆکێکی دەوڵەمەند و بە پیت و فەڕ بم.
کولتوور بەو بارە زیندووەی خوڵقاندوویەتی، بەناوبانگترین جۆری دەربڕینی ڕۆشنبیرییە. تا پاشەڕۆژێکی دووریش هەر بەو شێوە چالاکەی دەمێنێتەوە. مامەڵەی من لەگەڵ نووسیندا مامەڵەی ئیماندارە لەگەڵ خودا و سەرچاوە. خودا و سەرچاوەش دەبنە پرسیار و گفتوگۆ، پرسیار لە چییەتی بوون و نەبوون و شوێنەزا. دواجاریش دەمەوێت بزانم ئەو دۆزینەوانە چین، کە پێیان گەیشتووم، پرسیار و گفتوگۆمان چۆن

بوونەتە یەکانگیربوونەوەی ئاسۆکانی ناوەند و نووسینیان لێوە درێژ بووەتەوە.
زەبرێك هەیە ناوی مێژوو، هەموومان وەك شیر دەکوڵێنێت، بۆی دەردەکەوێت چەندمان هەوێن دەبین و چەندیشمان هەڵدەبزڕکێین.

شێواز

جوانی لە سادەیی و قووڵبینییەوە دەخوڵقێت. لەڕێیش شتە سادەکان لەناو دەبا و دڵی جوانی تێدا هێور ناکرێتەوە. لە بەشێك لە بەرهەمی هەشتایەکانم لە بنیادی قووڵی تەمومژدا کارم کردووە، تەمومژ لە ئەنجامی جوانیی زمان دروست دەبێت، لەڕێیش لە ئەنجامی بنیادی ڕووکەش و هەڵەی زمانەوە.
نموونە: بێزمانێك دەچێتە لای مرۆڤێك، داوایەك دەخاتە ڕوو. بێزمانەکە لای خۆی مانا و لێکدانەوەیەکی بۆ داواکەی هەیە و دەزانێت چی دەوێت، بەڵام لەبەر ئەوەی ڕوونیی زمانی نییە. ناتوانێت داواکەی لە بەرانبەر بگەیەنێت.
شاعیر هەن ڕوونیی زمان و جیهانبینییان نییە. لە دەروون و هەستی یەکئاستیی خۆیان مانایەکیان بۆ نووسینەکەیان داناوە، بەڵام ناتوانن ئەم مانایەیان بە شێوازێکی ڕوون لە بەرانبەر بگەیەنن، لەڕێی ئەم نەگەیشتنەیە. ژیان خۆی پڕە لە شێوازی گۆڕان و جموجووڵ، تەنانەت ڕەنگی سروشتیش گۆڕان لە خودی خۆی پەروەردە دەکات. درەخت لە پارچە زەوییەکی بچووکدا کەشوهەوای نەشونما وەردەگرێت، هەموو ساڵێکیش گەڵاکانی خۆی لەناو دەدا و هێمای ڕوون و شێوازی گەڵا نوێیەکانی دەکاتە کردەیەکی ڕاست. یەك شێوازیش لە ئەزموونی خەوندیدە و وێڵی دۆزینەوەی ژیانی بە پیت و دەسەڵاتدار نابێت.
مانەوە و کارکردنیش لەناو شێوازێك ڕایەڵ و تانوپۆی داهێنان هەڵدەوەشێنێتەوە، هەموو سەربەخۆیی و دەسەڵاتێکی کەلکێشیش زەوت دەکات، گیانی بەردەوامبوونیش دادەڕزێنێت. ئەو شێوازەی لەناوەڕاستی هەشتایەکانەوە ئەزموونم کرد، هەوڵم دا لەو ئەزموونەدا کار لەناو مانای زمان بکەم و مانای بابەت بمرێنم.
ئەزموونێك بوو، ویستە هونەری و کەلکێشیە زمانەوانییەکانم تێیدا پێشکێش کرد. دوای ئەم پێشکێشکردنەش خواستی گۆڕان لەناوەوە هەژاندمی، هەستم کرد کارێکی دیکە هەیە بۆ کردن، دنیایەکی دیکە هەیە بۆ بینین و شێوازی ژیان. کاتێك ڕێگا بەخۆم دەدەم ئەزموونێك واز لێ بێنم و سەرگەرمی ئەزموونێکی دیکە بم، دیارە وەك ئەزموون گەیشتوومەتە دوا ئاستی و لام تەواو بووە، ئەگەر لەناویشیدا بمێنمەوە دووچاری خۆدووبارەکردنەوە و پێکەوتە دێم،

خۆدووبارەکردنەوە و پێکوتەش کەشی نووسینم لەبەرچاو دادەخەن، لەو بار و بوارەدا هێزی خود و ڕستە کاریگەرەکانی مرۆڤی نوێبەخشیش بۆ جوانی و ژیان بۆ کاریگەر دەبن.

زەبرێك هەیە ناوی مێژوو، هەموومان وەك شیر دەکوڵێنێت، بۆی دەردەکەوێت چەندمان هەوڵ دەبین و چەندیشمان هەڵدەبزێکێین.

ڕاگەیاندن

ڕاگەیاندن کەناڵ و ناوەندێکی خزمەتگوزارە بۆ کردەی ڕۆشنبیری. لەناو ڕۆژنامەوانیی کوردیدا گەیشتووم بە ئەزموونی بەپیتی زۆرێك لە نووسەرانی کورد و سوودمەند بوویمە بە بیر و بۆچوون و فۆرمەکانیان. لەلایەکی دیکەشەوە هێندەی لە بەشێك لە ڕۆژنامەوانی بە ناهەق لەبارەی منەوە نووسراوە، هێندە بەهەق لەبارەی ئەهریمەنەوە نەنووسراوە. سەرەڕای ئەمانەش بەبێ هیچ هۆیەك بە مەبەست و هەڵەی ئەنقەست ناوم لە لێکۆڵینەوە و چاوپێکەوتنە ئەدەبییەکان دەسڕنەوە. بەشێك لە ڕۆژنامەوانیی کوردی هەوڵی تێدا دراوە هەقیقەتی شیعری من بشێوێنێت. لە ڕۆژگاری ژیاندا ئەوانەی لە چێژی باوخوازەوە تەماشای ڕستە کاریگەرییەکانی ژیان دەکەن تاوانکارن، نوێبەخشەکانیش قوربانیی ئەو هێزە باڵادەستانەن، کە تاوانکاران دەجووڵێنن و ئامادەیان دەکەن بۆ بەجێهێنانی مەرام و تاکتیکە سیاسی و شکستە ئەدەبییەکانیان، دیمەنە سادە و کاریگەرەکانی ژیان وەردەگرم بە تێکەڵاوکردنی فۆرمەکانی گەیاندن چەند ئاستێکی زمانەوانیی شیعرییەتی تێدا دەکەمە ستوونی تایبەتکردن و درەوشانەوە. وەك دەقی بە ئەدەبوو دەیخەمە بەردەم کۆمەڵێك نیشان و پرسیار، شتە سادەکانیش بەردەوام لە سرووتی تایبەتی و دانایی لەناو خوێندنی نووسین زانیاریی ویژدانی و گەرمایی هەستەکانن. بوونمان لەناو خۆیاندا لەپێناو ژیان و جیهانبینییەکی باشتر بەرجەستە دەکەن، تا لە ژیان کاریگەری و کردەوەی خۆیان نیشان بدەن.

زەبرێك هەیە ناوی مێژوو، هەموومان وەك شیر دەکوڵێنێت، بۆی دەردەکەوێت چەندمان هەوڵ دەبین و چەندیشمان هەڵدەبزێکێین.

تێڕامان

بێدەنگی لە قووڵایی نەزاندراودا پەیوەندیی دیکە لەگەڵ ژیان دەدۆزێتەوە، پەیوەندییە ساردبووەکانیشی لەگەڵ واقیع زیندوو دەکاتەوە. هەندێك شت لە واقیع وەردەگرێت، لە بیرکردنەوەی ڕێکی دەخاتەوە و ئامادەی گوتنی دەکات. پێکهاتەی سرووتی کەسایەتیم لە نیشتەجێبوون لەسەر زەمین بۆ خۆ گونجاندن لەناو سەرچاوەکانی ژیان

وا هەڵکەوتووە. ئاخاوتن لەناو دەق دروست دەکەم. لە قسەکردن خودی ئامادەکراو دێتە پێشەوە، لە ئاخاوتنی ناو دەقیش ئەفسوونی خودی وریا و هۆشمەند. ئەگەر زۆر بدوێم، تێڕامانی ناوەوەم دەکوژێت و بنیادی ئامادەبوونی بەردەوامیی نووسینم دەشڵەژێ، ئەفسوونی خودیشم بەتاڵ دەبێت. زۆر دوان تەنیا بۆ کەسی سیاسی گونجاوە، بار و بوار بۆ گفتوگۆ لەگەڵ ئەوی دی دروست بکات، نووسەریش بار و بوار بۆ تێڕامانی تاکییەتی و هەستەکانی خۆی دەستەبەر دەکات. خۆم بە تێگەیشتن لە کرۆکی ڕۆژگار و بێباکی گرتووە، پرۆژەکانم بەهۆی زمانەوە پەرە پێدەدەم، نازانم ئەوەی نووسیومە باشە، یان نا.
بەڵام بەو ڕاستییە گەیشتووم پێویستە لە هەوڵی تێڕامان و بێدەنگی بەردەوامبم.
بێدەنگی لای من مانا قووڵەکانی خەون ئاگادار دەکاتەوە و پرسیاری ژیان و بوونی هەیە.
زەبرێك هەیە ناوی مێژوو، هەموومان وەك شیر دەکوڵێنێت، بۆی دەردەکەوێت چەندمان هەوێن دەبین و چەندیشمان هەڵدەبزڕکێین.

گفتوگۆ

هەمیشە خۆم لە گفتوگۆ و دیمانە ڕۆژنامەوانییەکان بەدوور گرتووە، ئەو دەسکەوتانەی لە بار و بواری شیعرەوە بە دەستم هێناون، دەکرێ بکرێنە جێگرەوەی هەموو گوتن و نووسینێکی دیکە. هیچ نیازێکی گوتنیشم نییە لە دیمانە ڕۆژنامەوانییەکان بیکەم بە ناوەندی دەربڕین و درکاندن. هەموو ساتە هۆشیاری و نهێنی و هەستکردنەکانی ڕایەڵ و تانوپۆی نووسینیان چنیوم لە هەناوم خۆیان ڕاپسکاندووەتە دەرەوە و لە دەقەکانم درکاندوومن. خۆ تەرخانکردنیشم بۆ بەرهەمهێنانی دەق بەلاوە گرینگ و ناوەندە. دەق بنەمای پەیوەندییەکان جوان و فراوان دەکات، فۆرمەکانی دەروونیش دەگۆڕێت.
سەرەتا شتە گشتییەکان دەدۆزمەوە. دواتر گیانی بزێوی شتەکان دەنووسمەوە و هەستی تێدا دەخوڵقێنم.
نووسین و قسەکردن لەبارەی شیعر بە کردەی دۆزینەوە تێ ناگەم، زیاتر گواستنەوە و گەیاندنە. هەوڵ دەدەم خۆمی لێ بپارێزم، لەگەڵ ئەوەش لە هەموو بابەتێك پتر، تامەزرۆی خوێندنەوەی دیمانە ڕۆژنامەوانییەکانی شاعیرانی بە ئەزموون و ژیننامەی کەسایەتییانم.
تێڕوانین و زۆر وردبوونەوەش لە شیعر دەمانباتەوە بۆ سەردەمی لەدایکبوونی یەکەمین مرۆڤ. نووسین ناتوانێت لەبارەی یەکەمین مرۆڤ ڕستەیەك، تەنیا ڕستەیەك بەهێز بکات، تەنیا لەرزەی گیان دەتوانێت لەناویدا وردبێتەوە و بگات بەباری تێڕامانی یەکەمین مرۆڤ.
زەبرێك هەیە ناوی مێژوو، هەموومان وەك شیر دەکوڵێنێت، بۆی

دەردەکەوێت چەندمان هەوڵ دەبین و چەندیشمان هەڵدەبزڕکێین.

کۆیلایەتی لە ئێستا و ڕابردوو … ڕزگار عەلی

دۆخی کۆیلایەتی ئەو دۆخەیە بە درێژای مێژوو بیریاران و هزرڤانانی زانستی سیاسی بە خۆیەوە خەریک کردووە، هەریەکەیان جیاوازتر لەوێتر تەفسیری ئەو دۆخەیان کردووە کە مرۆڤ تێدەکەوێت، ئایا بەڕاست بۆچی مرۆڤ دۆخی کۆیلایەتی هەڵدەبژێرێت؟ ئایا بۆ دەیەوێت ببێتە بە کۆیلە؟ یان ئایا مرۆڤ بۆچی لە ئازادی هەڵدێت؟ ئایا کۆیلە چۆن ئازادی بەدەستدەهێنێتەوە؟ فەیلەسوفی ئەڵمانی (هیگل) لە کتێبی گرنگەکەی (فینؤمینۆلۆجیی هۆش) بە گەڕانەوە بۆ بۆ ڕابردوو لە هەمانکاتدا دۆخی سروشتی لای مرۆڤ، ئاماژەی گرنگی بە دۆخی کۆیلایەتی کردووە، ئەم تێکستە بە گرنگترین و بە بەهاترین نووسراو دادەنرێت کە ڕۆچووتە ناو قوڵایی پەیوەندی نێوان ئاغاو کۆیلە، هیگل لەم کتێبە و لە پەیوەندی نێوان ئاغاو کۆیلە باسی (مرۆڤی یەکەم) دەکات، ئەوەی مرۆڤی یەکەم لە ئاژەڵ جیادەکاتەوە ئەوەیە کە مرۆڤ تەنیا ئارەزووی لە شتە ڕاستەقینە پۆزەتیڤەکانی نییە وەکو ساقە، جل و بەرگ یان شوێنی مانەوە و مانەوە لە ژیان، بەڵکو ئارەزووی لە هەندێک شتی نائامادەش هەیە، نائامادە بەو مانایەی کە هەشتا ئەو شتە کە دەبێت ئەم خاوەنی بێت خاوەنی نییە، بۆیە بەردەوام حەزی لە شتێکە کە لەبەردەستیدا نییە، حەزی کۆنترۆڵکردنی ئەوشتەی کە ئەو خاوەنی نییە دەیەوێت ببێتە خاوەنی مرۆڤ لە ئاژەڵ جیا دەکاتەوە، واتە ئەوەی مرۆڤ لە ئاژەڵ جیا دەکاتەوە کە مرۆڤ تەنیا بؤ مانەوە ناژی بەڵکو دەیەوێت (ئیعتراف) و ڕێزی ئەوانی تریش بەدەستبهێنێت، ئەمەش بە بیانووی ئەوەی مرۆڤ بە تەنیا ناژی بەڵکو لە مامەڵەکردندایە لەگەڵ هاوچەژنەکانی خۆی و بەمەش بوونێکی کۆمەڵایەتی دەبێت، هەر ئەمەشە وادەکات کە مرۆڤ نەتوانێت لە ڕووبەڕووبوونەوەی ئەوانی تر خۆی ڕزگار بکات، بۆیە مرۆڤ لە پاڵ (مانەوە)دا لە ژیان شەڕی ئەوەش دەکات کە ئەویتر بکاتە ژێر کۆنترۆڵی خۆیەوە و بەمەش ئیعترافی ئەویتر بەدەستدەهێنێت کە ئەم زیاتر بوونەوەرێکی بەهادارترە لەویتر. کاتێک ململانێی (مرۆڤی

یەکەم) لەگەڵ کەسانی تردا دەستپێدەکات، هەر ڕکابەرێک هەوڵدەدات ئەویتر بکاتە ژێردەستەی خۆی، هیگڵ ئاماژە دەکات کە ئەم شەڕە کە دەیکەین بۆ ئەوەی ئەویتر بکەینە ژێر دەستەی خۆمان سێ دەرئەنجامی لێدەکەوێتەوە.
یەکەم: لەوانەیە ببێتە هۆی مردنی هەردووکیان ئەم حاڵەتەش ژیان تێیدا کۆتایی دێت، واتە هیچ مرۆڤێک نامێنێتەوە لە ژیان.
دووەم: لەوانەیە ئەم جەنگە ببێتە هۆی مردنی یەکیک لە ڕکابەرەکان ئەمەش ئەو حاڵەتەیە کە ئەوەی ماوەتەوە لە ژیان ناڕازییە چونکە هیچ کەس لە ژیان نەماوەتەوە تاوەکو بیکاتە ژێر دەستەی خۆی و ئاغابوونی خۆی بەسەردا بسەپێنێت، واتە تەنیایبوونی مرۆڤ دادی نادات چونکە ئەو کاتە دەبێتە مەخلوقێک کە دەبێت ڕۆژەکانی مانەوە لە ژیان بەسەر ببات و چاوەڕێی مەرگ بکات، واتە ئارەزووکردنی مرۆڤ لێرەدا هەمان ئارەزووی ئاژەڵە و لە ئاژەڵ جیاناکرێتەوە.
سێیەم: ئەم دەرئەنجامی گرنترین دەرئەنجامە چونکە ئەمجارەیان هیچ لە ڕکابەرەکان نامرن و هەردووکیان بە زیندووی دەمێننەوە، دەرئەنجامی ئەو زیندووبوونەوەش پەیوەندی نێوان ئاغاو کۆیلە دێتە کایەوە، لەو ڕووبەڕووبوونەوەیەدا ئەوەی سەرکەوت دەبێت ئاغاو ئەوەی ژێرکەوت دەبێتە کۆیلە، بەمەش کۆیلە دێتە کایەوە. ئەم دەرئەنجامەی هیگڵ ئاماژەی پێ دەکات دۆخێکی سروشتییە، واتە هێشتا نە حوکمەت و نە دەوڵەت و نە یاسا بوونی نییە، بەڵکو ئەوەی هەیە هێزی بازووە، واتە ئەوەی تەحەکوم دەکات بیرکردنەوە نییە، بەڵکو ئەوەی بەهێزتربیت ئەوە باڵادەستە. ئەوەی بووەتە کۆیلە بە زۆرداری بووەتە کۆیلە، واتە کۆیلە خۆی دۆخی کۆیلایەتی هەڵنابژێرێت، وە حەزیش بەو دۆخە کۆیلایەتییە ناکا، بەڵام ناچاربووە بووەتە کۆیلە، یان دەتوانین بڵێن لە ترسی مەرگ بووتە کۆیلە. کۆیلە لێرەدا هەست دەکات کە کۆیلەیە، ناڕازیشە کە کۆیلەیە، بەڵام لە ژێر ستەمکاری ئاغاکەیەتی، ستەمکاری لێرەدا ستەمکارییەکی دڵڕەق و سادیزم و نا عەقڵانییە، ئەم تەسەورەی هیگڵ تا دۆخی سەرمایەداری تیۆرێکی سەرتاپاگیربوو، بەڵام لە دوای هاتنە ئارای سیستەمی کەپیتالیزم تەفسیری (کۆیلە و ئاغا) گۆڕانکاری بنچینەیی بەسەردا هات. هەربەت مارکیۆز لە شەستەکانی سەدەی ڕابردوودا کاتێک تێزی (مرۆڤی تاک ڕەهەند)ی داهێنا، ئاماژەی کرد ئەو زۆردارەی لە سیستەمی کەپیتالیزم هەیە زۆردارییەک نییە کە نالۆژیکی و نا عەقڵانی بێت، بەڵکو ئەو زۆردارییەی کە ئاغاکانی کەپیتالیزم دەیگرنە بەر لەسەر بنەمایەکی عەقڵانێتێکی تەواو بە حساباتێکی ورد و داڕێژراوە، مارکیۆز لە پاڵ دۆخی ئاغاکانی کەپیتالیزم دۆخی کۆیلایەتیشمان بۆ ڕوونەکاتەوە و ئاماژە دەکات، کە دۆخی کۆیلایەتی ئەستا قبوڵکراوە،

واتە کۆیلە بە کۆیلایەتی ڕازییە، نەک ڕازییە بەڵکو سوریشن لەسەر ئەوەی کە دۆخی کۆیلایەتییان هەبێت و بەرگریشی لێ دەکەن. دوای نزیکەی نیو سەدە زیاتر لەو تێزەی (مارکیۆز) جێگەی خۆیەتی جارێکی تر ئێستێک بکەین و لەسەر ئەو پەیوەندییە و بپرسین، دەبێت دۆخی کۆیلایەتی لە ئێستادا چۆن بێت؟ ساتی مارکیۆز ئەو ساتەیە کە ئاغا کۆیلەکەی خۆی دەخاتە ناو بارودۆخێکەوە کە بیکاتە (کاڵا) و دەرئەنجامیش بەو کاڵایە ڕازی بێت، واتە هەڵبژاردنی کۆیلە لە لایەن ئاغاوە دەبێت و ئاغا پەیوەستی دەکات بە شتێک بە ئەوەی خزمەتی بکات، لەو دۆخەدا وەکو گوتمان کۆیلایەتی قبوڵکراوە، واتە ئاغا بە پێچەوانەی تێزی هیگل کە بە زۆر کۆیلەی دەکردە کۆیلە ئێستا بە زۆر کۆیلە ناکاتە کۆیلە بەڵکو بە ئارەزووی کۆیلە خۆی دۆخی کۆیلایەتی هەڵدەبژێرێت، بەڵام لە ئێستادا کۆیلە قبوڵنەکراوە، ئاغا کۆیلە قبوڵناکات، واتە ئەوە کۆیلەیە بە دوای ئاغاکەی دەگەڕێت و ئاغای خۆی هەڵدەبژێرێت، گەورەترین بەهاش ئەوەیە کە ئاغاکەی قبوڵی بکات کە بیکاتە کۆیلەی خۆی، لە ئێستادا ڕێک پێچەوانەی تێزی هیگل ئاغاکان کۆیلەکانیان قبوڵناکەن، کۆیلە لە ئێستادا هەموو حەز و تاسە و ئارەزووی ئەوەیە کە ئاغاکەی قبوڵی بکات، لە حاڵەتی قبوڵنەکردنی کۆیلە، کۆیلەکان کۆمەڵێ کردارێک دەکەن بۆ ئەوەی خۆشەویستی ئاغاکەیان بەدەستدەهێنن، ئەمەش لە ڕێگەی ئەوەی بزانن ئارەزووی ئەو ئاغایە چییە کە ئەمی وەکو کۆیلە قبوڵ نییە، واتە بۆ ئەوەی ئاغاکەیان ئەرک بخەنە سەر شانیان ئەمان بەردەوام ئەو شتەی کە ئاغا دەیەوێت ئەمان دەیکەن، لە دۆخی ئێستای کۆیلایەتی گەورەترین کردارێک کۆیلەیەک دەیکات بۆ ئەوەی کۆیلەبوونی لای ئاغاکەی قبوڵ بێت ئەوەیە کە ڕووبەڕووی ئەو فەزا (ئازادە) ببێتەوە کە نایەوێت کۆیلە بێت، واتە کۆیلەکان کۆیلەبوونیان دووپاتدەکەنەوە بۆ ئەوەی کۆیلە بن، کۆیلەکان لە ئێستادا بەرگری تەنیا لە کۆیلەبوونیان ناکەن، بەڵکو بەرگریش لە ئاغاکانیان دەکەن هەرچەند وەکو ئاغاش قبوڵینەکردوون، بۆیە لە ئێستا پێچەوانەی تێزی هیگڵ کە کۆیلە کۆیلەبوونی قبوڵناکات و ڕێژاگارێکیش دێت شەڕی ئەوە بکەن کە لە کۆیلایەتی ڕزگاریان بێت، بەڵام لەم دۆخەدا کۆیلە گەورەترین شەڕی ئازادیخوازان دەکات تا هەم ئازادیخوازان وەکو خۆی کۆیلە بکات، هەم بە ئاغاکەی بسەلمینێت کە شایستەی ئەوەیە کۆیلەی بێت، واتە شەڕی ئێستا مرۆڤایەتی ئەوەیە کە کە کەسانێک خۆیان لە خوارووی کۆیلە دەزانن و دەیانەوێت ببنە کۆیلە، بەمەش ڕووبەڕووی کەسانێک دەبنەوە کە بەهایەکی ئازادیان هەیە و سیستەم ناتوانیت بیانکاتە ژێر کۆنتڕۆڵی خۆیەوە و دیسپلینیان بکات، ئاغاش وەکو تەماشاکەرێک هەرگیز بەهای کۆیلەبوون ناداتە ئەو کەسانەی کە

دەیانەوێت ببنە کەیلە بۆ ئەوەی بەردەوام شەڕی ئازادیخوازانیان پێ بکات.

حەمید تەقوایی لە ستایشی ئۆپەراسیۆنی "ئازدی موسڵ"دا … رێبوار ئەحمەد

لە گفتگۆیەکدا کە تەلەفزیۆنی کەناڵی جەدید لەگەڵ حەمید تەقوائی دەربارەی ئۆپەراسیۆنی "ئازادی موسڵ" رۆژی ١٩ی ئۆکتۆبەر ئەنجامیداوە، حەمید تەقوائی ڕاشکاوانە هێرشی ئەمریکاو هاوپەیمانەکانی بۆسەر موسڵ بەکارێکی "موسبەت- پۆزەتیڤ" هەڵسەنگاند. بەم جۆرە مۆری تەئیدی حزبی کۆمۆنیستی کریکاریی ئێرانی دا لەم جەنگە. ئەو دەڵێ:
" هەر ئاڵوگۆڕێک کە ببێتە هۆی ئەوەی موسڵ لەدەستی داعش دەربچێت ئاڵوگۆڕێکی موسبەتە. هەم لە ڕووی ئینسانی و هەم لە ڕووی سیاسیەوە. لەڕووی سیاسیەوە لەبەر ئەوەی داعش ئێستا هێزێکی سەرەکی ئیسلامی سیاسی و تیرۆریزمی ئیسلامیە نەک هەر لە عێراق بەڵکو لە ناوچەکە و جیهاندا. ئەمە زەربەیەکی تێکشکێنەر دەبێت لە داعش ئەگەر داعش موسڵ لەدەستبدات. بۆ گرتنەوەی موسڵ بەڕای من رەوتی نزولی داعش دەست پێدەکات. لەڕووی ئینسانیەوە رەنگە گرنگیەکەی زیاتر لەم ڕووەوە بێت، چونکە ئێستا دوو ساڵە ئەو تاوانانەی داعش لە موسڵ ئەنجامیداوە لەمێژوودا بێوێنەیە......". هێلی تەئکید من دامناوە
لە درێژەی قسەکانیدا بۆ وەڵامی ئەو پرسیارەی کە ئەم هێزانە چۆن دەتوانن هەنگاوێکی موسبەت بۆ ئینسانیەت ئەنجام بدەن دەڵێ:
"بەدەر لەوەی ئامانجی ئەم هێزانە چیە ئەگەر ئەنجامی کارەکەیان ببێتە هۆی ئەوەی کە داعش لەموسڵ دەرکەن ئەوە موسبەتە بەرای من...ئەمە حەرەکەتێکی موسبەتە بەدەر لەوەی کە و بۆ چ ئامانجێک ئەنجامی دەدات" هێلی تەئکید من دامناوە
لە میانەی ئەم گفتگۆیەدا تەقوایی چەندین جار ئەم هێرشەی ئەمریکاو هاوپەیمانەکانی بە موسبەت پێناسە دەکات، بەبێ ئەوەی بۆ یەکجاریش بە یەک وشەش هیچ رەخنەیەک لە هیچ لایەنێکی ئەم هێرشە بگرێت. هەر

وەکو بەڕێی ئەمریکاو هاوپەیمانەکانی وەکو دەرهێنانی تەڵە مویەک لە ماست دەربهێنرێت، موسڵ لە دەستی داعش دەردەهێنن. تەنانەت تەقوایی هیچ جۆرە سەرنجێکی لەسەر بۆمباران و کوشتارو خاپورکردنی ژێربینای کۆمەڵگاش نیە. پاساوەکەی حەمید تەقوایی تا ئەو جێگایەی کە بە داعش و لەناوبردنی داعش دەگەڕێتەوە هیچی جیاواز نیە لە پاساوی بـــارزانی وعەبـــادی و ئۆبامـــا و ئەردۆگـــان ..و…بەڵگەشـــی بۆ ئەم تەئیدکردنەی ئەپەراسیۆنی موسڵ ئەوەیە کە ئەڵێ:

"ئەگەر لە هەرکەسێکی ئاسایی لەسەر شەقام بپرسی کە ئایا ئازادی موسڵ بە باش دەزانی؟ دەڵێ موسبەتە چونکە دەزانم خەڵکی موسڵ لە چ جەهەنەمێکدا دەژین" هێلی تەئکید من دامناوە

ئەمە کوتومت لۆجیکی مام جەلال و ئەحمەد چەلەبی بوو بۆ پاساوی میلیتـــاریزم و داگیرکردنـــی عێـــراق لەلایەن ئەمریکـــاوە لە ٢٠٠٣دا. ئەوانیش دروست دەیانگوت لە هەرهاوڵاتیەکی عێراق بپرسی کە سوپا و فرۆکە و بۆمبەکانی ئەمریکا دەن سەدام لەناودەبەن، دەڵێن بەخێربێن و بە گوڵ پێشوازیان لێدەکەین. بەڵام کاتێک ئاستی لێکدانەوە و شرۆڤەی سیاسی سیاسەتمەداران دابەزی بۆ ئاستی بۆچونی هاوڵاتیەکی سادەی سەر شەقام کە لە بەردەم هەڕەشەی بەربەریەتی داعشدا قەراری گرتـــوە و تەبلیغـــاتی میـــدیای نەکەریـــش جگە لەهەڵبـــژاردن لەنێـــوان تیرۆریزمی داعش و تیرۆریزمی دەوڵەتی ئەمریکادا هیچ هەڵبژاردنێکی تری بۆی نەهێشتبێتەوە، بێگومان وەکو تەقوایی ناچارە بە بەڵێ و "موسبەت" وتن ستایشی ئەپەراسیۆنی موسڵ بکات، کە بەپێی ئاخرین ئاماری رابەرانی ئەم ئەپەراسیۆنە لانی کەم یەک ملیۆن و نیو خەڵکی سڤیلی لەم شارە و لەژێر رەحمەتی بۆمباراندا گیریان خواردوە.

بەڵام لەڕوانگەی کۆمەنیزمەوە بەشەریەتی ئازادیخوازو پێشکەوتوو، بەڕێبـوارانی سـەرشەقامیشەوە، ناچـار نیـن لەنێـوان میلیتـاریزمی ئەمریکا و فاشیزمی ئیسلامیدا یەکێکیان هەڵبژێرن. ئەرکی کۆمەنیزم ئەوەیە وەڵـامێکی جیـاوازو سـەربەخۆ، ئاڵـای سـەنگەرێکی جیـاوازو خەباتێکی پێشڕەوانە بداتە دەست ئەم بەشەریەتەوە. ئەرکی کۆمەنیزمە کەڕۆڵـی پێشڕەوانەی خۆی بگیڕێ بۆ هێنانە مەیـدانی ریـزی سـەربەخۆی بەشەریەتـی ئـازادیخواز دژی پێشبڕکێـی تیرۆریسـتی ئەم جەمسـەرە کۆنەپەرسـتانە. بۆ ئەم کـارەش ناچـار نیە وەکـو تەقـوایی و ئەو ڕێبـواری سـەرشەقامەی ئیلهـامی بەو بەخشیـوە کـردەوەی تیرۆریسـتی لایەکیان بەموسبەت پێناسە بکات. کاری کۆمەنیزم ئەوەیە کە سەنگەرو مەیـدانی نەبەردێکـی جیـاوازو سـەربەخۆ بە بەشەریەت نیشانبدات و پێشڕەوایەتی بکات. لەبەر ئەوەی تەقوایی ئەم جۆرە هەڵوێستگیریە بەنـاوی کۆمەنیزمـی کرێکـاری و پەیڕەوی لە ڕێبـازی منصـور حکمەت، دەرخواردی گوێگرانی دەدات. بۆیە لە وەڵامدانەوە بە بۆچونەکانی

لەو جێگایەی پێویست بکات چەند بەڵگە لە نوسراوەکانی منصور حیکمەت دەهێنمەوە بۆ نیشاندانی دوری و بێگانەبونی هەڵوێستگیریەکەی تەقوایی لەگەڵ رێبازی منصور حکمەت. لەم بارەیەوە ئەگەر سەرنجێک لە تێڕوانینی منصور حکمەت بدەین بەرامبەر پەلاماری ئەمریکا بۆ سەر ئەفغانستان، کە چاوەڕوان دەکرێت ئۆپەراسیۆنی موسڵ بە بەراورد لەگەڵ ئۆپەراسیۆنی ئەفغانستان زۆر کارەساتبارتر بێت، لە نوسراوەی دنیا دوای ١١ی سێپتەمبەردا دەڵێ:

” راستییەکەی ئەوەیە کە ئەمریکا بو رزگارکردنی ئەفغانستان پێنانێتە ئەم وڵاتەوە. خویان تالیبانیان هێنایە سەرکار. ئەمجارە رەنگە لاوازی بکەن، بەڵام وەکو ئەمری واقع بوونی قبووڵ بکەن. قەولیان بە موشەرەف داوە کە حکومەتی ئایندەی ئەفغانستان دیسانەوە جێگەی رەزامەندیی پاکستان بێت. قەرارە کومەڵێك جانەوەر لابەرنوو هەر لەو قوماشە کەسانێکی دیکە لەجێگایان دابنێن. هەڵوێستی مەبدەئی بەشداریکردنە لەهاوشانی ئۆپۆزیسیۆنی پێشڕەوی ئەفغانستان بۆ روخاندنی تالیبان لەجەرگەی هەلومەرجی ئێستاداو بەرقەرارکردنی دەوڵەتێکی هەڵبژێردراوی خەڵکە لەم وڵاتەدا. دەبێ ئەمە بەسەر غەرب و ئەمریکاو نەتەوە یەکگرتووەکاندا بسەپێنرێت. هەرجۆرە هێرشێکی هێزەکانی ئەمریکاو هاوپەیمانەکانی بۆسەر خەڵکی مەدەنی ئەفغانستان و روخاندنی شارو لادێ و ژێرخان و ئامرازە ماددییەکانی ژیانیان دەبێ مەحکوم بکرێت. هەرجۆرە بەندوبەستێك لەنێوان ئەمریکاو پاکستان و ئێران و باقی دەوڵەتاندا بۆ سەپاندنی دارودەستەیەکی تر بەسەر خەڵکی ئەفغانستاندا مەحکومە. بەڵام روخاندنی تالیبان لەلایەن سوپا دەرەکییەکانەوە خۆی لەخویدا مەحکوم نییە.” هێڵی تەئکید من دامناوە.

دواتر دەچمە سەر ئەوەی کە چ جیاوازیەکی زۆر هەیە لە نێوان شەڕی ئەفغانستان و ئۆپەراسیۆنی موسڵ. بەڵام سەرباری ئەوە، هەر لەم برگەیە لە نوسراوەکەی منصور حکمەتدا دەبینین پێش ئەوەی بۆ یەک رستە بڵێت “روخاندنی تالیبان لەلایەن سوپا دەرەکییەکانەوە خۆی لەخویدا مەحکوم نییە” پەردەی لەسەر ئامانج و مەرامەکانی ئەمریکا لەو شەڕەدا لاداوەو رەخنەی قوڵی ئاراستەکردوە. ئەو باسی ئەوە دەکات کە هەڵوێستی مەبدەئی بەشداریکردنە لە هاوشانی ئوپوزیسیۆنی پێشڕەوی ئەفغانستان بۆ روخاندنی تالیبان لەجەرگەی هەلومەرجی ئەوکاتەی هێرش بۆ سەر ئەفغانستان و هەوڵدان بۆ بەرقەرارکردنی دەوڵەتێکی هەڵبژێردراوی خەڵك. دوای ئەوەش هەرجۆرە هێرشێکی هێزەکانی ئەمریکاو هاوپەیمانەکانی بۆسەر خەڵکی مەدەنی ئەفغانستان و روخاندنی شارو لادێ و ژێرخان و ئامرازە ماددییەکانی ژیان مەحکوم دەکات. ئەم هەڵوێستە لەگەڵ بۆ موسبەت پێناسەکردن و بەم جۆرەش

ستایشکردنی ئۆپەراسیۆنی هاوپەیمانەکان بەسەر موسڵ نەک تەنیا جیاواز بەڵکو ناکۆکە.

باسی حەمید تەقوایی روون و راشکاو، ئومێدەوارکردنی خەڵکە بە ئەوەی دەستەو ئەژنۆ دانیشن و چاو ببڕنە ئەمریکاو هاوپەیمانەکانی تا بەم پێشبڕکێ تیرۆریستیە و جەنگی وێرانکارانە مژدەی "ئازادی موسڵ"یان پێبدەن. لە کاتێکدا کاری کۆمۆنیستەکان ئەوەیە کە راستیەکانی پشت ئەو شەپۆلە گەورەیە لە درۆو ریاکارییە کە دنیای داگرتووە روون بکەنەوە. ئەمە مەرجی سەرەکیە بۆ رێکخستن و هێنانەمەیدانی ریزێکی سەربەخۆی بەشەریەتی ئازادیخواز لەبەرامبەر گشت ئەو پێشبڕکێ تیرۆریستیەی کە ئۆپەراسیۆنی موسڵ تەنها ئەلقەیەکێتی و کەس نازانێ تا کەی درێژەی دەبێت. لەم بارەیەوە دەرباری شەڕی ئەفغانستان لە هەمان نوسراوەدا منصور حکمەت دەڵێ:

" دەرک کردنی ئەوەی کە ئەم جەماوەرە فراوانەی خەڵکی بەشەرەف و بە ویژدانی جیهان لەم شەڕەی بەش و بن لادنەدا، ئەم دوو دەستە قەدیمی و دوژمنەی ئەمڕۆ، لەگەڵ هیچیاندا نین، هەشەکی زۆری ناوێت. ئەم بەشەریەتە شارستانیە لە ژێر کەلاوەی پڕوپاگەندەو مێشک داشۆرین و تەقاندندا لە غەرب و شەرق بێدەنگکراون، بەڵام دەکرێت بە رۆشنی ئەوە ببینرێت کە ئەم تەڵەکەبازیانەی قبوڵ نەکردووە. ئەمە هێزێکی مەزنە. دەتوانێ بێتە مەیدان. لە پێناو ئایندەی بەشەریەتدا دەبێ بێتە مەیدان".

ناکرێت بەناوی کۆمۆنیزمی کرێکاری و پێداگری لەسەر خەتی منصور حکمەت بەشەریەتی ئازادیخوازی بێدەنگهاتوو لەدژی بەربەریەتی ئیسلامی، گیرۆدەی خۆشباوەڕی و ستایشکردنی میلیتاریزم و تیرۆریزمی ئەمریکا بکرێت. تەقوایی لە جیاتی بەرچاو رۆشکردنەوەی خەڵک کە نابێ بەربەریەتی هیچ لایەکیان قبوڵ بکرێت، میلیتاریزمی ئەمریکا و هاوپەیمانەکانی بە موسبەت هەڵدەسەنگێنێ. بەڵام منصور حکمەت بە پێچەوانەوە لەو نوسراوەیەدا پێداگری لەسەر ئەوە دەکات کە:

"بە بنیاتنانی بزوتنەوەیەکی جەماوەری سەربەخۆ لە بەرامبەر ئەم رووبەڕووبوونەوە بێوێنە و مەرگبارەی جەمسەرە عەسکەری و تیرۆریستیە نەوتەوەیەکان، دەبێ راستیەکانی ئەم گۆڕانکاریانە لە پشتی راگەیاندنی جەنگی و پاساوەکانی ئەردوگا دژبەیەکەکان دەربکێشرێنە دەرەوەو ببرێنە ناو خەڵک".

لەوانگەی منەوە وەکو رای شخصی خۆم نابێت بەر بەنەفسی هیچ جەنگێک لەدژی داعش بگیرێت. هەر هێزو لایەنێک بیەوێ سەری داعش بکوتێتەوەو تەفروتونای بکات، بەدەرلەوەی چ ئامانجێک لە پشتی ئەم سەرکوتانەوەیەدا خۆی حەشارداوە، نەفسی شەڕ لەدژی داعش مایەی مەحکوم کردن نیە، من پێشتر لەوتاری "جەنگی ناشەڵگیرانە دژی داعش-

٢سێپتێمبەری ٢٠١٤"، هەروەها لە باسی "ئۆپەراسیۆنی موسڵ یان جەنگی کۆنەپەرستانەی جەمسەرەکان- ئۆکتۆبەری ٢٠١٦" ئەمەم باسکردوە. بەڵام یەکەم؛ مەحکوم نەکردن بەمانای پشت کردن لەو ئەرکە نیە کە دەبێ راستیەکانی پشتی ریزبەستنە ئایدۆلۆژی و تەبلیغاتیە چەواشەکارەکان بۆ خەڵک رونبکرێتەوە. دوەم؛ مەحکوم نەکردنی نەفسی شەڕی دژی داعش مانای ئەوە نیە کە لایەنە کارەساتبارەکانی ئەم شەڕەی بەتوندی مەحکوم نەکرێت و بەشەریەتی ئازادیخواز بۆ وەستانەوە لە دژی بانگەواز نەکرێت. سێیەم؛ جیاوازی و ناکۆکی زۆر هەیە لە نێوان مەحکوم نەکردنی نەفسی شەڕی دژی داعش لەگەڵ ستایشکردنی و بە موسبەت پێناسەکردنی. چوارەم؛ هەڵوێستی مەبدەئی ئەگەر مەحکوم کردن بێت یان مەحکوم نەکردن، تۆزقاڵێک لەوە ناگۆڕێ کە کۆمۆنیزم دەبێ پێشڕەوی هێنانەمەیدانی ریزی سەربەخۆی بەشەریەتی ئازدیخواز بێت، نەک بە موسبەت پێناسەکردنی لایەک و بەم جۆرەش خۆشباوەڕکردنی خەڵک بەو لایە. بۆ کۆمۆنیستەکانی پەیڕەوی مارکس و حکمەت نە تەنیا ناکرێت بە "موسبەت" وتن بە شەڕی دژی داعش ئەو شەڕە ستایش بکەن، بەڵکو نابێ رێگابدەن خەڵکی ئازادیخواز دووچاری خۆشباوەڕیبن بەهیچ هێزولایەنێک کە بەناوی "شەڕی دژی داعش و تیرۆریزم" ژەهراو دەرخوادی خەڵک بدات و سیناریۆیەکی تەڵخی دیکەی چنیبێت بۆ ئەوەی لەجێگای سیناریۆی کارەساتباری داعش بەرپایبکات. ئەرکی کۆمۆنیزمە بەشەریەتی ئازادیخواز لەدەوری وەڵامی سەربەخۆو لەڕیزو سەنگەری سەربەخۆدا رابگرێت. وەکو منصور حکمەت لە هەمان نوسراودا دەڵێت:

"بزووتنەوەی مقاوەمەتی خەڵکیی لەبەرامبەر جەنگی تیروریستەکاندا تەنها دەتوانێ لەدەوری وەڵامە ئیسپاتییەکان بەگرفتە سیاسی و ئابوورییە سەرەکییەکانی سەردەمی ئێمەو لەدەوری هەڵوێستێکی چوستوچالاك نەك بۆ پارێزگاریکردن لە دوخی ئێستا، بەڵکو بۆ گۆڕینی دۆخی ئێستا، رێکبخرێت. ئێمە سەبارەت بە هەموو ئەو گرفتانەی کە بەم رووداوانە بەرجەستەبوونەوە، مەسەلەی باکورو باشوور، مەسەلەی فەلەستین، مەسەلەی عێراق، مەسەلەی ئیسلامی سیاسی، مەسەلەی ئەفغانستان و ئێران، مەسەلەی میلیتاریزم و زلهێزیی ئەمریکاو ناتۆ لە سیستەمی نوێی جیهاندا، مەسەلەی راسیزم، مەسەلەی قەڵای ئەوروپاو تاد بەرنامەکاری سەربەخۆو وەڵامی سەربەخۆی خۆمان بووە. هەر ئەمە دەبێ ببێتە بەرنامەکارو وەڵامی بزووتنەوەی مقاوەمەتی خەڵکیی لەبەرامبەر جەنگی تیروریستەکاندا. ئەمە جیاوازی ئێمەیە لەگەڵ ئارامیخوازیی تالیبان و ئەو پاسیفیستانەی کە کوێرن و کێشمەکێش و نائارامییەکانی دنیای پیش ۱۱ی سێپتێمبەر نابینن، یان بەلایانەوە گرنگ نییە. ئەگەر ئێمە بەر لەهەموو ئەم رووداوانە بەرنامەیەکمان بۆ گۆڕینی جیهان بووە، بناغەی هەڵوێستگیرییەکی

مەبدەئی لە هەلومەرجی ئێستاشدا دەبێ بردنەپێشەوەی هەمان بەرنامەکار بێت لەم هەلومەرجە تازەیەدا. ئێمە بەنیازنین کە ئەفغانستان لەژێر دەستی باندی ئینسانکوژی تالیباندا بهێڵینەوە، ئێمە بەنیاز نین لەسایەی دەسەڵاتی ئەمریکای دەست بە مووشەکدا بژین، ئێمە بەنیاز نین ئیسلامی سیاسی و حکومەتە ئیسلامییەکانی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست تەحەمول بکەین، ئێمە بەنیاز نین بە بێوڵاتیی خەڵکی فەلەستین و سەرکوتی هەموو روژەیان رازیببین. ئێمە تیرۆریزممان نەئەویست، چ ئیسلامی و ئینتحاری و چ لەلایەن سوپاو کەتافیە پێشەوە بێت، ئێمە ئەم هەژارییە لە نیوەی جیهاندا قبوڵ ناکەین، ئێمە سەربازگەی چواردەورەی ئەروپامان ناوێت، ئێمە مل بە راسیزم و قەومپەرستی نادەین. نە تاوانکاریی ١١ی سێپتێمبەرو نە ئەو جیهادەی ناتۆ کە بەم زووانە لە هیندوکش رووئەدات، نابێ لە بزووتنەوەیەکی چوستوچالاك بۆ گۆڕینی جیهان، ریزێکی خۆرخوازو ئازادیخوازی بێرەخنەو بێئەرك دروست بکات.” هێڵی تەئکید من دامناوە

منصور حکمەت بەدروست پێداگری لەسەر ئەوە دەکات کە بەدەرلەوەیس دوژمنایەتی ئەم دووبەرەیە باشترە لە دەستایەتیان، وە بەدەر لەوەی کە نابێ شێوەی کەس لە دژی تیرۆریزمی ئیسلامی مەحکوم بکرێت، لە هەمان کاتیشدا نابێ و ناکرێ بە بەهانەی بەربەریەتی هیچ لایەک لەم دووبەرە تیرۆریستیە چاوپۆشی لە بەربەریەتی لایەکەی تریان بکرێت، یان بواربدرێت جەماوەری خەڵک بەهۆی نەفرەت لەلایەکی ئەم دوو جەمسەرە تیرۆریستیە خۆشباوە بێت بەلایەکەی تر. ئەگینا دەڵێ؛
“بەشەرییەتی شارستانی مەیدان بۆ تیرۆریستە غەربی و شەرقییەکان چۆڵدەکات. ئەگەر بمانەوێ ئایندەیەك هەبێت، ئەوا بەندە بەپەیدابوونی بەرنامەکارێکی چالاك، ئازادیخوازانەو پێشڕەوەوە لەریزی پێشەوەی خەڵکیدا. ئەمە کاری کۆمۆنیستەکانی مارکسە. ئەمە کاری ئێمەیە”.

پێداگری لەسەر ئەم مەسەلەیە بە تایبەت لە هەلومەرجی ئێستای دنیا و ناوچەکەدا لە هەموو کات پێویسترە. چونکە بەهۆی نیگەرانی و نەفرەتی لەرادەبەدەری خەڵک لە تیرۆریزمی ئیسلامی لەلایەکەوە، پڕوپاگەندەی فراوانی چەواشەکارانەی میدیای نەکەرو هێزە قەومی و ئیسلامیەکانی هاوپەیمانی ئەمریکاش لەلایەکی ترەوە، بیروهۆشی خەڵکی ناوچەکەو جیهانی بەتوندی لەژێر گوشاری ئەوە داناوە کە میلیتاریزم وبەربەریەتی غەربی بەڕابەری ئەمریکا وەکو فریشتەی نەجاتی بەشەریەتی شارستانی لەمەترسی تیرۆریزم وێنا بکرێت و بەشەریەت دوچاری پاسیفیزم و تەسلیم بوون بە ئاسەو ئاغای ئەم بەرەیەتە بێت. تا رادەی ئەوەی لە خودی غەربیشدا بزوتنەوە نارەزایەتیەکان

بێدەنگکراون.
حەمید تەقوایی کە لەو گفتوگۆیەدا چەندین جار لە یەک وشەدا ئۆپەراسیۆنی موسڵ بە "موسبەت" هەڵدەسنگێنێ و ئۆپەراسیۆنی موسڵ بەهەنگاوێک پێناسە دەکات کە:
" زۆربەیەکی تێکشکێنەر دەبێت لە داعش ئەگەر داعش موسڵ لەدەستبدات. بە گرتنەوەی موسڵ بەرای من ڕەوتی نزولی داعش دەست پێدەکات"
بەڵام ڕۆژگارێک لەمەوپێش مەکتەبی سیاسی حزبەکەی لە بەیاننامەیەکدا کە ڕەنگە هەر لەلایەن خودی تەقواییەوە نوسرابێت، لە ٢٥ی ئابی ٢٠٠٥دا ، بە ناوی "چۆن دەتوانرێت تیرۆریزمی ئیسلامی نابوت بکرێت" لێکدانەوەیەکی تەواو پێچەوانە بەیان دەکات. لەویدا هاتووە:
"… بۆ نابوت کردنی تیرۆریزمی ئیسلامی دەبێ دەست بە ریشەکەی ببرێت. "ڕێگاچارەکانی" ئۆستای دەوڵەتانی غەربی چەندیدن جار شکستی خۆی سەلماندوە. لەشکر کێشی و ئۆپەراسیۆنی سەربازی فراوان نەک هەر وەڵام نیە، نەک هەر هۆکارێک نەبووە بۆ بەرتەسک کردنەوەی سنوری(دامەنە) تیرۆریزمی ئیسلامی، بەڵکو خۆی زەمینەسازکەر و ئەڵقەیەکی بەرینکردنەوەی کردەوەی تیرۆریستیە. خۆی نموونەیەکی زیندوی کردەوەی تیرۆریستی دەوڵەتیە". هێڵی تەئکید من دامناوە.
دەبێ ئەم دوو بۆچوونە ناکۆکەی لە پاڵ یەک دابنێین و بیخەینە بەردەم تەقوایی تا خۆی پێمان بڵێت کام لەمانە راستن؟
موسڵ دوای داعش
حەمید تەقوائی لەو گفتوگۆیەدا خاترجەممان دەکات لەوەی کە موسڵ دوای داعش باشتر دەبێت و هەلومەرجێکی گونجاوتر دەخولقیت بۆ بوژانەوەو بەگەڕکەوتنی ئیرادەی خەڵک و بزوتنەوەی چەپ و پێشکەوتوانە. لەم بارەیەوە دەڵێ:
"من ئومێدەوارم بە ئازادی موسڵ لە دەستی داعش و لاوازبونی داعش، بزوتنەوەی سیکیولاریستی، ئەم بزوتنەوە دژی ئیسلامی و دژی مەزهەبیە بوارێکی باشتر پەیدا دەکات و دەتەپێشەوە. یەکێک لە ئەنجامە موسبەتەکانی ئەم وەزعە بەڕای من ئەوەیە کە هێزە کۆنەپەرستەکان خۆیان زۆربە لە خۆیان دەدەن…. هەر وەکو لە جەنگی جیهانی یەکەمدا دەوڵەتی تزاری لاوازبوو وە خەڵک ڕاپەڕین و شۆڕشی سەسیالیستیان کرد. بۆیە هەر ئەم جەنگەی نەوان هێزە کۆنەپەرستەکان، هەرکامیان زۆربە بخۆن، بوار دەکرێتەوە بۆ ئەوەی هێزی چەپ و پێشکەوتوانەکان بێنەپێشەوە. وە من ئومێدەوارم بە زۆربە خواردنی داعش لە موسڵ ئەم ئیمکانە بکرێتەوەو هێزی چەپ و پێشکەوتوانەکان زیاتر مەیداندارببنەوە"

لەم بەشەدا ئیتر زۆر ئاشکرایە کە لێکدانەوەی تەقوایی لەوە دەرچووە کە باسێکە مەحکومکردن یان نەکردنی نەفسی شەڕ بێت لە دژی داعش. ئەو تا ئەو رادەیە بەم شێوەیە ئومێدەوارو خۆشبینە کە پێی وایە دەکرێت ئەم پێشبڕکێ تیرۆریستیە وەکو جەنگی جیهانی یەکەم زەمینە بۆ شۆڕشی سۆسیالیستی بخوڵقێنێ! با لەوە باسە گەڕێین کە ئایا جەنگی جیهانی یەکەم ئەم ڕۆڵە باشەی گێڕاوە یان لێکدانەوە ئاوەژووەکانی تەقوایی ئەم ڕۆڵەی بۆ دادەتاشێ؟ لە پێشدا گرفتەکەی تەقوایی تێگەیشتنێتی لە سۆسیالیزم و شۆڕشی سۆسیالیستی. ئەو بەهەر جۆرە خرۆشانێک بەدەر لەوەی چ ئاسۆیەکی سیاسی بەسەریدا زاڵە و بەرەوکوێی دەبات بە شۆڕش لە قەڵەم دەدات، وا دیارە شۆڕشی سۆسیالیستی جێگا مەبەستی ئەویش، هەر جۆرێک بێت لەم بابەتە.

بێگومان بەربەریەتی داعش جەهەنمێکی واقعی بۆ دانیشتوانی هەموو ئەو ناوچانە بەرپاکردوە کە کەوتوونەتە ژێر دەسەڵاتیەوە، بێگومان داعش دەبێ تەفروتونا بکرێت، وە بێگومان نابێ سەرزەنشتی هیچ هێزو دەوڵەت و لایەنێک بکرێت لەبەر ئەوەی شەڕ لە دژی داعش ڕادەگەیەنێ، بەڵام هەموو ئەمانە نابێتە پاساو بۆ ستایش و بۆ موسبەت لە قەڵەمدانی هەر ئۆپەراسیۆنیک کە لەژێر ناوی جەنگ دژی داعشدا بەڕێوە ببرێت. لەوەش خراپتر خۆشباوەڕکردنی خەڵکە بەو ئۆپەراسیۆنە و بە باشتربوونی دۆخی دواتر. بەپێچەوانەی ئەو هەموو خۆشبینی و ئومێدەوارییەی حەمیدی تەقواییەوە کە خەریکە پردێک لە نێوان ئەم شەڕەو بوارکردنەوە بۆ هاتنەمەیدانی چەپ و سیکیولاریزم و تەنانەت شۆڕشی سۆسیالیستی دروست دەکات، لەڕاستیدا یەکێک لە مەترسیە گەورەکانی بەردەم نەشونمای چەپ و هەر بزوتنەوەیەکی پێشکەوتوانە لەم ناوچەیەدا، بریتیە لە تەراتێنی ئەمریکاو ناتەو دەوڵەتانی غەربی لەم ناوچەکەدا. هەر بەم پێیەش یەکێک لە مەرجەکانی بەسەمەرگەیشتنی هەر شۆڕشێک وەدەرنانی ئەم هێزانە و کورتکردنەوەی دەستیانە لەم ناوچەکەدا. خەڵکی ئازادیخواز نابێ وەکو حەمید تەقوایی دڵنیابن لەوەی ئەم جەنگە ئەو زەمینە لەبارانە بەدوای خۆیدا دەهێنێت بۆ پەرەسەندن و هاتنەپێشەوەی بزوتنەوەی چەپ و سیکولاریستی و جەماوەری. لەڕاستیدا ناکرێت مایە لەسەر بەچون و لێکدانەوەکانی ئەو دابنرێت. چونکە ئەو پێشتر بە هەمانشێوە ئومێدەواری بەخشانەوە هەمان کاری کرد بە ستایشی بەمبارانی ناتۆ لە لیبیا و خاپورکردنی ئەو کۆمەڵگایە. ئەوکاتیش ستایشی بەمبارانی ناتۆی **بەوە پاساودا کە کۆمەک بە شۆڕش دەکات. لەم بارەیەوە لە ستایشی دەخاڵەتی ناتۆ و بەمبارانەکانیدا ووتی:**

” بەهەرحاڵ بۆ هەر مەبەستەکەوە دەخالەتیان کردبێت، لەم روانگەیەوە مەڕەتیدا کە شۆڕشی لیبیا بەردەوامی پێدابکات....لەم

ماوەیەدا هەم بە بۆمبارانی ئاسمانی، کۆمەکەکانی تر، ناتۆ لە دژی قەزافی چالاک بوو. بەڵام یەک خاڵی گرنگ لێرەدا هەیە ئەویش ئەوەیە کە ئەم جۆرە دەخالەتگەرییە بە هیچ جۆرێک لە بابەتی لەشکرکێشی بۆ عێراق و ئەفغانستان و شوێنەکانی تر نەبووە. ئێستاش خەریکین ئەنجامەکانی دەبینین”
تەنها ئەم ڕستەیەی کۆتایی لەو بڕگەیە لە قسەکانیدا بەڕاست دەرهات، واتە ئێستا دەتوانین ئەنجامەکانی دەخاڵەتی ناتۆ لە لیبیا، کە تەقوایی بە ناوی هاوکاری و هۆکاری بەردەوامی شۆڕش ستایشیکرد، بە باشی ببینین. ئەگەر تۆزقاڵێک ماف و مەدەنیەت و شارستانیەت لە دەسەڵاتی داپڵۆسێنەرانەی قەزافی توانیبێتی خۆی نەجات بدات، ئەوە بەدەستی ناتۆ و شۆڕشگێڕانی جەنگا مەبەستی تەقوایی خاپور و وێران کراوە. کوشتارێکی بیشومار لە دانیشتوانی لیبیا کرا، ئەوانەشی کە توانیان گیانیان دەرباز بکەن بە لەشاو ئاوارەی وڵاتان بوون، یان بوون بە خۆراکی شەپۆل و ئاژەڵە دڕندەکانی دەریا، کۆمەڵگای لیبیاش بوو بە مەیدانی تەراتێنی باندی کۆنەپەرست و تیرۆریست.

تەقوایی لە هەمان گفتیدا لە بارەی سوریاو لە ستایشی دەخاڵەت و بۆمبارانی ئەمریکاو هاوپەیمانەکانی لەو وڵاتە، ووتی:
“لایەنێکی تر ئەوەیە کە لە چەند مانگی ئەم دواییەدا بە تایبەتی دەبینین کە دەوڵەتە غەربیەکان، هەروەها ئەو هێزانەی کە لە سوپای ئەسەد جیابونەتەوە وە هێزە ئیسلامیەکان چالاک بونەتەوە. ئەمانە چالاک بونەتەوەو هەر ئێستا ئەو روبەڕوبونەوانەی لە دیمەشقدا لە ئارادان. ئیتر بە شێوەی خۆپیشاندان و ریزبەستن و راپەڕینی سەر شەقام نیە بەڵکو رووبەڕووبوونەوەی هێزە چەکدارەکانە. ئەم رووداوە لە چەند مانگی رابردوودا رویداوە ئەمە خۆی رەنگدانەوەی شۆڕشی خەڵکە لە ئاستی سەرەوەو لە نێوان هێزە کۆنەپەرستەکاندا. بەهەرحاڵ ئەنجامی گشت ئەم هەلومەرجە بەو جێگایە دەگات کە بەشار ئەسەد دەروخێ بە روخانی ئەسەدیش بە تەواوی قۆناغێکی تازە لە سیاسەتی لە سوریا هەروەها وەکو تۆ وتت لە ناوچەکەدا دەست پیدەکات. تا ئەو جێگایەی کە پەیوەستە بە سوریاوە فەزایەک دەکرێتەوە کە دەخیکی تازە پێکدەهێنێت و ئارایشی هێزەکان دەگۆڕێت. خەڵکی سوریا هێزی سەرەکی چارەنوسسازی ئەم ئاڵگۆڕە بوون- گفتوگۆی ئەصغەر کەریمی لەگەڵ حەمید تەقوایی بە ناونیشانی دوای “ئەسەد نەرەی جمهوری ئیسلامیە” کە لە بڵاوکراوەی ئەنتەرناسیۆنال ژمارە ٤٦٢دا بڵاوکراوەتەوە. هێلی تەئکید من دامناوە
هەر لەم بارەیەوە حەمید تەقوایی لە گفتوگۆیەکدا لە ١ سەپتەمبەری

٢٠١٣ بە ناوی “سوریه به کام باردا دەڕوات” لەگەڵ سەرزەنشت کردنی بزوتنەوەی دژی جەنگدا، دەڵێ:

” دوای روخانی ئەسەد بەڕای من هەلومەرج لە سوریادا بە تەواوی دەگۆڕێت، شەترەنجی سیاسی دووبارە ڕێکدەخرێتەوە و لەوێدا دیسان بەڕای من دەرفەت دەکرێتەوە بۆ ئەوەی هێزە شۆڕشگێڕو ئازادیخوازەکان بتوانن بێنە پێشەوە بتوانن ڕۆڵیان هەبێت و دەخالەت بکەن و کاریگەری دابنێن لەسەر هەلومەرجی سیاسی. تا کاتێک ئەسەد هەبێت ئەم دەخلە نیە” هێلی تەئکید من دامناوە

بەڵام واقعیەت بە تەواوی پێچەوانەی بۆچونەکانی حەمید تەقوایی نیشاندا. بینیمان کە دەخاڵەتی ئەمریکاو غەرب و بۆمبارانەکانیان ئەو کۆمەڵگایەی خاپورو وێران کرد، بە پێچەوانەی پێشبینیەکانی حەمیدەوە نەک ئیرادەی خەڵک نەبوژایەوەو نەک بوار بەڕووی هاتنەمیدانی خەڵک نەکرایەوە، بەڵکو ئیرادەی خەڵک بە تەواوی وردکراو بوار بەڕووی جۆرەها باندو دارودەستەی کۆنەپەرستانە و تیرۆریستی ئیسلامی و قەومیدا کرایەوە کە داعش تەنها یەکێکە لەوان. سەدان هەزار لە خەڵکی سڤیلیش کوشتارکران و بە ملیۆنەها ئاوارەو دەربەدەری ناوچەکە و جیهان بوون.

هەر بەپێی ئەم دیدگا ناسراوەی حەمید تەقوایی، بەر لەوەی ئەمجارە لەبارەی ئەپەراسیۆنی موسڵەوە دەستداتە پەخشانەوەی ئومێدەواری و دووپات کردنەوەی خۆشبینیەکانی، ئەوە بە تەواوی چاوەڕوانکراوبوو کە هەرکات بێتە قسە دەکەوێتە ستایشی ئەم ئەپەراسیۆنە و باسی فەزاکرانەوە بەڕووی شوڕش و چەپدا. چونکە لەم چەند ساڵەدا ئەو هەمیشە چاوی بەدوای موشک و فڕۆکەکانی ئەمریکاو غەربەوە بووەو هەر جێگایەکیان بۆمباران کردبێت، ئەو وتویەتی ئەمە موسبەتە و دەروازە بەڕووی ئالۆگۆڕو فەزا بۆ هاتنەپێشەوەی چەپ و خەڵک ئاوەڵا دەکات.

ئەمجارەش بە پێچەوانەی بۆچوونەکانی حەمیدی تەقواییەوە، هێزە دەخیلەکانی ناو ئەم ئەپەراسیۆنە و دەوڵەتانی بۆمبارانکەر سیناریۆیەکی کۆنەپەرستانەی ئەوتۆیان بۆ موسڵی دوای داعش چنیوە، کە مەترسی جدی ئەوە لە ئارادایە موسڵی دوای داعش چ لەڕووی کارەساتی ئینسانی و چ لەڕووی سیاسی و باڵکێشانی فەزای کۆنەپەرستیەوە، ڕەنگە کەمتر نەبێت لە نەهامەتیەکانی ئێستای ژێردەستی داعش. مەترسی جدی ئەوە لە ئارادایە کە موسڵ ببێتە مەیدانی شەڕو خوێنڕێژی تایفی و قەومی ئەو هێزانە کە ماوەیەکی درێژ هەتا ئەپەراسیۆنەکەیان لەسەر ئەوە دواخست کە ناکۆکی و کێشەی توندیان هەبوو هەیە لەسەر بەشی خۆیان لە موسڵی دوای داعشدا.

چەندین میلیشیای قەومی و تایفی تەیارو چەکدارو ئامادەکراون بۆ بەرپاکردنی ئەم سیناریۆ کارەساتبارە. لەگەڵ ئەوەشدا کە دیسان

دەیڵێمەوە هێشتا ئەمەش ناتوانێ بەڵگەیەک بێت بۆ گرتنی دەستی هیچ هێزو دەوڵەتێک کە بیەوێ سەری داعش بکوتەوە، بەڵگەیەک نییە بۆ مەحکومکردنی نەفسی شەڕ دژی داعش، بەڵام ئەوە ئەرک و بەرپرسیارێتییەکی گەورەی کۆمۆنیزم و هەموو لایەنێکی ئازادیخوازە کە لەم بارەیەوە جەماوەری خەڵک بە ئاگابهێنێ، ئەم مەترسییە بخاتە بەرچاویان و ئامادەیان بکات و هەر لە ئێستاوە هێزی ئازادیخوازی بهێنێتە مەیدان بۆ روبەڕووبونەوەو پوچەڵکردنەوەی. حەمید تەقوایی رێک پێچەوانەی ئەمە دەکات و خەڵک خۆشباوەڕ دەکات بە ئەوەی بکەونە ناو ئەم کەمینە پر مەترسییەوە.

لەم بارەیەوە تەقوایی بە تەواوی سیاسەتی ئینتزار تیۆریزەو پەیڕەو دەکات. ئەنجامگیری لە بۆچونەکانی تەنها دەکاتە ئەوەی کە کۆمۆنیزم و خەڵکی ئازادیخواز چ لە ئاستی ناوخۆیی وچ لە ئاستی جیهانیدا، بەدیار یەکلاییکردنەوەی چارەنوسی داعش لەلایەن بەرەی تیرۆرستی دەوڵەتییەوە، دەست لە ئەژنۆ دانیشن. تاوەکو تیرۆریزمی دەوڵەتی ئەمریکاو هاوپەیمانەکانی بە ئۆپەراسیۆنی موسڵ کە هەم باری موسبەتی سیاسی و هەم باری موسبەتی ئینسانی هەیە، داعشیان لەموسڵ بە دەرپەڕێنێ. چەپ و سیکیولاریزم لەم قۆناغەدا جگە لە چاوەروانی و ستایشی لایەنە موسبەتەکانی ئەم ئۆپراسیۆنە هیچ ئەرک و کارێکی تریان نییە. بەڵام کە شەڕ تەواوبوو تەپ و تۆز نیشتەوە، ئیتر ئەمریکاو میلیشیا قەومی و دینییەکان بە رێزەوە فەرموو لە چەپ و سیکیولاریزم دەکەن بۆ ئەوەی بێنەمەیدانەوە. بەڵام لەم بارەیەشەوە دروست بە پێچەوانەی بۆچونەکەی تەقواییەوە، ئەگەر چەپ و سیکیولاریزم شانسێکیان بۆ مەیدانداری لە دۆخی دوای داعشدا هەبێت، ئەوە دروست بەندە بەوە کە هەر لە ئیستاوە، هەر ئەمڕۆ لەم دۆخە زۆر هەستیارەدا چ رۆڵێکیان دەبێت؟ رۆڵی چەپ و سیکیولاریزم دروست لێرەوە هەر ئەمرۆ دەست پێدەکات. بە گرتنەبەری سیاسەتی رادیکاڵی کۆمۆنیستی و ئازادیخوازانە، بە گرتنەبەری هەڵوێست و سیاسەتی سەربەخۆ بەرامبەر هەردوو قوتبی تیرۆریستی ئیسلامی و دەوڵەتی ئەمریکا، وە بە راگرتنی بەشەرییەتی پێشکەوتنخوازی جیهان لە پشتی ئەم هەڵوێست و سیاسەتە سەربەخۆیە، دەتوانێت هەر لەم قۆناغەدا رۆڵی هەبێت هەم بۆ بەرگرتن لە لایەنە کارەساتبارە ئینسانییەکانی ئەم بەرامبەرکێیە و هەم بۆ لێدان لەو ئاسۆ سیاسییە کۆنەپەرستانە کە قورسایی لەسەر بیرهۆشی خەڵک دەکەن و هۆکارن بۆ داسەپاندنی ئایندەیەکی تەڵخ . تەنها لە ئەنجامی ئەمە و بە زەبری ئەمە کۆمۆنیزم و ئازادیخوازی دەتوانێت کاریگەری لەسەر رەوتی ئاڵوگۆڕەکان بەو بارەدا دابنێت کە بوار بەرووی مەیدانداری چەپ و ئازادیخوازی لە دۆخی دوای داعشدا بکرێتەوە.

جیاوازی ئۆپەراسیۆنی موسڵ لەگەڵ شەڕی ئەفغانستان

جیاوازییەکی زۆر هەیە لە نێوان هەلومەرجی جیهانی سەردەمی جەنگی ئەفغانستان و هەلومەرجی دنیای ئێستا، جیاوازییەکی زۆر هەیە لە نێوان هەلومەرجی دوو کۆمەڵگای عێراق و ئەفغانستاندا، وە هەروەها جیاوازییەکی زۆر هەیە لە نێوان تایبەتمەندییەکانی شەڕێک کە دژی تالیبان کرا لەگەڵ ئەپەراسیۆنی موسڵ. هەر بۆیە پێش ناکرێت هەڵوێستی کۆمۆنیستی بەرامبەر شەڕی ئەفغانستان بۆ روخاندنی تالیبان، کۆپی بکرێت بۆ هەڵوێستگرتنی کۆمۆنیستی و ئازادیخوازانە بەرامبەر ئۆپەراسیۆنی "ئازادی موسڵ". سەردەمی شەڕی ئەفغانستان هێشتا دنیای تاک جەمسەری بەڵابەری ئەمریکا باڵی بەسەر دنیادا کێشابوو، ئەو جەمسەرە بە تەنیا خۆی پڵاماری دەسەڵاتی تالیبانی دەدا و مەترسی ئەوە لە ئارادا نەبوو کە نە پرسەی جەنگەکە و نە دۆخی دوای جەنگ پێکدادانێکی دیکە لە نێوان هێزە جیهانی و ئەقلیمییەکاندا بەدوای خۆیدا بهێنێت. بەڵام هەلومەرجی ئێستا هەلومەرجی دەرکەوتنی چەند جەمسەرییە، هەرچەند هێشتا دنیای چەند جەمسەری بالانسی چەسپاوی وەرنەگرتووە، بەڵام لە کێشمەکێشێکی توندو هەمەلایەنەی سیاسی و سەربازی و دیپلۆماسی فراواندان لەگەڵ یەکتری. مەیدانێکی گەرمی ئەم کێشمەکێشەیان ناوچەی رۆژهەڵاتی ناوەراست و بە دیاریکراوی جەنگی سوریایە کە ئەپەراسیۆنی موسڵ درێژکراوەو بەشێکە لەوە. وە خودی "جەنگی دژی تیرۆریزم" بووە بە مەیدانێکی کێشمەکێشی ئەم جەمسەرانە. هەموو جەمسەرەکان راستەوخۆو ناراستەوخۆ دەستیان خستووەتە ئەم شەڕەوەو مەترسی ئەوە لە ئارادایە دوای دەرهێنانی موسڵ لە دەستی داعش ئەم شەڕەو کێشمەکێشە بە شێوەی تر بەردەوامی پەیدابکات و ناوچەکە بخاتە بەردەم مەترسی روبەڕووبوونەوەی خوێناوی و شەڕی نەبڕاوەوە.

جیاوازییەکی تر هەلومەرجی جیاوازی دوو کۆمەڵگای ئەفغانستان و عێراق وە بە دیاریکراوی موسڵە کە ئێستا بووەتە مەیدانی شەڕی سەرەکی. لەم بارەیەوە دەکرێت زۆر فاکتەری وردو درشت باس بکرێت بەڵام من تەنها بۆ روونکردنەوەی یەک فاکتەر ئیکتفا دەکەم، کە بایەخی گرنگی هەیە بۆ هەڵوێستگرتن لەم شەڕە. کاتی خۆی منصور حکمەت لە هەڵوێستگرتن بەرامبەر شەڕی ئەفغانستان ئەوەی لەبەرچاوگرت کە ئەو وڵاتە لەسایەی دەسەڵاتی تالیبناندا هیچ سیمایەکی مەدەنی پێوە نەمابوو، تەنانەت باسی ئەوەی کرد کە ئەمریکاو هاوپەیمانەکانی نیگەرانی ئەوەن کە لە ئەفغانستاندا سیمایەکی شارستانی و تەنانەت پردو رێگاوبان و ساختارێکی ئەوتۆ نابینن تا وێرانی بکەن. بەڵام موسڵ لەڕووی ساختاری رێگاو بان و

بیناسازیەوە شتێکی ئەوتۆی لە بەغدا کەمتر نییە، مەڵبەندێکی گەورەی ژێرخان و پیشەسازی و نەوت و ناوەندی کرێکاری گەورەو هەر بەم پێیەش لە مێژووی عێراقدا یەکێک لە ناوەندە گرنگەکانی بزوتنەوەی کرێکاری بووە، مەڵبەندێکی ڕۆشنبیری و شارستانی و خویندنی باڵا … بووە. ئێستا ئەوەی لەم مەڵبەندی شارستانییەتەدا لە دەستی داعش نەجاتی بوبێت، لەبەردەم مەترسی وێرانی و خاپوربوونی یەکجاریدایە. بەشەرییەتی ئازادیخوازو کۆمۆنیزم ناتوانێ بەرامبەر بەو وێرانکارییە بیدەنگ و بێدەربەست بێت.

لە هەمووهی گرنگتر خودی هەلومەرجی شەڕەکەیە. خەڵکی ئەفغانستان لانیکەم ڕێگای ئەوەیان لێنەبەسترابوو کە ماڵەکانیان بەجێبهێڵن و بەم جۆرە هەرچۆنیک بێت گیانی خۆیان لەژیر بۆمباران دەربازبکەن. بەڵام لەموسڵ دۆخەکە تەواو بە پێچەوانەیە. بەپێی ئاماری خودی لایەنەکان و دەوڵەتانی هێرشبەر، زیاتر لە یەک ملیۆن و نیو خەڵکی سڤیل لەم شارەدا بە دیل گیراون و هیچ ڕێگایەکی دەربازبوونیان لەبەردەم نەماوە. لە ناوەوە داعش جەهەنمی بۆ هەڵخستون و ئەگەر بشتوانن لە چەقۆی داعش ملی خۆیان دەربازبکەن، هێشتا گیانیان لە مەترسیدایە لەلایەن ئەو میلیشیایانەوە کە دەوری موسڵیان گرتووە. ئەوان تەجروبەی فەلوجەو رومادیان لەبەرچاوە کە چۆن خەڵکی مەدەنی تەنها بە تاوانی سونی مەزهەب بوون لەلایەن میلیشیا شیعەکانەوە کۆمەڵکوژکران. میدیای ناسیۆنالیستی کورد هەر ئێستا ڕۆژانە ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ خەڵکی عەرەبزمانی ئەو ناوچانە بە “عەرەبی داعشی” چاولێدەکات و بەم جۆرەش ئاشکرایە کە دەبێ چۆن لەگەڵیان ڕەفتابکرێت. ڕۆژی ٢٢-١٠-٢٠١٦ بەرپرسێکی باڵای پۆلیسی کەرکوک لە کۆنگرەیەکی ڕۆژنامەوانیدا بە چەندین کەناڵی میدیایی دەربارەی هێرشەکەی هەمان ڕۆژی داعش بۆ سەر ئەو شارە، ررون و ڕاشکاو وتی هۆکاری ئەم دزەکردنەی داعش ئەوەیە کە ٦٠٠ هەزار ئاوارەی عەرەب لەم شارەن کە هەر هەموویان داعشن! هەرچەند دواتر هەوڵیدا قسەکەی بگۆڕێت و ڕتوشی بکات و وتی مەبەستم ئەوەیە ئەگەر ١٠٠ کەسیشیان داعش بێت هەر زۆرە!
دەوڵەتانی بۆمبارانکەر بەوپەڕی دڕندەییەوە، بەپێی ڕاپۆرتی میدیا کوردی و عەرەبییەکان ملیۆنەها “خۆیان دەڵێن حەوت ملیۆن” بەیاننامەیان بەسەر ئەم خەڵکەدا باراندووە، تاقە ڕێگایەک کە لەو بەیاننامەیەدا خستویانەتە بەردەم خەڵک بۆ خۆپاراستن لە موشەک و بۆمبە کۆکوژەکانیان، ئەوەیە کە بانگەوازیان دەکەن لە ماڵەکانی خۆیان بمێننەوەو نەیەنە دەرەوە! با ئەوە بهێنینە بەرچاومان کە ملیۆن و نیوێک خەڵکی سڤیل کە سەدان هەزاریان منداڵن، دەبێ لە

ماڵەکانی خۆیاندا لەژێر بۆمباران بمێننەوە و چاوەڕێی مەرگی خۆیان بکەن. هەر ئەمە پێش ئەوەی یەک کەسیان خوێن لە پەنجەیەکی هاتبێت، لە ئێستاوە کارەساتێکی گەورەیە. ئەمە مەسەلەیەک نیە کە کۆمۆنیزم و بەشەریەتی ئازادیخواز زەق زەق تەماشای ئەم کارەساتە بکەن و خۆیان دانابێت بۆ ئەوەی کەی مەرگی ئەم جەماوەرە گرفتارە تەحقیق بوو، ئینجا بەیاننامە بۆ مەحکوم کردنی دەربکەن. ئەمە کارەساتێک نیە کە چاوەڕوان بکرێت رووبدات. هەر ئێستا کارەساتەکە رووداوە و بەردەوامە. بەدەر لەوەی کە چ لەشاوێک لەم خەڵکە سڤیڵە دەبن بە قوربانی و چەندیان بەختیان دەبێت زیندوو بمێننەوە، خودی مانەوەیان لە ماڵەکانیاندا لە ژێر بۆمباران و هێرشی موشەکە کۆکوژەکاندا، خۆی کارەساتێکی ئینسانیە. کۆمۆنیزم ناتوانێ تەنها بە دوێستەی لەم بابەتە ئەم کارە بەڕێبکات:

“ئاشکرایە کە بۆمباران و تۆپبارانی شاری موسڵ و وێرانکردنی شوێنە گشتیەکان و جێگای ژیانی خەڵکی موسڵ و ئەو شارو دێهاتانەی کە مەیدانی فراوانترین جەنگە، دەبێ بە توندی مەحکومە بکرێت و رابگیرێت- بەیاننامەی حزبی کۆمۆنیستی کرێکاری ئێران-حیکمەتیست ۱۹-۱۰-۲۰۱٦ ”

دەرپەڕاندنی ئەم چەند رستەیە لە پاڵ ئەو هەموو ئەژیتاسیۆنەی دژی بەربەریەتی داعش و پێویستی هەڵپێچانی داعش بەم جەنگە کراوە، هیچ بایەخێکی نامێنێتەوە بۆ بەرگرتن لەو بەربەریەتەی ئەمریکا و هاوپەیمانەکانی کە هەر ئێستا بەرپایان کردوە. لایەنە کارەساتبارەکانی ئەم جەنگە، وە بە دیاریکراوی داخستنی رێگای دەربازبوون بەڕووی ملیۆن و نیوێک خەڵکی سیڤڵ و بانگەوازکردنیان بۆ ئەوەی لە ماڵەکانی خۆیان لەژێر بۆمباران و موشەک باراندا چاوەڕێی مەرگی خۆیان بکەن، تاوانێکی گەورەی جەنگیەو هەر ئێستا لە حاڵی روداندایە. ئەم کارەساتە مەسەلەیەک نیە کە خۆبەخۆ و دوور لە ئیرادە رووبدات، بەڵکو سیاسەتێکی دژی ئینسانی راشکاو و بە ئەنقەستی لە پشتە. دەسەڵاتی ناسیۆنالیستی کورد راشکاوانە رایگەیاندوە کە ئەگەر ئەو خەڵکە دەربازو ئاوارە بن، ئەوان ناتوانن پێشوازیان لێبکەن و پەنایان بدەن، بە پاساوی ئەوەی کە “قەیرانی دارییان هەیە و ناتوانن جێگاو رێگاو پێداویستی ژیانیان بۆ دابین بکەن” یان بە پاساوی کۆنەپەرستانەی ئەوەی کە “دیمۆگرافی کوردستان دەگۆڕێت، هەروەها لەبەر ئەوەی کە “رێگا دەکاتەوە بۆ دزەکردنی داعش”! میلیشیا شیعەکان مەبەستیانە ئەو خەڵکە کە بەزۆری سونی مەزهەبن کۆمەڵکوژیان بکەن و تۆڵەیان لێبکەنەوە. لە فەلوجە و رومادی و ئەو شارانەی تر کە لە دەستی داعش دەرهاتون ئەم کارەیان

کرد. ئەوان سەدجار پێیان باشترە کە ئەو خەڵکە کوشتارو موسڵ خاپووربێت نەک موسڵی دوای داعش لە هاوکێشەی سیاسیدا ببێتە مەلبەندێکی دەسەڵاتی سونی نێو هاوکێشەی سیاسی عێراق و ناوچەکە. بەم جۆرە هەموو لایەنەکانی هێرشبەر بەوپەڕی بێدەربەستیەوە لەسەر ئەوە پێکهاتون کە چاوپۆشی لەو کارەساتە ئینسانیە گەورەیە بکەن. ئەوان نەیانشاردوەتەوە و خۆیان دان بەوەدا دەنێن کە بە تایبەت بەهۆی ئەم مەسەلەیەوە، ئۆپەراسیۆنی موسڵ کارەساتێکی ئینسانی گەورە دەبێت. بەڵام دەیانەوێ بیرو هۆشی بەشەریەتی ئازادیخواز بەوە بشۆرنەوە کە ئەم کارەساتە ئینسانیە چارەهەڵنەگرەو دەبێ لە پیناو نابوتکردنی داعشدا قبوڵ بکرێت. کۆمۆنیزم و هیچ هێزێکی پێشکەوتوانە ناتوانێ بە بەهانەی موسبەتبونی لێدان و هەڵپێچانی داعش چاو لەم کارەساتە بپۆشێت و بێدەنگی لێبکات. ئەگەر دەیانەوێ داعش نابوت بکەن و هەڵیپێچن، با بیکەن و کەس نابێت دەستیان بگرێت، بەڵام کۆمۆنیزم و بەشەریەتی پێشکەوتنخواز ناتوانێ و نابێ بەم پاساوە ئەم کارەساتە قبوڵ بکات و بێدەنگی لێبکات. هاتنەمەیدان دژی ئەم کارەساتە کاری هەر ئێستایە. هەر ئێستا و بەدرەنگ پێویستە بەشەریەتی ئازادیخواز گوشاری توند لەسەر دەوڵەتانی هێرشبەر دروست بکات بۆ بەرگرتن لە بۆمبارانی کوێرانە و وێرانکارانە، بۆ مەیسەرکردنی رێگای دەربازبوونی ئەم خەڵکە، بۆ بەستنی دەستی ئەو میلیشیا قەومی و دینیانەی کە هەڕەشەن لەسەر ژیانیان، بۆ دابینکردنی جێگاو رێگاو پێداویستیەکانی ژیانی ئاوارەکان. نابێ بوار بدرێت دەوڵەتانی هێرشبەر بە هیچ پاساوێکی پڕوپوچ خۆیان لەم بەرپرسیارێتیە بدزنەوە.

جیاوازیەکی تر ئەوەیە کە لە ئەفغانستان لە ئەنجامی ئەو هێرشەدا دەسەڵاتی تالیبان دەڕوخا و هەر دەسەڵات و دۆخێکی تر دەهاتە کایەوە لە کارەساتی ژێردەستی تالیبان خراپتر نەدەبوو. بەڵام لە موسڵی دوای داعشدا تەنانەت لایەنەکانی شەڕ خۆیان دان بەوەدا دەنێن کە لە ئەنجامی بەرامبەرکەی هێزە قەومی و تایفیەکان و دەخاڵەتی دەوڵەتانی کۆنەپەرست، لەدوای وەدەرنانی داعش مەترسی کارەساتی گەورە لە ئارادایە. ئەو کارەساتە نەک هەر لەڕووی سیاسی و زاڵکردنی فەزای کۆنەپەرستیەوە، بەڵکو لەڕووی ئینسانیشەوە رەنگە لە کارەساتی دەسەڵاتی داعش کەمتر نەبیت.
سەرئەنجام بە پیچەوانەی ئەوەی حەمیدی تەقوایی پێشبینی دەکات کە لە ئەنجامی ئەم ئۆپەراسیۆنەدا فەزا بۆ هاتنەمەیدانی بزوتنەوەی جەماوەری و چەپ و پێشکەوتنخواز بکرێتەوە، هەر ئێستا ئەو بزوتنەوە ناڕەزایەتیە جەماوەریەی لە کوردستان لەئارادایە، لە ژێرباری

فەزای ئەم جەنگەدا دووچاری گوشاری گەورە بووەتەوە. لە کوردستاندا دەسەڵات هێرشێکی تەبلیغاتی توندو پڕ سوکایەتی لە دژی خەڵکی ناڕازی بەرپاکردوە. دەڵێن پێشمەرگە لە بەرەکانی شەڕدا سنگی ناوە بە گولەوە، کەچی خەڵکانێکی نەفس نزم لەم دۆخی شەڕەدا خەریکی ناڕەزایەتی و گرفت دروستکردنن بۆ دەسەڵات کە گوایە سەرقاڵی لەبەینبردنی مەترسی تیرۆرو گەڕانەوە و ئازادکردنی ناوچە دابڕێنراوەکانی کوردستانە. ئەم گوشارە تا ئێستا کاریگەری نێگەتیفی زۆری داناوە لەسەر بزوتنەوەی جەماوەری و فەزای کۆمەڵگا لە دژی هەڵدەخڕێنێت.
پێویستە لە کۆتیادا ئەوە بڵێم کە کاتێک وتم ناکرێت هەڵویستی کۆمۆنیستی لەسەر شەڕەی ئەفغانستان کۆپی بکرێت بۆ هەڵوێستگرتن لە ئۆپەراسیۆنی موسڵ، مانای ئەوە نیە کە حەمید تەقوایی هەتا هەڵوێستێکی وەکو هەڵوێستی منصور حکمەتی بەرامبەر شەڕەی ئەفغانستانی وەرگرتوە لە بەرامبەر ئەم شەڕەدا. بەو هەموو جیاوازیەوە کە هەیە و چەند لایەنێکیم باسکرد، هێشتا منصور حکمەت لە شەڕەی ئەفغانستاندا ستایشی هێرشی ئەمریکای نەکرد و بە موسبەت “پۆزەتیڤ” لە قەڵەمی نەدا. ئەو وتی:
“شەڕ راگەیاندنی هیچ کەسیك، تەنانەت ئەمریکاو غەربیش، لەدژی تالیبان ناکرێ مەحکوم بکرێت. تالیبان دەبێ بڕوات و سەرەنجام دەبێ هەر لەڕێگای زەبروزەنگو کردەوەی سەربازییەوە بڕوات. دوژمنایەتی غەرب لەگەڵ تالیباندا باشترە وەك لەدوستایەتی تائێستایان. هیچ کەسێك بەر بەپێچانەوەی دەورودوکانی ئینسانکوژانەێك ناگرێت کە غەرب خۆی هێناونییە سەرکار. بەڵام لەنێوان جەنگو تیروردا جیاوازی هەیە. کردەوەکانی ئەمریکاو بەریتانیا لە ئەفغانستان تیرۆریستییە. بۆمبارانی شارەکان و ناوچە سەکەنیەکانی ئەفغانستان دەبێ مەحکوم بکرێت و رابگیرێت. ئەفسانە بێسەروبەرەکان لەبارەی توانای سەربازیی تالیبان و مێژووی بەچوکداهاتنی زلهێزەکان لە ئەفغانستان خزمەت بە درێژەپێدانی ئەم شێوە تیرۆریستییە دەکات. موجاهیدینی ئەفغان لەجەنگی دژی سوفێتدا ریزی خەتی پێشەوەی جەبهەی ئەمریکاو غەرب بوون. تالیبان باندێکی گانگستەریی تاوانو بەرهەمهێنانو دابەشکردنی مادده سڕکەرەکانە کە غەرب خۆی بە هاوکاری پاکستانو سعودیە دروستی کردووە. دەتوانن لە سویچەوە بیکوژێننەوەو لەماوەی چەند هەفتەیەکدا بیپێچنەوە. بەڵام تیرۆریزمی ئاسمانیی سەلامەت ترە، بەرچاوترە، بۆ خەڵکی ناڕازیی جیهان بەعیبرەت ترە، زلهێزانەترە. دەبێ لەبەرامبەر ئەم شێوە دژی ئینسانییەدا رابووەستین.”
هەمان ئەو کارەی کە منصور حکمەت دەڵێ دەکرا بەرامبەر تالیبان

بکرێت بۆ ئەوەی لە سویچەوە بکوژێتەوە، دەکرا بە لە سویچەوە کوژاندنەوەی داعشیش بکرایە. بەلام دیسانەوە ئەوە ناکەن دیسان لەبەر ئەوەی تیرۆریزمی ئاسمانیی سەلامەت ترە، بەرچاوترە، بۆ خەڵکی ناڕازیی جیهان بەعیبرەت ترە، زلهێزانەترە.

منصور حکمەت نەک هێرشی ئەمریکاو هاوپەیمانەکانی بۆ سەر ئەفغانستان بە موسبەت پێناسە نەکرد، بەڵکو بەشەریەتی ئازادیخوازی بانگەوازکرد بۆ هاتنەمەیدان بەڕیزێکی سەربەخۆ لە دژی هەردوو لایەنی ئەو بەرامبەرکێ تیرۆرستییە و پلاتفۆرمی ئەم بەرەیەشی روونکردەوە. ئەمە کارێکە کە ئەمڕۆ دەبێ لەوکاتە زیاتر ببێتە جێگای پێداگری کۆمۆنیزم و بەشەریەتی ئازادیخواز. ئەم بەرەیە لەگەڵ ئەوەی کە ناکرێت نەفسی شەڕو پەلاماری ئەمریکاو هاوپەیمانەکانی دژی داعش مەحکوم بکات، بەڵام پێویستە زۆر چالاکانە دژی لایەنە کارەساتبارەکانی ئەم شەڕە بێتەمەیدانەوە. دەبێ لایەنە هێرشبەرەکان بخاتە ژێرگوشاری توندەوە بۆ ملکەچ کردن بەرامبەر پلاتفۆرمی بەرەی ئازادیخواز، دەبێ لە جیاتی خۆشباوەڕکردنی خەڵک، هۆشداری جدی و ڕۆشن بە خەڵک بدرێت لە ئاکامە کارەساتبارەکانی ئەم شەڕەو بەرامبەرکێ تیرۆریستییە، دەبێ ئاسۆی سیاسی ئەم هێزانە بدرێتە بەر ڕەخنەی کۆمۆنیستی و پەراوێز بخرێن، دەبێ بەشەریەتی ئازادیخواز پلاتفۆرمی خۆی هەبێت بۆ ناکام کردنەوەی مەترسی کارەساتی دوای داعش و چۆنیەتی سازدانەوەی هەلومەرجی دوای داعش بۆ قازانجی ئازادی و مەدەنیەت و دەسکۆتاکردنی هێزە قەومی و دینیەکان. بە کردەوە دەرهێنانی هەموو ئەمانە کاری کۆمۆنیزمە.

٢٤ ئۆکتۆبەری ٢٠١٦

هێرش بەسەر موسڵ و گرنگی و پەیامەکانی! ... حەمید تەقوایی

گفتوگۆی کەناڵ جەدید لەگەڵ حەمید تەقوایی..
وەرگێڕانی لە فارسیەوە: هیوا ئەحمەد

کاظم نیکخواە: ئەمرۆ باسێکمان هەیە دەربارەی هێرشی سەربازی کە بۆسەر موسڵ دەستیپێکردوە لە لایەن سوپای عێراق و هێزەکانی پیشمەرگەی هەرێمی کوردستان و هاوپەیمانی هێزە تایبەتەکانی ئەمریکا و بەریتانیا و فەرانسا کە لە ڕێگای هێرشی ئاسمانییەوە بەشدارن. هەروەها دەوترێت دەوڵەتی تورکیاش هێزەکانی بۆ دەوروبەری موسڵ ڕەوانە کروە کە تەنگژەی لە گەڵ حکومەتی عێراقدا بەدوایخۆیدا هێناوە. ئەم ئۆپراسیۆنە ماوەیەکی زۆرە قسەوباسی لەبارەوە کراوە و لێرەدا دەمانەوێ لەگەڵ حەمیدی تەقوایی لەمبارەیەوە گفتوگۆیەک بکەین.

حەمیدی تەقوایی بە بۆچونی ئێوە ئەم ئۆپراسیۆنە سەربازیە کە پڕوپاگەندەیکی بەرفراوانی لەبارەوە کراوە چ گرنگییەکی هەیە و تا چەند دەتوانێت سەرکەوتن بەدەست بهێنێت؟

حەمید تەقوایی: پێموایە گرنگی ئەم هێرشە ڕۆشنە چونکە کاتێک داعش ئەم ناوچانەی داگیرکرد و بە ناونیشانی یەک دەوڵەت خۆی نیشاندا، هۆکارێکی سەرەکی ل□ بەریەکهەڵوەشاندنی ناوچەکە و ئەو تاوانە بێوێنانە بوو کە هێزە ئیسلامیەکان ئەنجامیانداوە. وە ئەمە تەنها بە عێراق سنوردار نابن□ت□وە. لە سوریا و لیبیا هێزەکانی داعش لە جوڵدان و پێیان نابێتە هەر شوێنێکەوە جگە لەتاوانکاری و کارەسات هیچیتریان ئەنجام نەداوە. یەکێ لە پێگە هەرەگرنگەکانی داعش شاری موسڵە، وە لە واقعدا ئەوەی مۆڵەت دەدات بە داعش کە خۆی وەک دەوڵەتی ئیسلامی ڕابگەیەنێت لە بنەڕەتدا داگیرکردنی موسڵ و بەڕێوەبردن و سەپاندنی دەسەڵاتیەتی بەسەر ئەم دومین گەورەشارەی عێراقدا. ئەوە بۆماوەی دوو ساڵە ئەم شارە بەدەستی داعشەوەیە. کردەوە سەربازیەکان و جەنگێک کە دەستیپێکردوە ئەگەر بتوانێت بەسەر داعشدا سەربکەوێت و بتوانێت شارەکە بەدەستبهێنێتەوە، کە بە گریمانەیەکی زۆرەوە بەم شێوەیە دەبێت، لەسەر هەلومەرج و هاوسەنگی سیاسی و پێکهاتەی هێزەکانی کە لە ناوچەکەدا لەبەرامبەردا ڕیزیان بەستوە کاریگەری زۆری دەبێت. بەم هۆیەوە تا ڕادەیەک هەموو هیزەکان لەم ئۆپراسیۆنەدا دەرگیر و بەشدارن و هەریک لەوهێزانە هەوڵدەدات بەدەست باڵا پەیداکردن لەم ئۆپراسیۆنەدا لەدوای شکستی داعش لە موسڵ جێگاوڕێگایەکی بەهێزتر پەیدابکات. دەمەوێ ئەوە بڵێم کە بە بونی داعش و بەتایبەتیش دەسەڵاتی بەسەر موسڵدا بە جۆرێک دەتوانیت ئایندەی هێزەکان و هێزهاوسەنگی نێوان هێزە جیاوازەکان لە ناوچەکەدا ببینیت و بەم پێیەش گرتنەوەی موسڵ لەدەستی داعش ئەم هەلومەرجە هەمووی ئاڵوگۆڕی بەسەردا دێت.

کاظم نیکخواە: ئاماژەت بە تاوانکاری و کارکردی کارەساتباری داعش لە ماوەی دوو ساڵدا کرد، ئایا ئێوە هێرش بۆسەر داعش و دەرکردنی

لە موسڵ بە هەنگاوێکی پۆزەتیف ل□کدەدەنەوە؟

حەمید تەقوایی: بە بۆچونی من هەر ئاڵوگ□□□ک کە ببێتە هۆی ئەوەی کە موسڵ لەژێر دەستی داعش بێتەدەرەوە ئاڵوگ□□□کی ئیجابییە، چ لە ڕوی سیاسی و چ لە راوانگەی م□ر□ییەوە. لە ڕوی سیاسیەوە بەهۆی ئەوەی کە داعش یەک هێزی سەرەکی ئیسلامی سیاسی و تیرۆریزمی ئیسلامییە نەک تەنها لە عێراق بەڵکو لە ناوچەکە و هەموو جیهانیشدا. لە دەستدانی موسڵ گورزێکی گەورەیە بەر داعش دەکەوێت.

بە بۆچونی من بەگرتنەوەی موسڵ ڕەوەندی ڕوو لە خواری داعش دەستپێدەکات. وە بەم پێێە سەرجەم بزوتنەوەی ئیسلامی سیاسی پاشەکشە دەکات. بەپێی ئەم هۆکارانە شکستی داعش لە موسڵ یەک ئاڵوگۆڕی سیاسی ئیجابییە. لە ڕوی مرۆییەوە بەهەمانشێوە ئاڵوگۆڕێکی گرنگە، وە شایەد بنەمای گرنگی گرتنەوەی موسڵ لەم خاڵەوە بێت. بۆ ماوەی دوو ساڵ داعش تاوانگەلێکی لە موسڵ ئەنجامداوە کە لە مێژودا کەم وێنەن. لە کوشتاری یەزیدیەکانەوە وە بەگشتی هەموو ئەو کەسانەی کەباوەڕیان بە ئیسلامی لە جۆری داعش نییە تا هەلومەرجێکی دژوار کە بۆ ژنانی هێناوەتە ئاراوە – لەوانە جیهادی نیکاحیان بەڕێوەبرد، ژنانیان بە ناونیشانی کەنیزەک و کۆیلەی سێکس دەفرۆشت یان دەیانخەنە ئیختیاری شەڕکەرانی داعش و ژنانێکیش کە مل نەدەن بەمە ئەوا دەستە دەستە لە سێدارەدەدرێن – و تا مل پەڕاندن و بە زیندویی سوتاندنی مرۆڤەکان ئەمانە نمونەگەلێکن لە تاوانکاری و کارەساتەکان کە ئێمە تەنها لە بەشێکیان ئاگادارین. بەڵام هەر ئەم ئەندازەیە لە تاوان نیشاندەری یەکێ لە دڕندەترین کوشتارەکانی مێژوی هاوچەرخە. خەڵکی موسڵ زیاتر لە دوو ساڵە بەمانای وشە لە جەهەنەمێکدا ژیان بەسەر دەبەن و رزگاربونیان لەم جەهەنەمە لە ڕوی م□ر□ییەوە زۆر گرنگە. لەم ماوەیەدا ژمارەیکی زۆر کوژراون، ژمارەیەکی زۆر لە شار هەڵاتون و ئاوارە بون و ئەوانەشی کە زیندوماونەتەوە و نەیانتوانیوە لە شارکە هەڵبێن لە ژێر جۆرەها فشار و زۆرداریدان. بۆ نمونە ئەو پیاوانەی کە ڕیشیان دەتاشن ڕوبەڕوی شەلاق و لێدان بونەتەوە. ئەم هەلومەرجە کارەساتبار و ترسناکەیە کە زیاتر لە دوو ساڵە خەڵکی موسڵ ڕوبەڕویبونەتەوە.

بەبێ دودڵی لە ڕویی مرۆییەوە شکستی داعش بەهەمانشێوە کاریگەری ئیجابی هەیە لەسەر ژیانی ڕۆژانەی خەڵکی شارەکە.

کاظم نیکخواە: ئەو هێزانەی کە بڕیارە موسڵ ئازاد بکەن، لانی کەم هێزە سەرەکیەکانیان وەکو ئەمریکا و حکومەتی عێراق و دەوڵەتی تورکیا، بەپێی بەڵگە و ئاماژەی زۆر خۆیان بەرهەمهێنەر و دروستکەری داعش بون و هەلومەرج و کەشێکیان هێنایەئاراوە کە ببێتە هۆی شکڵگرتنی داعش. ئێستاش لە نێوان خودی ئەم هێزانەشدا جەنگ و

بەرامبەرکێ و کێشمەکێشمێک بونی هەیە کە ڕۆشن نییە چ ئایندەیەک بەخۆیەوە دەگرێت. بەچونی ئێوە لەم بارەیەوە چییە؟

حەمید تەقوایی: ئەوە ڕۆشنە کە ئەو هێزانەی کە هێرشیان بەسەر موسڵ دەستپێکردوە هیچکامیان لەبەر خاتری ئامانجی مرۆیی وە یا بەخاتری ڕزگارکردنی خەڵکی موسڵ نییە. هەریەکەیان ئامانج و سیاسەتگەلێک پەیڕەودەکەن کە تەواوەن کۆنەپەرستانیە. ئەو خاڵەی کە ئاماژەت پێدا بە تەواوی دروستە و ئێمە چەندین جار وتومانە و ڕۆشنمانکردۆتەوە و بەڵگەمان نیشانداوە کە حکومەتی ئەمریکا و هاوپەیمانەکانی ڕاستەوخۆ یا ناڕاستەوخۆ لە دروستکردنی هێزە ئیسلامیەکان و لەوانەش داعش نەخشیان هەبوە. لە ڕوی سیاسیەوە لە ئاستێکی گشتیدا داعش و هەموو هێزە ئیسلامیەکانی کە ئێستا لە ناوچەیەکی لەبەریەک هەڵوەشاودا کەوتونەتە گیان خەڵک و هەروەها کەوتونەتە گیانی خودی خۆشیان هەمووی ئاکامی هەلومەرجێکە کە لە دوای یانزەی سەپتەمبەرەوە بە هێرشی ئەمریکا و هاوپەیمانەکانی بەسەر ئەفغانستان و عێراق دەستیپێکرد. بەدوای ئەم هێرشە سەربازیەدا ئەم هێزە ئیسلامیانە سەرەتا لە عێراق و دواتریش لە ناوچەکانی تر، لە وڵاتانی تری ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و باکوری ئەفریقا، سەریان بەرزکردەوە و بە پەرچەمی دژی ئەمریکا و شەیتانی گەورە و جۆرێک لە زوڵملێکراوی هاتنە مەیدان. داعش لە زەمینەیەکی لەم جۆرەدا شکڵیگرت. ئەگەر کەمێ بگەڕێینەوە بۆ ڕابردوو دەبینین تەنانەت لە دروستکردنی تاڵیبان لە ئەفغانستان و هاتنەسەرکاری خومەینی و حکومەتی ئیسلامی لە ئێران دەوڵەتانی ڕۆژئاوا و بەتایبەتیش ئەمریکا نەخشی ڕاستەوخۆیان هەبوە. لە ئێراندا بە سەرکوتکردنی شۆڕشی ساڵی ١٩٧٩ خومەینیان بە ناونیشانی ڕابەری شۆڕش ڕاگەیاند و لە ئەفغانستانیش بۆ ڕوبەڕوبونەوە بە هەژمونی سۆڤیەتی ئەوکات تالیبانیان دروستکرد. دەمەوێ بڵێم کە لە ڕوی مێژوییەوە تەنانەت ڕیشەی سەربەرزکردنەوەی هێزە ئیسلامیەکان دەگەڕێتەوە بۆ ئەو نەخشەی کە دەوڵەتی ئەمریکا بویەتی لە دروستکردنی پشتێنەیەکی سەوزدا بەدەوری سۆڤیەتدا. دواتر هەم بە هێرشی بوشی باوک و بوشی کوڕ بەسەر ناوچەکە زەمینەیەک دروست بوو بۆ هاتنەمەیدانی جۆرەها هێزی ئیسلامی. لەم هەلومەرجەدا و لە ئاکامی بۆشاییەکدا هێزێکی وەک داعش شکڵیگرت و گۆڕدرا بە فاکتەرێکی گرنگ لە بلۆکبەندی ناوچەکەدا – لەلایەکەوە عەرەبستانی سعودی و تورکیا و قەتەر وە لە لایەکەی تریشەوە کۆماری ئیسلامی ئێران و سوریا و ڕوسیا -. بەشێوەیەکی تایبەت داعش ئاکامی شکستی میلیتاریزمی ئەمریکا بوو لە ناوچەکە و هەروەها بۆشاییەکی دەسەڵات کەلە ناوچەکەدا هاتە ئاراوە. ئەو هێزانەی کە ئێستا هێرشیان کردۆتە سەر موسڵ هەمویان لە

هەلومەرجێکی لەوجۆرەدا هاتونەتە پێشەوە.
کاظم نیکخواە: هێزی لەم جۆرە چۆن دەتوانن یەک هەنگاوی ئیجابی بە قازانجی مرۆڤایەتی ئەنجام بدەن؟
حەمید تەقوایی: سەبارەت لەوەی کە ئەم هێزانە ماهیەت و ئامانجیان چییە ئەگەر ئەنجامی کارەکەیان ئەوە بێت کە لە موسڵ پاشەکشە بە داعش بکەن ئەمە بەو دەلیلانەی کە ئاماژەم پێدا ئاڵوگۆڕێکی ئیجابییە. سیاسەت وئامانجی ئەم هێزانە بە دنیاییەوە ئازادی خەڵکی موسڵ نییە و خەڵکی ئەم شارە لەدوای چوندەرەوەی داعش یەک کۆمەڵگای ئازاد و یەکسان و خۆشگوزەرانیان نابێت. گومانێک لەمەدا نییە. تەنانەت لەوانەیە جەنگی دیکە لە نێوان هێزە سەرکەوتوەکان بەسەر داعشدا لەسەر دەسەڵاتدارێتیان بەسەر موسڵدا ڕوبدات و بە گریمانەیەکی زۆرەوە بەمشێوەیە دەبێت. گرتنەوەی موسڵ لە دەستی داعش تەنانەت بە مانای کۆتایهاتنی جەنگ نییە لە نێوان ئەم هێزانەدا. تازە دەورێکی نوێ لە جەنگ و کێشمەکێشم دەستپێدەکات. بەڵام باس لەسەر ئەمە نییە. مەسەلەکە ئەوەیە کە هەر ئەمڕۆ ئەم جەنگ و کێشمەکێشمە هەیە و دەیبینین. بەو جۆرە نییە کە گوایا بە هێرش بەسەر موسڵ ئەم هێزانە هاتونەتە پێشەوە و لە بەرامبەر یەکتردا قەرارایانگرتوە. بانگەشەکانی کە حکومەتی تورکیا دەیکات، نزیبوندیەک کە عەرەبستانی سعودی و کۆماری ئیسلامی ئێران لە بەرامبەر یەکتردا هەیانە، جەنگێک کە لە نێوان ئیسلامی شیعی و سونیدا بەرپابووە، جەنگێک کە داعش لە سوریا دەرگیریەتی ئەم فاکتەرانە هەمویان هەر ئێستا لە ناوچەکەدا بونیان هەیە. جیاوازی هەلومەرجی ئەمڕۆ لەگەڵ هەلومەرجی دوای شکستی داعش لە موسڵ ئەوەیە کە خەڵکی موسڵ چیتر لە جەهەنمێکدا ناژین کە دوو ساڵە تاقیدەکەنەوە. لەوانەیە هێزی ئیسلامی دیکە بێنە پێشەوە. لەوانەیە دەرگیری لە نێوان تورکیا و حکومەتی عێراقدا پەرە بسێنێت. بەڵام ئەمە مەسەلە و کێشمەکیشمەکی تازە نییە. هەلومەرجێکی لەم جۆرە هەر ئەمڕۆ بونی هەیە. ناوچەکە لە گڕی ئەم درگیریانەدا دەسوتێت و لە دڵی ئەم هەلومەرجەدا وە بەمپێیە زیاتر لە یەک ملیۆن کەس لە یەک شاری ژێر دەستی دڕندەترین هێزێک کە میژوی هاوچەرخ بەخۆیەوە بینیوە خەریکن هەر ڕۆژە جەهەنەمێک تاقیدەکەنەوە. کۆتایهێنان بەم جەهەنمە بەهەی هەر هێزێکەوە بێت ئاڵوگۆڕێکی ئیجابییە.
لە ڕوی سیاسیەوە هەر بەوشێوەیەی کە وتم گرتنەوەی موسڵ گورزێکی کوشندەیە لە یەکێ لە تاوانبارترین هێزە ئیسلامیەکان. بە بۆچونی من داعش دوای لەدەستدانی موسڵ نەک هەر جێگاوڕێگای پێشوتری نامێنێت بەڵکو بە خێرایی دەگۆڕێت بە هێزێک کە لانی زۆر کردەوەی زیانبەخشی تیرۆریستی ئەنجام دەدات وەکو قاعیدە و هێزە ئیسلامیەکانی تر. گرنگ

ئەوەیە کە پەرچەمی دەوڵەتی ئیسلامی دەشکێنێت و دەیخاتە کەنارەوە. گەرچی هێزەکانی هێرشبەر بەسەر موسڵ ئامانجی کۆنەپەرستانەیان هەیە بەڵام ئەمڕۆ ئەگەر ئەوە بەچونی هەرکەسێک کە لە موسڵ لە ژێر دەسەڵاتی جەهەنەمی داعشدا ژیان دەکات سەبارەت بە هێرشی ئەم هێزانە بۆ دەرپەڕاندنی داعش لە شار بپرسی ئەم کارەی ئەوان تەئید دەکات. ئەوەی کە دواتر چی دەبێت مەسەلەیەکە کە دواتر دەبێت بەرخوردی پێبکرێت. هیچ کەسێک ناتوانێت بڵێت لەگەڵیدام با داعش لە موسڵ بە تاوانکاریەکانی درێژە بدات چونکە ئەوانی تر هەر کۆنەپەرستن! ئەم لۆجیکە هیچ مانایەکی نییە.
مەبەستە بدە یەک خاڵی تر باس بکەم. ئەوە دروستە کە سیاسەتەکانی دەوڵەتی ئەمریکا هەموو دەوڵەتانی ڕۆژئاوا هۆکار بون بۆ ئەوەی هێزی لە جۆری داعش سەربەرزبکەنەوە بەڵام تاوانکاری هەر هێزێک لە پای خۆی دەنوسرێت. لە هاتنەسەرکاری خومەینی هەم دەوڵەتانی ڕۆژئاوا نەخشی زەریان هەبوو، بابەت و بڕیارەکانی کۆنفرانسی گوادولەپ هەموو دەزانین، لە دوای ئەو کۆنفرانسە و دوای ڕێککەوتنیان، دەوڵەتی ئەمریکا و هاوپەیمانە ئەوروپایەکانی نەخشی زۆر چالاکیان هەبوو لەوەی کە خومەینی قبوڵ بکەن و بە ناونیشانی شۆڕشگێڕترین پیاوی دنیا بە خەڵکی ئێرانی بفرۆشن و ئەو بەڵایە بەسەر سەری شۆڕشی ۱۹۷۹ دا بهێنن کە هەموو دەیزانین. بەڵام هەر کەسێک تەنانەت ئەگەر کەمێک بە سیاسەت ئاشنا بێت و لۆجیکیانە بیربکاتەوە ناتوانێت تاوانەکانی خومەینی و کۆماری ئیسلامی بە پای دەوڵەتی ئەمریکا و کۆنفرانسی گوادەلۆپ بنوسێتەوە. دەوڵەتانی ڕۆژئاوایی لە بەدەسەڵاتگەیاندنی کۆماری ئیسلامی نەخشیان هەبوو بەڵام تاوانەکانی کۆماری ئیسلامی تاوانکاری خودی خۆیەتی. تاوانکاری داعش بەهەمانشێوە تاوانکاری داعش خۆیەتی. داعش یەکێ لە تاوانکارترین ئەو هێزانەیە کە دنیا بەخۆیەوە دیوە و هەر هێزێک بە هەر نەخشێك کە لە شکڵگیری داعشدا هەیبوە ئەگەر ئێستا دەستی داعش لە موسڵدا ببڕێت سەربەخۆ لەوەی کە بۆ چ ئامانجێک ئەو کارە دەکات کارێکی ئیجابی ئەنجام دەدات.
کاظم نیکخواە: هەمان ئەو هێزانەی کە ئاماژەت پێدان وەک تورکیا و ڕوسیا و ئەمریکا و عێراق و کۆماری ئیسلامی سەرئەنجام لە ململانەکانیاندا ڕێکخراوەکانی وەک داعش و حەشدی شەعبی کە ئەمیش هەر وەک هێزی داعشە و سونییەکان دەکوژێت دروستکرد و پشتیوانیان لێدەکەن. مەبەستی من ئەوەیە بەهەمانشێوە کە خۆتان ئاماژەتان پێدا هەر ئێستا ئێمە شاهیدی کێشمەکێشمی ئەمانەیان لە ناوخۆیاندا : ململانەی دەوڵەتی تورکیا لەگەڵ حکومەتی عێراق و کۆماری ئیسلامی و لە لایەکی ترەوە عەرەبستانی سعودی و هەروەها لە لایەکی ترەوە ڕوسیا

و ئەمریکا و ئەوانی تر. دەکرێ پێشبینی ئەوە بکرێت کە لەناو جەرگەی ئەم کێشمەکێشم و ململانێیانەدا هێزێکی تری وەک داعش دروست بکەن ئەگەر داعش بە پێوەر نەما. پرسیار ئەوەیە کە پێویستە چ کارێک بکرێت؟ خەڵک دەتوانن چی بکەن؟ کاتێک داعش لە موسڵ دەکرێتە دەرەوە و فەزایەکی ئارامتر لە ناوچەکە هاتە ئاراوە و هەلومەرجێکی لەبارتر دروست بوو.

حەمید تەقوایی: ئەو مەسەلەیەی کە خەڵک چۆن دەتوانن ڕزگاریان بێت و دەتوانن شەڕی ئەم هێزانە بەسەر سەریانەوە کەم بکەنەوە کاری خودی خەڵک خۆیەتی. ئەمە بە دیبلۆماسیەت و جەنگ و هێزهاوسەنگی نێوان دەوڵەتانی ناوچەکە وە یان ڕۆژئاوا و ڕوسیا و ئەمریکا و ئەوانی تر ناتوانرێت بەدەستبهێنرێت. تا کاتێک کارەکە بەدەستی ئەم دەوڵەت وهێزانە بێت و ئەمانە شکڵ بە سیاسەتی ناوچەکە بدەن و دەچنە ناو بلۆکبەندیە جیاوازەکانەوە و لەمیان لەدەستەیەک هێزی ئیسلامی پشتیوانی دەکات و ئەوی تریان لە دەستەیەکی تر، بارودۆخەکە لەمە باشتر نابێت و وە تەنانەت خراپتریش دەبێت. بەمپێیە لە کەتایدا ڕێگاچارە ئەوە نییە کە ببینین چ هاوپەیمانیەتیەک لەسەر سەری خەڵکەوە شکڵدەگرێت و ئایا ڕوسیا سەرکەوێت باشترە یان ئەمریکا وە یان ئەسەد بمێنێتەوە باشترە یان بڕوات. ڕیگاچارەی کەتایی ئەمانە نییە. لەم چوارچێوەیەدا کاتێک رزگارکردنی موسڵ لە ژێردەستی داعشدا بە یەک هەنگاوی ئیجابی دادەنێن ئەمە بە بەراورد بە بارودۆخی ئەمرۆیە نەک بەو مانایەی کە خەڵکی موسڵ ئازاد دەبن وە یان دەستی مەزهەب لە موسڵ دەبڕدرێت. هێزی ئیسلامی تر دێنە پێشەوە وە بە وتەی ئەوە ئەم هێزهاوسەنگی و پەیوەندیانە لەوانیە داعشی تر دروست بکەن. هەموو ئەمانە مومکنن. لەبەرامبەر ئەم هەلومەرجەدا لە کەتایدا ڕێگەچارە شکڵگرتن و چالاکبونی بزوتنەوە مەدەنیە چەپ و ئازادیخوازەکانن کە جەماوەری خەڵک بتوانن لە ناویاند دەور ونەخشیان بگێڕن. نمونەی ئەم بزوتنەوانە خۆشبەختانە دەبینین . هەر لەو عێراقەدا لە ساڵەی ڕابردودا بزوتنەوەیەکی تا ڕادەیەک بەرفراوان شکڵی گرت بە دروشمی “نە شیعی نە سونی وە بە خواستی یەک کۆمەڵگای مەدەنی و حکومەتی سکولاریستی” و ئەم دروشمە بە فروانی لە شەقامەکاندا دەوترایەوە. یان لە کوردستانی عێراقدا بزوتنەوەیەکی بەرفراوان شکڵیگرتوە لە پێناو ڕزگاربونیان لە شەڕی هێزە ناسیونالیستە دەسەڵاتدارەکانی کوردستان و هێزەکانی هەرێمی کوردستان کە دەستەکیان لە دەستی دەوڵەتانی کۆنەپەرستی ناوچەکەدایە، بەشێکیان لە دەوڵەتی تورکیا نزیکن و بەشێکی تریشیان لەگەڵ کۆماری ئیسلامی ئێران. خەڵکی کوردستانی عێراق هاتنە مەیدان و دەڵێن ئەوانەمان ناوێت. یان ئەو

ئاڵوگۆڕانەی کە لە کوردستانی سوریا ڕویاندا، کانتۆنەکانی ئەو ناوچەیە و دەورو نەخشێک کە خەڵکی کۆبانی لە پاشەکشەکردن بە داعش نواندیان و بەیانامە ویاسای مەدەنی کە لەوانە لە پەیوەند بە مافی ژنان و لابردنی یاسا ئیسلامیەکان لەم پەیوەندەدا لە کانتۆنی جەزیرە ڕاگەیەنرا. یان نمونەی ئەفغانستان کە ژنان دژ بە یاساکانی دژی ژن و جیاوازیە ڕەگەزیەکان هاتنە مەیدان. هەروەها ئێران کە هەم جێگاو ڕێگای خۆی دیارە . بزوتنەوەیەکی بەرفراوان دژ بە ئیسلام و ئیسلامیزم و دژ بە کۆماری ئیسلامی ماوەیەکی زۆرە لە ئێران شکڵیگرتوە و لە ئارادایە. ئەم بزوتنەوانە ئەو تروسکە و کڵاوڕۆژنە ئومێدبەخشانەن بەرەو ئایندە، بەرەو ئازادی و ڕزگاری. هێزی سیاسی وەک حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاریی و هێزە مۆدێرن و شۆڕشگێڕەکان کە دەیانەوێ کۆتایی بەم بارودۆخە بهێنن دەبێت و پێویستە حیساب لەسەر ئەم بزوتنەوە و جوڵانەوە ناڕەزایەتیانەی خەڵک بکەن و ئەوانە ڕێکخراو بکەن. لە لایەکی ترەوە فاکتەرێکی گرنگی ترلەسەر ئاستی جیهانی هەڵخڕاندنی خەڵکی شەرافەدمەندی جیهان و بیروڕای گشتی وە هەڵخڕاندنی هێزە مۆدێرن و چەپ و سکیۆلار و ئازادیخوازەکانی دنیایە بۆ بەرگریکردن لە خەڵکی وڵاتانی ئیسلامزەدە و ناڕەزایەتی دەربڕین بە سیاسەتێک کە دەوڵەتانی ڕۆژئاوایی دەیبەنەپێشەوە و بۆتە هۆی شکڵگرتنی جۆوجانەوەری وەک داعش و هەموو هێزە ئیسلامیەکان. چ لەسەر ئاستی ناوچەکە و لە خودی عێراق و دەوڵەتانی ئیسلامزەدە دا وە چ لە سەر ئاستی جیهانی پێویستە حیساب بکرێت لەسەر هێزە ئازادیخواز و مەدەنی و خوازیارانی خۆشگوزەرانی و یەکسانی، کە دەتوانی بەڕییت زۆرینەی خەڵکی جیهان – نەوەد و نۆ لە سەدیەکان – بەمشیوەیەن، پێویستە ئەمانە هەڵبخڕێنرێن و ڕێکخراو بکرێن. پێویستە لە بەرامبەر دەوڵەتەکان و هێزە ئیسلامییەکان و پشتیوانیکەرانیاندا ئەم هێزە بێتە مەیدان. دەزانیت کە وڵاتانی ڕۆژئاوایی هێزە ئیسلامیەکان بۆ باش و خراپ دابەش دەکەن بۆ نمونە حکومەتێکی وەک عەرەبستانی سعودی کە لە سیاسەتە ناوخۆییەکانیدا لە داعش کەمتری نەکردوە لە ڕوانگەی ئەمریکا و وڵاتانی ڕۆژئاواییەوە بە بەشێک لە هێزە ئیسلامییە “میانڕەوە” کان ئەژمار دەکرێت! ئەم جۆرە کلکایەتیکردنە بە هێزە ئیسلامیەکان پێویستە لەسەر خەڵکی جیهان کە قبوڵی نەکەن و لەبەرامبەریدا بوەستنەوە. هێزی ئیسلامی باش و خراپ نییە. پێویستە شەڕی هەموو ئەوانە بە سەر سەری خەڵکەوە کەمبکرێتەوە. لەپەیوەند بە هەلومەرجی ئەمڕۆی عێراق بە بۆچونی من چالاکبونی ئەم هێزانە و بزوتنەوە مەدەنیەکان یەکلاکەرەوەیە وە من ئومێدەوارم کە بە ڕزگارکردنی موسڵ لەژێر دەستی داعش و لاوازبونی داعش ئەم بزوتنەوە سکۆلاریستی ودژی ئیسلامییە دەروازەیەکی باشتر لە

پەناو پەشێویکردنیدا پەیدا بکات. هەر گورزێک کە کۆنەپەرستی بیخوات، تەنانەت ئەگەر کۆنەپەرستان خۆیان گورز لەیەکتر بوەشێنن، بە قازانجی خەڵک و هێزە شۆڕشگێڕەکانە – وەکو کاتێک دەوڵەتی تزاری ڕوسیا لە شەڕی جیهانی یەکەمدا لاواز بوو وە زەمینەی شۆڕشی ئۆکتۆبەر فەراهەم بوو – ئەمڕۆ لە جەنگی نێوان کۆنەپەرستاندا دەروازەیەک دەکرێتەوە بۆ ئەوەی هێزە چەپ و مەدەنیەکان بێنە پێشەوە وە من ئومێدەوارم کە بە بەرکەوتنی گورز بە داعش لە موسڵ ئەو ئیمکانە پەیدا ببێت کە هێزە چەپ و مەدەنیەکا زیاتر خۆیان بنوێنن.

کاظم نیکخواه: ئەوەی ئاماژەتان کرد بە ئامانجی دەوڵەتان و ئەو هێزانەی کە دەیانەوێت بەم هێرشە داعش پاشەکشە پێبکەن، وەکو دەوڵەتی ئەمریکا و تورکیا و ڕەوتە ناسیونالیستی و ئیسلامیەکان. هەندێ ڕەوتی سیاسی هەن کە بەهەمان دەلیل هێرش بۆ سەر موسڵ سەرکۆنە دەکەن، بۆچونتان لەو پەیوەندەدا چییە؟

حەمید تەقوایی: بە بۆچونی من کەسێک کە هێرش بۆسەر موسڵ مەحکوم بکات بەشێکە لەو گروپە پەراوێزیانەی کە خۆیان بە "دژە ئیمپریالیست" دەزانن و تەوەر و تایبەتمەندی سیاسیان دژایەتیکردنی ئەمریکایە، هاوشێوەی دژە ئەمریکایی کۆماری ئیسلامی. ئەمانە کە لەم مەسەلەیەدا زۆر هاوڕا و پەیگیرن لە کۆتایدا، وەکو ڕێکخراوی ئێس دەبلیو پی لە بەریتانیا، دەگەن بە بەرگریکردن لە حەسەن نەصروڵا وە یان بەرگریکردن لە ئەحمەدی نەژاد و چەندین جار شاهیدی ئەم هەڵوێستگیریانە بوین لە لایەن ئەم "دژە ئەمریکایانەوە". بە بۆچونی من ڕیشەی ئەم هەڵوێستگیریانەیان سەبارەت بە هێرش بۆسەر موسڵ نزیکایەتیانە بە دژە ئەمریکایی هێزە ئیسلامیەکان. ئەگەرلە سەر شەقام بۆچونی هەر مرۆڤێکی ئاسایی سەبارەت بە گرتنەوەی موسڵ بپرسیت پێت دەڵێت کە بەم هەنگاوە خۆشحاڵە چونکە دەزانێت خەڵکی موسڵ لە چ جەهەنەمێکدا ژیان بەسەر دەبەن. یەک بیانوی ئەم چەپە حاشیەیانە ئەوەیە کە دواتر لەوانیە بارودۆخ خراپتر ببێت. لەوانیە ببێت و لەوانەشە نەبێت بەڵام ناکرێ بە خاتری گریمانەکانی دواتر مل بدرێت بە هێزێکی تاوانکاری وەکو داعش. لە کۆتایدا مانای ئەم مەسەلەیە ئەوەیە کە لێگەڕێ داعش لە موسڵدا کاری خۆی بکات. ئەمەش بەو مەسەلە تەواو زهنیگەریەوە کە گوایا خەڵک دەبێ بێنە مەیدان و دژی داعش ڕاپەڕین بکەن. باشە ئێمە دەزانین کە لە ئێستادا هەلومەرجێکی لەو جۆرە بونی نییە و بە تایبەتیش ئەو هێزانەی کە ئەم مەسەلە زهنیگەریانە باس دەکەن بچوکترین دەخالەت و کاریگەریان لە سەر هەر ئەو بزوتنەوە و جوڵانەوە ناڕەزایەتیانەی کە ئاماژەم پێدان نییە. هەرکەسێک سەروکاری ڕیکخستنی ناڕەزایەتیەکانی خەڵک بێت باش دەزانێت کە لە موسڵی بە بە داعشدا خەڵک و هێزە

جەماوەریەکان شانس و هەلی زیاتر و یارمەتیدەری باشتریان دەبێت بۆ ناڕەزایەتی دەربرین و خۆنیشاندان وەک لە موسڵی ژێر دەسەڵاتی داعشدا. هەروەک لەساڵی ڕابردودا لە کاتێکدا تیرۆر و تەقاندن لە موسڵدا بێدادی دەکرد لە بەغداد و سەرجەم شارەکانی تری عێراقدا بزوتنەوەی سکۆلاریستی پەیگرت و بە دروشمی " نە شیعی نە سونی کۆمەڵگا یەکی مەدەنی" هاتە ناو شەقامەکانەوە.

هەندێک لەم هێزانە لە مەسەلەی ئاشتیخوازییەوە نەیاری خۆیان بە هێرش بۆسەر موسڵ ڕادەگەیەنن و خوازیاری وەستاندنی شەڕن، گویا لە دوو ساڵی ڕابردودا لە موسڵ ئاشتی وئارامی بەرقەرار بوە! ئەم مەسەلەیە بەکردەوە جگە لە پاراستنی دەسەڵاتی داعش و ویڵکردنی جەماوەری خەڵک لە جەهەنەمێکدا کە داعش دروستیکردوە هیچ مانایەکی تری نییە. بەهەر حاڵ ئەم جۆرە هەڵویستگیریانە لەپەیوەند بە دنیای واقعی و ئاڵوگۆری سیاسی جیهان زۆر بێ پەیوەندن و تەنها نیشانەی زهنیگەرایی، وە دوری و بەپەراوێزبونی خاوەنەکانیانە لە سیاسەت و ژیانی واقعی خەڵکدا.

٢٠/١٠/٢٠١٦

وەرگێڕانی لە فارسییەوە: هیوا ئەحمەد

سەرکەوتن بە سەر داعش دا خواستێکی جیهانییە! … سەردار عەبدوڵا حەمە

ئەو کاتەی شاری(مەنبەج) لەسوریا بە ڕێگای سەربازی و لەلایەن هێزەکانی سوپای سوریای دیموکراتی(یەپەگە ویەپەژەوچەندین هێزی عەرەبی ومەسیحی ویەزیدی) ئازاد کرا خەڵك لە ت[illegible] کەمایەتییەکان ئەو وێنە و ڤیدیۆیانەیان بڵاو کردەوە سەبارەت بە خەڵکی شارەکە کە چەندە تینووی ئازادین چەندە پێویستیان بە کەش و هەوایەکی ئازادانەیە کە لایەن داعشەوە لێیان زەوت کرابوو ، بینیمان چۆن ژنان وکچان جلوبەرگی ئیسلامی داعشیان فڕێ داو بینیمان ئەوانەی ئارەزووی جگەرە کێشانیان بوو چۆن جگەرەکانیان دادەگیرساند.

دیارەخەڵکی شاری موسڵێش هەمان بارودۆخیان هەیە ئایا دەکرێ بەو
خەڵکە بڵێین دانیشن ئەو هێزانەی ئەمڕۆ گەمارۆی موسڵیان داوە هێزی
ئەو جەمسەرانەن کە خۆیان داعشیان دروست کردووە وە نایانەوێ داعش
لە ناو بەرن درۆ دەکەن ئەوە نیە سەرکردەکانیان دەنێرن بۆ رەقە؟ .

ئایا دروستە بڵێین دەبێ پەلاماری سەربازی موسڵ ڕاگیرێ؟ یا دروستە
ئەوەبڵێێن تەنها هێزی خەڵکی موسڵە دەتوانێ کۆتایی بە تیرۆزیزمی
داعش بهێنی ؟ وەڵامی هەموو ئەو پرسیارانە نەخێرە ، ئەو خەڵکە
دەیەوێ ئازاد بێ لەو زەلکاوەی داعش ڕزگاری بێ ئیتر ناپرسێ ئەوە
کێ یە ڕزگاری دەکا هەرکەسێ دەستی بگرێ ئەو ڕازیە هەروەک ئەوەی لە
مەنبەج و رومادی و تکریت و جەلەولا وکۆبانی ڕووی دا، ئایا کارێکی
خراپ بوو ئەم شارانە ئازاد کران بێ گومان نەخێر کارێکی خراپ
نەبوو . ئەگەر خەڵک لەو قەفەسی بەندیخانە لەوقەسابخانە ی ئینسان
سەربڕین وکوشت وکوشتارەی داعش بێتە دەرەوە و ژنان حیجابی
ئیجباریان فڕێ بدەن، پیرەکان جگەرەکانیان بکێشن وگەنجەکان گوێ لە
مۆسیقاو گۆرانی بگرن و سەتەلایتەکانیان دانێنەوە و لە
تۆرەکۆمەڵایەتیەکاندا پەیوەست ببنەوە بە گەنجانی جیهانەوە کارێکی
خراپە؟ بێ گومان نەخێر ئەوە دەسکەوتێکی گەورەیە بۆیان جا هەرکەس
ئەمەیان بۆ بکات گرنگ نیە کێیە . خۆ ناکرێ ئێمە چاوەڕیی ئەوە
بکەین خەڵک خۆی خۆی ڕزگار بکا بوەستێ تا ئیرادەی خۆی دروست دەکا
ئایا چ کاتێک ئەم ئیرادە و هێزەی خەلک دروست دەکرێ ؟ دیار نیە!
تا ئایندەیەکی نادیار . ئەمە قسەی بەیانی هەردوو حیزبی کۆمۆنیستی
کرێکاری عێراق و کوردستانە . کە یەکێکیان داوای ڕاگرتنی ئەم شەڕە
دەکا یەکێکیشیان هیچ ئومێدیکی بەم هێرشە سەربازیەی ئێستا نیە
تەنها ڕێگا بە هاتنە مەیدانی ئیرادەی خەلکی موسڵ و عێراق و
کوردستان دەزانێ بۆ لە ناوبردنی داعش ، واتە ئەوی□ش بە
ناڕاستەوخۆ هەر دەڵێت ئەم شەڕە ڕاگیرێ و بوەستێ.

من باوەڕم بە ئیرادەی خەڵک زیاترە لە هەر هەوڵێکی تر . هیچ هێزیک
بەرگەی ئەم ئیرادەیە ناگرێ وەک ئەوەی لە کۆبانی و کاتی خۆی لە
لینین گراد هەبوو . نە تۆپ نە تەیارەو نە ساروخ نەهیچ چەکێکی
پێشکەوتوو ناگاتە ئیرادەی یەکگرتووانەی خەڵک بە ڵام بە داخەوە بە
هەر هۆیەکەو□ ب□□ت ئەم ئیرادەیە ئێستا لە مەیدان دا نیە بەڵام
ئەمە ئیتر بە و مانایە نیە هیچ ڕێگایەکی تر پەسەند نەکەین تا
ژیانی خەڵکی ئەگەر کەمێکیش بگۆڕێ ، هەروەک لە خەباتی ئابوریدا
باوەڕمان بە خەباتی سەندیکاکانیش هەیە ئەگەر دەسکەوتێ بۆ چینی
کرێکار بە دەست بێنێ . لە باری ئەمنی وئارامیشەوەدەبێ باوەڕ بە
هەر ڕێگەیەکی تریش بکەین کە بتوانێ ئەمە دابین بکا جا ئەگەر لە
سەداسەدیش نەبێ بە هەر ڕادەیەکیش بێت لە ئاست سفرەوە بەرەو

ژوورتر بێت .
من پێم وایە تیرۆریزمی ئیسلامی بە تایبەتی داعش بەم هێرشە سەربازیە دەستی کەتا دەکرێ لە سەر ژیانی خەڵکی موسڵ و دەوروبەری ، خەڵک ئەو هەموو سەرکوت و سەربڕینەی داعشی لە کۆڵ دەبێتەوە شاری موسڵ وەک شارەکانی تر دەکەوێتە ژێر کۆنترۆڵی دەسەڵاتی حکومەتی عێراق و کوردستانەوە واتە خەڵکی شاری موسڵ بە هەموو بیرو باوەڕە دینی و غەیرە دینی وقەومیەکانیەوە دەتوانن پێکەوە ژیان بکەن وەک خەڵکی شارەکانی بە غداو بەسرەو کەرکوک و هەولێرو سلێمانی ، ئەنجا کێشەی خەڵکی شاری موسڵ وەک هەمان کێشەی خەڵکی ئەم شارانە دەبێ لە گەڵ دەسەڵاتدا . کەمن ئەمە بە ئاستێکی بەرزتر دەبینم بۆ ژیانی خەڵک تا ئەوەی داعش بمێنیتەوە بە سەر ژیانی ئەو خەڵکەدا کەنە مەسیحی نە یەزیدی نە کاکەیی نە کۆمەنیست نە شوعی نە ئازدیخوازان ونە سکۆلاریستەکان بۆیان نیە لە ژێر دەسەڵاتی داعشدا بژین ژنەکانی ئەمانە یاسەر دەبڕدرین ئاگریان تێ بەر دەدرێت یالاقە دەکرێن یا کڕین وفرۆشتنیان پێ دەکرێ ، لانی کەم ئەم جۆرە دیاردەو تاوانانە لە دەسەڵاتکە ی بەغداو هەولێردا نابینین .
ناکرێ ئەمە داوای ئەوە بکەین ئەم شەڕە بوەستێ دەبێ داوا بکەین ئەم شەڕە بەردەوام بێت تا سەرکەوتنی بەڵام لە هەمان کاتدا دەبێ داوا بکەین بۆمبارانی خەڵکی بێ گوناه بوەستێ لە لایەن هێزەکانی ئەمریکاو هاوپەیمانان و سوپای عێراق و پیشمەرگە یا پەکەکە ویەپەکە و هەر هێزێکی ترەوە بێت ، تەنانە دەکرێ ناڕەزایەتی دەربڕین بچینە سەر جادە بۆ ڕاگرتنی بۆمباران و کوشتاری خەڵکی سیڤیل.
بە ناراستەوخۆ هاورێ یانی ححکع و ححکا کەوتونەتە ئەو هەڵەیە وە کە ئەم شەڕەیان بەراورد کردووە بە شەڕی ئەمەریکا و عێراق لە ساڵی ٢٠٠٣ لە کاتیکا ئەو شەڕە کە بە هەژموونی ئەمەریکابوو بە سەر جیهاندا لە دوای ڕووخانی بلۆکی شەرق (یەکێتی سۆڤیەت) وە لە نێوان دوو دەوڵەت بوو یا بڵێم لە نێوان ٣٠ دەوڵەت و حکومەتی بەعسدا بوو بەڵام ئەم شەڕەی ئێستا لە گەڵ رێکخراوێکی تیرۆریستی و فاشیستیدایە کە نەک تەنها مەترسیە بۆ سەر خەڵکی موسڵ و عێراق بەڵکو مەترسیە بۆ سەر کۆمەڵگای بەشەری ، لەناوبردنی ئەم رێکخراوە بووەتە خواستێکی کۆمەڵگاکانی ئەم گۆی زەویە ، سەدام ئەم مەترسیەی نەبوو بۆ خەڵکی جیهان تەنها مەترسی بوو بۆ خەڵکی عێراق و کوردستان کە پێویستی نەدەکرد ٣٠ ووڵات بێن پەلاماری بدەن دەبوو خەڵکی عیراق هان بدرایە بۆ شۆڕش و ڕووخانی ئەو ڕژێمە . وە من پێم وایە ڤایرۆسی بەعس ئەوەندەی ڤایرۆسی داعش کوشەندە نەبووە ، من پێم وایە ئەگەر ئەم شەڕەی لەگەڵ داعشدا دەکرێ وەک شەڕی ٢٠٠٣

بوایە دیسانەوە خەڵکی ئازادیخواز وئینسان دۆست و سیکۆلاریستی جیهان دەهاتنە سەر جادەی شارەکانی ئەوروپا وئەمەریکاو ئوسترالیا ویابان و سەرتاسەری جیهان وەک ئەو کاتانە ی ناڕەزاییان دەر دەبڕی بە دژی ئەم جەنگەی ئێستای دژی داعشیش ناڕەزایەتیان دەر دەبڕی ، وەک ئەوەی ئێستا هەردوو حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری عێراق و کوردستان داوای دەکەن دەڵێن با خەڵکی ئازادیخوازی جیهان بێنە دەنگ بۆ ڕاگرتنی ئەم شەڕ و کوشتارە کە نەک خەڵکی جیهان تەنانەت خۆشیان لە هیچ شوێنێک نەهاتنە دەنگ ونەهاتن ناڕەزایەتیەک یا خۆپیشاندانێ لە دژی ئەم شەڕەی موسڵ بکەن . ئەمانە بەڵگەی ئەوەن کە لە ناوبردنی داعش بووەتە خواستێکی جیهانی هیچ کاتێ خەڵک نایەوێ بێتە سەر جادە داوای ڕاگرتنی ئەو پەلامارە سەربازیە بکات بۆ سەر هێزیک کە مەترسیە بۆ سەر خەڵکی سیڤیلی جیهان هیچ کەس ویژدانی قبوڵ نەکا داوای ئەوە بکا کە تاوانبارانی کوژارانی ڕۆلەکانیان و کەسو کاریان کەلە شارەکانی نیویۆرک وپاریس و لەندەن و جنیف و ئۆتاوا و بەغدا وهەولێر ومەنبەچ و موسڵ و رەقە و حەلەب و شارەکانی لیبیا و یەمەن بە سزای خۆیان نە گەن ، بۆیە هەڵەیەکی مێژوویە کە هیچ کەس و لایەنێک داوای ڕاگرتنی ئەم پەلامارە سەربازیە بکا، هەر بۆیە هاورێ یانی حککع و حککا خۆشیان ناتوانن بە کردەوە ئەو قسەیەی خۆیان بەرنە سەرلە شوێنێک ک□ ببنەوەو گرد بوونەوە بکەن و خۆپیشاندان بکەن لە دژی ئەم شەڕە چونکە ئەم هەڵوێستەیان مەقبول نیە خۆشیان ئەوە دەزانن کە بەداخەوە ئەم هەڵویستەیان زیاتر بەرەو تەریک بوونە وەیان دەبات تا جەماوەری بوونەوەیان کەمن زۆر نیگەرانیشم چونکە من خۆم سەر بە هەمان بزووتنەوەکەی ئەوان بزووتنەوەی کۆمۆنیزمی کرێکاری دەزانم بە هیوام دان بەم هەڵەیدا بنێن و لە جیاتی هەنگاو ب□ دواوە بنێن دوو هەنگاو بۆ پێشەوە بڕۆن .

سەردار عەبدوڵا حەمە
٢٣/١٠/٢٠١٦

بڕيارێكى رەگەزپەرەستانە و زيان بەخش … سەلام عەبدوڵڵا

ئێستا ئاگاداركرامەوە كە كۆبوونەوە بە هەموو(موختار)ەكانى خانەقين كراوەو ئاگاداركراون كە دەبێ هەرچى ئاوارە هەيە لەناو مال□□كانى شارەكەمان بڕۆن بۆ ناو كەمپى ئاوارەكان يان بۆ ئاواييەكانيان خۆيان بگەڕێنەوە.

قيادەى كوردى بەخۆى بازرگانى نەوت و گازيان لەگەل داعش كرد و ئۆتۆمبيلى تۆيۆتۆيان پێفرۆشت و فەرمانيان بە پێشمەرگە دا هێرش بۆ تەنكەرەكانى نەوت گواستنەوە نەكەن و داڵدەى هەندێ كەسايەتى نزيك لە داعش دا.

لەو رۆژەوە ئاوارەكان بۆ شارى خانەقين هاتوون، كارێكى تيرۆريستى ئەنجام نەدراوەو خەڵك، رێكخراوە جيهانى و ناوخۆيەكان و حكومەت تا ئەو رادەيە توانايان هەبوو، هاريكاريان كردووە. هەروا لە هەموو شار و ئاواييەكانى كوردستان نزيكەى مليون و نيوێك ئاوارە و خەڵكى ناوەڕواست و باشوورى عيراق هەيە. ئێستا ئەم بڕيارە هەموو رووى ئينسانيەكەمان لە كيس دەدات.

زۆرێك لە ئاوارەكان لەناو ماڵان و هەيكل□كان دەژين و بە خۆڕايى يان كرێى خانوو دەدەن، منداڵەكانيان لە قوتابخانەكان دەوام دەكەن يان كاردەكەن و هەندێكيشيان مەڕو ماڵاتيان هەيەو ئێستا بەهۆى ماڵوێرانى و نەبوونى ئاسايش و خزمەتگوزارى نە دەتوانن بۆ ناوچەكانيان بگەڕێنەوە و نە لە كەمپەكان بژين.

ئايا فەرەنسا، ئەڵمانيا، ئەمريكا، ئەسپانيا، سويد عەرەب و ئيسلامەكانيان لە وڵاتەكانيان دەركرد كاتى داعش وەحشيگەرييەكانى ئەنجامدەدا؟!

هيوادارم حكومەت لەم بڕيارە پاشگەزببێتەوە، رێگەوشوێنى تر بگرنەبەر و نەڕۆنە ئاستى ديپۆرتكردنى بە كۆمەڵى ئاوارەكان، رووى گەشەكانى هەموو كارە مرۆييەكانمان پوچەڵ ببێتەوە.

بۆ خوێندنەوەى نامەكەى قايمەقام كليكى ئێر□ بكەن …

ايضاح من ادارة قائممقامية خانقين حول العوائل النازحة لغرض اسكانهم في مخيم الوند (الكرفانات)

قررت اللجنة الامنية في القضاء على الامور التالية :-

١. جميع النازحين الساكنين في قرى اطراف خانقين واسكانهم في المخيم الذين لا يرغبون العودة

٢. على المختارين تزويدنا بأسماء النازحين في القرى التي في اطراف خانقين

٣. على المختارين عدم ازعاج الوضع للنازحين داخل المدينة ويجب عليهم اتباع القرارات الصادرة من الادارة ولا يجوز اخذ قرارات فردية من قبلهم

٤. علماً ان ادارة قضاء خانقين وجماهير خانقين احتضن اكثر من عشرة سنوات الالاف من النازحين من مدن واقضية محافظة ديالى وبقية محافظات العراق معززين ومكرمين وان ادارة خانقين وبمساعدة المنظمات الدولية والمحلية قامت بتقديم افضل الخدمات والاحتضان والاحسان لاخوتنا النازحين

٥. نطمئن الاخوة النازحين بأن معاملة ادارة خانقين تكون نفس معاملة سكان خانقين الاصليين ويشمل القرار احكام النازحين الساكنين في القرى فقط وذلك لتنظيم امور المدينة بشكل افضل امنياً في الوقت الحاضر ونطلب من الاخوة النازحين الذين اكملوا معاملات العودة الى مناطقهم ليس لهم الحق قانونياً البقاء في مدينة خانقين

محمد ملا حسن
قائممقام خانقين